

ธรรมศึกษา ชั้นตรี

ระดับประถมศึกษา

— พุทธศักราช ๒๕๖๔ —

ธรรมศึกษา ชั้นตรี ระดับประถมศึกษา

หลักสูตรธรรมศึกษา พุทธศักราช ๒๕๕๗
ฉบับปรับปรุง พุทธศักราช ๒๕๖๔

หนังสือธรรมศึกษา ชั้นตรี ระดับประถมศึกษา

ISBN : 978-616-93978-0-9

พิมพ์ครั้งที่ ๑ / ๒๕๖๕ จำนวน ๓๐,๐๐๐ เล่ม

© สงวนลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติ

ผู้จัดทำ

สำนักงานแม่กองธรรมสนามหลวง

ถนนพระสุเมรุ แขวงบวรนิเวศ เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร

๑๐๒๐๐

สถานที่พิมพ์

โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

ถนนบำรุงเมือง แขวงบ้านบาตร เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย

กรุงเทพมหานคร ๑๐๑๐๐ โทรศัพท์ ๐-๒๒๒๓๓-๓๓๕๑, ๐ ๒๒๒๓๓

๕๕๕๘

ภาพหน้าปก

ภาพลายเส้นผลงานของหม่อมหลวงจิราธร จิรประวัติ เล่าเรื่อง
พระภิกษุสงฆ์เที่ยวบิณฑบาตซึ่งเป็นการเลี้ยงชีพโดยอาศัยชาวบ้าน
และเป็นเครื่องยืนยันความสัมพันธ์อันดีงามระหว่างวัดกับชุมชน

คติธรรม

สำหรับนักศึกษาหลักสูตรธรรมศึกษา ตามหลักสูตรสนามหลวง แผนกธรรม

ยथा จ พุทธา โลกสุมี
เต อิม ธรรม ปกาเสนตี

อุปบุษุนตี ปภังกรา
ทุกขูปสมคามินี.

เมื่อพระพุทธเจ้า ผู้หาความสว่างอุบัติขึ้นในโลก พระองค์ย่อมประกาศธรรมสำหรับทุกบุษันี

พ.ปฏิ. ๑๓/๕๑๘

สมเด็จพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงตรัสรู้ธรรมอันสูงสุดซึ่ง แล้วได้ทรงพระกรุณาสั่งสอน พุทธสาวก พุทธสาวิกาให้ได้รับรู้ และรับประโยชน์จากธรรมที่ได้ทรงค้นพบนั้นด้วยตนเอง ทาใช้ด้วยการวิงวอน ไหว้กราบต่อพระองค์ผู้ทรงเป็นศาสดาแห่งศาสนาไม่ โดยที่สุด แม้เมื่อถึงคราวที่จะเสด็จดับขันธปรินิพพาน ท่านพระอานนดเถระเจ้าทูลถามว่าจะทรงตั้งผู้ใดเป็นศาสดาแห่งพระพุทธานุศาสนาสืบแทนพระองค์ ก็ได้ทรงตั้ง ธรรม และวินัยที่ทรงแสดงและทรงบัญญัติไว้แล้วเป็นศาสดาแทนพระองค์เมื่อพระองค์ดับขันธปรินิพพานแล้ว

ฉะนั้น “ธรรม” จึงเป็นสิ่งที่สำคัญยิ่งของพระพุทธานุศาสนา ทั้งในประการที่เป็นศาสดาสืบแทนพระองค์ สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และในฐานะที่เป็นชีวิตจิตใจ เป็นแก่นกลางที่สำคัญต่อความดำรงอยู่ของ พระพุทธานุศาสนา

การที่จะดำรงพระพุทธานุศาสนาให้อยืนยาวต่อไปได้ จึงสำคัญที่จะต้องรักษาธรรมที่สมเด็จพระบรมศาสดา ทรงประกาศไว้แล้วไว้คงอยู่ได้โดยถูกต้อง การที่จะรักษาธรรมที่สมเด็จพระบรมศาสดาทรงประกาศไว้แล้วไว้คงอยู่ ได้โดยถูกต้อง ก็สำคัญที่พุทธบริษัทจะต้องปฏิบัติธรรมนั้นให้บริบูรณ์ การที่พุทธบริษัทจะปฏิบัติธรรมนั้นให้บริบูรณ์ ได้ ก็สำคัญที่จะต้องศึกษาธรรมนั้นให้เข้าใจถ่องแท้ด้วยปัญญาเป็นเบื้องต้น

โดยนัยนี้ การศึกษาธรรม คือ “ธรรมศึกษา” นั้น จึงเป็นกิจที่สำคัญที่ส่งผลไม่จำเพาะแต่จะเป็นหนทาง ไปสู่การพ้นจากทุกข์ตามกำลังการปฏิบัติของผู้ศึกษาแต่ละคนเท่านั้น หากแต่ยังเป็นกิจสำคัญอันควรแก่การ อนุโมทนา เพราะเป็นกิจที่จะมีผลช่วยดำรงพระพุทธานุศาสนาให้ดำรงวัฒนาต่อไป

ธมโม เหว รกขติ ธมมจาเรี.

ธรรมแล ย่อมรักษาผู้ประพฤติธรรม

พ. เปร. ๒๖/๓๑๕, พ. ขา.ทสภ. ๒๓/๒๑๐.

ขออำนาจแห่งสิ่งจาวาจา นี้ จงอำนวยสิริสวัสดิพิพัฒน์ใหญ่หลวงในพระพุทธานุศาสนาแก่สาธุชน ผู้มีมนัสเลื่อมใส ในพระรัตนตรัย และได้อุทิศสาธุประกอบ “ธรรมศึกษา” ตลอดกาลนาน เทอญ

สมเด็จพระสังฆราช

(สมเด็จพระสังฆราชภาคตติย)

สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก

วัดราชพิพิธสถิตมหาสีมาราม

คำปรารภ

การศึกษาพระปริยัติธรรมของคณะสงฆ์สยามแต่โบราณสมัยแบ่งออกเป็น ๒ แขนก คือ แขนกบาลี และแขนกธรรม การศึกษาพระปริยัติธรรมแขนกบาลีนั้นมีมาตั้งแต่ดั้งเดิม เป็นการศึกษาภาษาบาลีเพื่อที่จะสามารถเข้าถึงและเข้าใจคัมภีร์ต่าง ๆ ทางพระพุทธศาสนาซึ่งทรงไว้หรือรจนาไว้ด้วยภาษานั้นมาแต่เก่าก่อนผู้ที่สอบไล่ได้ เรียกเป็นบาเรียน หรือเปรียญตามชั้นภูมิแห่งความรู้ อีกแขนกหนึ่งคือการศึกษาพระปริยัติธรรม แขนกธรรม ซึ่งสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงพระดำริก่อตั้งและอุดหนุนขึ้น เป็นการศึกษาธรรมในทางพระพุทธศาสนาที่มุ่งเน้นเข้าใจเนื้อหาสาระแห่งธรรม ซึ่งปริวรรตออกเป็นภาษาสยามโดยวิธีศึกษาวิเคราะห์ เรียบเรียง และบรรยายธรรม ผู้ที่สอบไล่ได้เรียกเป็นนักธรรมตามชั้นภูมิแห่งความรู้เช่นกัน กล่าวโดยเฉพาถึงชั้นภูมิของผู้สอบไล่ได้ตามหลักสูตรของสนามหลวงแขนกธรรม

นั้น จำแนกเป็นชั้น นักธรรมตรี นักธรรมโท และนักธรรมเอก โดยสมเด็จพระมหาสมณเจ้าพระองค์นั้น ทรงเอาพระทัยใส่ เป็นพระธุระในการเลือกเฟ้น ตรวจตรา จัดทำหลักสูตรและตำราเรียน การเรียนการสอน ตลอดจนการสอบ พระปรีชาติธรรม แผนกธรรม อยู่จนที่สุดแห่งพระชนมชีพ

การศึกษาพระปรีชาติธรรม แผนกธรรมนั้น ในชั้นต่อมาครั้งพระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหลวงชินวราวุฒินันท์ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า ทรงปกครองสังฆมณฑล แลพระเถรานุเถระที่ได้รับพระบัญชา ธุรกรรมหรือดำเนินการสนามหลวงแผนกธรรม ได้เห็นกันว่า ไซ้จะเป็นหิตานุหิตประโยชน์เฉพาะแต่พระภิกษุสามเณรที่จักได้ศึกษาเล่าเรียนเท่านั้น แม้คฤหัสถ์ หากได้ศึกษาเล่าเรียนก็จะเป็นประโยชน์ทั้งแก่ตนและแก่ผู้อื่นได้ตามอุดมคติแห่งการศึกษาธรรมในทางพระพุทธศาสนาด้วย จึงได้ขยายการเรียนการสอนไปสู่คฤหัสถ์ทั้งหญิงชาย เรียกการศึกษาพระปรีชาติธรรม แผนกธรรมสำหรับคฤหัสถ์ว่า “ธรรมศึกษา” กำหนดหลักสูตรและชั้น ภูมิความรู้เป็น ธรรมศึกษาตรี ธรรมศึกษาโท และธรรมศึกษาเอก เช่นเดียวกับนักธรรม โดยในชั้นเดิมนั้น ใช้หลักสูตรและตำราเรียน ตลอดจนการเรียนการสอน และการสอบเช่นเดียวกับหลักสูตรนักธรรม เป็นแต่ปรับปรุงลดทอนเฉพาะเนื้อหาบางส่วนที่พ้นวิสัยหรือยังไม่ถึงคราวเหมาะจำเป็นสำหรับคฤหัสถ์ออก เช่น วิชาวินัย ก็ปรับให้ผู้ศึกษาซึ่งเป็นคฤหัสถ์เล่าเรียน เบญจศีลและเบญจธรรม อันเป็นศีลเป็นวินัยสำหรับฆราวาสผู้ครองเรือน จึงได้จัดทำหลักสูตรและตำราเรียนธรรมศึกษา สำหรับคฤหัสถ์แยกออกเป็นการเฉพาะ ซึ่งได้ใช้หลักสูตรและตำราเรียนที่จัดทำแยกออกมาในคราวนี้สืบเนื่องมาช้านาน

จึงควรรำลึกแลสรรเสริญพระเกียรติคุณและเกียรติคุณแห่ง สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส และพระเจ้า วรวงศ์เธอ กรมหลวงชินวราลงกรณ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า ตลอด ถึงพระเถรานุเถระผู้เป็นบูรพาจารย์ซึ่งได้สรรคส์สร้างความรุ่งเรือง ในการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรมขึ้นไว้เป็นประโยชน์อย่าง สูงในพระพุทธศาสนาแต่เก่าก่อน

ครั้นถึงพุทธศักราช ๒๕๕๗ ในเวลานั้น การศึกษาตาม หลักสูตรธรรมศึกษา เป็นที่นิยมแพร่หลายไปในหมู่ฆราวาสทุกหัสต์ ดังปรากฏว่ามีสาธุนซึ่งอยู่ในวัยผู้ครองเรือน และนักเรียนทั้ง ประถมและมัธยม ตลอดจนนิสิตนักศึกษาในมหาวิทยาลัยได้มี ศรัทธาสัมผัสเข้ามาเล่าเรียนพระสัทธรรมตามหลักสูตรธรรม ศึกษาเป็นอันมาก สำนักงานแม่กองธรรมสนามหลวง กระทรวง ศึกษาธิการ สำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาขั้น พื้นฐาน สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา สำนักงาน คณะกรรมการการอุดมศึกษา กระทรวงวัฒนธรรม และ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ จึงได้มีการลงนามในบันทึกข้อตกลงร่วมกันในการจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษา ทำให้การ เรียนธรรมศึกษาแผ่ขยายอย่างยิ่งในสถานศึกษาทุกระดับ

ด้วยเหตุนี้ เมื่อพุทธศักราช ๒๕๖๑ คณะกรรมการสนามหลวง แผนกธรรม จึงเห็นสมควรปรับปรุงหลักสูตรธรรมศึกษา ให้เหมาะสมแก่กาลสมัยและวัยของผู้ศึกษาเล่าเรียน โดยจำแนกการเรียน การสอนธรรมศึกษาออกเป็น ๓ ระดับ คือ ระดับประถมศึกษา สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษา หรือเด็กผู้มีวัยในระยะนั้น ระดับ มัธยมศึกษา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา หรือเยาวชนผู้มีวัย ในระยะนั้น และระดับอุดมศึกษาและประชาชนทั่วไป สำหรับนิสิต

นักศึกษาในมหาวิทยาลัยหรือสถาบันอุดมศึกษา ตลอดจนสาธุชน
อื่นทั่วไป แต่ระดับยังแบ่งย่อยออกเป็นธรรมศึกษาตรี ธรรม
ศึกษาโท และธรรมศึกษาเอก ของระดับชั้นนั้น ๆ อีก รวมจำแนก
ชั้นภูมิความรู้ตามหลักสูตรธรรมศึกษาที่ปรับปรุงใหม่ได้ ๔ ชั้น

การปรับปรุงหลักสูตรธรรมศึกษาดังกล่าวเพื่อให้เป็นไป
โดยเรียบร้อยและถูกต้อง สนามหลวงแพ่งกรมจึงได้แต่งตั้ง
ที่ปรึกษาและกรรมการขึ้น ประกอบด้วยพระเถรานุเถระและ
ฆราวาสผู้ทรงภูมิรู้ในทางพระพุทธศาสนา ร่วมกันปรับปรุง
จัดทำ พิจารณา ตรวจตรา และประเมินผลหลักสูตรและตำราเรียน
ธรรมศึกษา เฉพาะสำหรับการจัดทำตำราเรียนหลักสูตรธรรม
ศึกษาที่ปรับปรุงใหม่นี้ ในเบื้องต้นคณะกรรมการฝ่ายบรรพชิต
ได้ยกฐานะเนื้อหาขึ้นโดยปรับปรุงจากตำราเรียนธรรมศึกษาเดิม
และจัดส่งให้คณะกรรมการฝ่ายคฤหัสถ์ พิจารณาปรับรูปแบบและ
ภาษาให้เหมาะสมกับความรู้ และความเข้าใจของคฤหัสถ์ซึ่งจะเป็นผู้
ใช้ตำรา รวมทั้งศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมในประเด็นต่าง ๆ จากนั้น
จึงได้นำเข้าสู่การพิจารณาของกลุ่มผู้ประเมินซึ่งเป็นผู้จะสามารถ
สะท้อนความเข้าใจและต้องการของผู้จะใช้ตำราเรียนธรรมศึกษา
แต่ละระดับได้ เมื่อได้รับผลการประเมินแล้วกรรมการฝ่ายคฤหัสถ์
จึงปรับปรุงแก้ไขให้สอดคล้องกับผลการประเมิน และทำที่สุดจึง
เสนอให้ที่ปรึกษาพิจารณาเห็นชอบ จึงเป็นอันสำเร็จขั้นตอนใน
ฝ่ายเนื้อหา และเพื่อให้ผู้ใช้ตำราเรียนธรรมศึกษาที่ปรับปรุงขึ้น
ใหม่นี้เกิดความเข้าใจเนื้อหามากยิ่งขึ้น คณะกรรมการจึงได้จัดทำ
และบรรจุภาพประกอบไว้ด้วย โดยภาพประกอบเหล่านี้ นอกจาก
ที่คณะกรรมการได้อุตสาหกรรมเดินทางไปบันทึกภาพเอง ณ สถานที่
ต่าง ๆ แล้ว ก็ยังได้รับความอนุเคราะห์จากพระอารามหลายแห่ง

ตลอดจนหน่วยงานภาครัฐและเอกชน แม้โดยที่สุดผู้มีใจเอื้อเฟื้อด้วย เมื่อผ่านกระบวนการทุกขั้นตอนแล้วจึงดำเนินการจัดพิมพ์ภายใต้การอำนวยการของสนามหลวงแผนกธรรมจนสำเร็จเป็นเล่มสมุดอยู่ในบัดนี้ ซึ่งในนามของสนามหลวงแผนกธรรมและคณะสงฆ์ไทย ขออนุโมทนาแก่ที่ปรึกษา และกรรมการ ตลอดจนผู้เกี่ยวข้องในการจัดทำหลักสูตรและตำราเรียนธรรมศึกษาที่ปรับปรุงขึ้นใหม่นี้ ทูกรูปและทุกท่าน ไว้ ณ ที่นี้

อนึ่ง นับเป็นกาลบรรจบอัศจรรย์ที่การดำเนินการปรับปรุงหลักสูตรและตำราเรียนธรรมศึกษาสามารถดำเนินการได้ลุส่งถึงขั้นได้รับอนุมัติหลักสูตรในพุทธศักราช ๒๕๖๔ อันเป็นปีที่บรรจบ ๑๐๐ ปีนับแต่สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ผู้ทรงวางรากฐานการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ซึ่งเป็นต้นเค้าของการศึกษาธรรมศึกษา สิ้นพระชนม์ และองค์การศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติได้ประกาศยกย่องให้ทรงเป็นบุคคลสำคัญของโลกโดยเหตุแห่งพระคุณูปการที่ได้ทรงบำเพ็ญไว้ดีแล้ว ฉะนั้น หลักสูตรและตำราเรียนธรรมศึกษาที่สำเร็จลงในปีนี้ จึงย่อมเป็นอนุสรณีย์ที่เฉลิมพระเกียรติคุณ สมเด็จพระมหาสมณเจ้าพระองค์นั้นในวาระอันสำคัญนี้ อีกโสดหนึ่งด้วย

ขออำนาจแห่งคุณพระศรีรัตนตรัย ตลอดถึงเทวานุภาพแห่งเทพดาผู้ทรงสัมมาทิฎฐิ ดำรงอนุภาพรักษาพระพุทธศาสนา จงได้รักษาคุ้มครองการศึกษาพระปริยัติธรรม คือการเล่าเรียนศึกษาพระธรรมคำสั่งสอนของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทั้งในสยามรัฐสีมาอาณาจักร และในไพรัชประเทศต่าง ๆ ให้ดำรงคงอยู่โดย

สวัสดี สัมฤทธิ์ และสิทธิทุกประการตลอดกาลนาน เพื่อพระศาสนา
ของสมเด็จพระชินวรมุนีจกตำรงอยู่ตราบกาลนั้น เทอญ

สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า

(สมเด็จพระมหาวีรวงศ์)

แม่กองธรรมสนามหลวง

สารบัญ

	หน้า
พระคติธรรม	๓
คำปรารภ	๔
สารบัญ	๑๐
คำแนะนำในการใช้หนังสือชุดธรรมศึกษา	๑๒
วิชาเรียงความแก้กระทู้ธรรม	๒๑
ขอบข่ายเนื้อหาวิชาเรียงความแก้กระทู้ธรรม	๒๒
ตัวอย่างรูปแบบการเขียนเรียงความแก้กระทู้ธรรม	๒๕
ตัวอย่างข้อสอบวิชาเรียงความแก้กระทู้ธรรม	๒๖
ตัวอย่างการเรียบเรียงเรียงความแก้กระทู้ธรรม	๒๗
ตัวอย่างการเขียนเรียงความแก้กระทู้ธรรม	๒๘
วิชาธรรมวิภาค	๓๓
บทที่ ๑ ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับธรรมวิภาค	๓๔
บทที่ ๒ ธรรมหมวด ๒	๔๐
บทที่ ๓ ธรรมหมวด ๓ และหมวด ๔	๕๐

วิชาพุทธประวัติ

บทที่ ๑ ชมพูทวีปและประชาชน	๖๗
บทที่ ๒ ศากยวงศ์	๖๘
บทที่ ๓ เจ้าชายสิทธัตถะประสูติ	๗๖
บทที่ ๔ ทรงผนวชและตรัสรู้	๘๐
	๙๒

วิชาเบญจศิลป์และเบญจธรรม

บทที่ ๑ วินัย	๑๑๑
บทที่ ๒ เบญจศิลป์	๑๑๒
บทที่ ๓ วิรติและอานิสงส์ของการรักษาเบญจศิลป์	๑๑๖
บทที่ ๔ เบญจธรรม	๑๕๔

บรรณานุกรม

๑๖๗

คำสั่งแม่กองธรรมสนามหลวง ที่ ๖/๒๕๖๓

๑๗๐

คำสั่งแม่กองธรรมสนามหลวง ที่ ๗/๒๕๖๓

๑๗๑

รายนามผู้ประเมินหนังสือธรรมศึกษา

๑๗๒

คณะผู้จัดทำ

๑๗๓

คำแนะนำในการใช้หนังสือ ชุดธรรมศึกษา

ประวัติความเป็นมา ของ นักธรรม-ธรรมศึกษา

การศึกษาพระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ไทยแต่เดิมมานั้น เน้นการศึกษาภาษาบาลี เพื่อไปศึกษาพระไตรปิฎกและคัมภีร์อื่น ๆ ซึ่งเป็นภาษาบาลี เป็นการศึกษาจากเอกสารชั้นต้น ด้วยเห็นว่า ข้อธรรมจะไม่เกิดความผิดพลาด แต่วิธีการเช่นนี้ เกิดผลเสียคือ พระสงฆ์จำต้องรู้แตกฉานในภาษาบาลีแล้วจึงจะสามารถรู้ข้อธรรมวินัยได้ เป็นเหตุให้จำนวนพระสงฆ์ผู้มีความรู้ในพระธรรมวินัยมีอยู่ไม่มากนักทั่วทั้งประเทศ

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงเล็งเห็นปัญหาดังกล่าว จึงทรงสร้างหลักสูตรการเรียนพระพุทธศาสนาในภาษาไทย ได้ทดลองใช้ในวัดบวรนิเวศวิหาร ซึ่งทรงปกครองได้ผลดี แล้วจึงขยายผลออกมาจัดการศึกษาในสังฆมณฑล ทรงปรับปรุงให้เกิดหลักสูตรที่เหมาะสมสำหรับพระสงฆ์ทั่วประเทศยิ่งขึ้น และแบ่งออกเป็นลำดับชั้นตรี โท และเอก ในเวลาต่อมา

เมื่อการศึกษานักธรรมของพระสงฆ์นิยมแพร่หลายแล้ว

ก็ปรากฏว่าในฝั่งฆราวาสเห็นประโยชน์ และนำไปใช้วัดเป็นคุณสมบัติพิเศษ เช่น พระสงฆ์ผู้สอบได้นักธรรมเมื่อลาสิกขาจะสามารถรับราชการครูได้ คณะสงฆ์ในสมัยพระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหลวงชินวราลริวัฒน์ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า จึงจัดการศึกษา นักธรรมขึ้นสำหรับฝ่ายฆราวาส มีชื่อเรียกต่อมาว่า “ธรรมศึกษา”

จากจุดเริ่มต้นมาถึงปัจจุบัน การเรียนการสอน และการสอบ หลักสูตรนักธรรม และธรรมศึกษา ได้เจริญวิวัฒนามาเกิน ๑๐๐ ปีแล้ว มีผู้สอบสำเร็จตามหลักสูตรไปแล้วทั้งในและต่างประเทศ จำนวนมหาศาล ซึ่งก็หมายความว่า มีพระสงฆ์และฆราวาสผู้รู้ ธรรมมากขึ้นตามไปด้วย อันเป็นเครื่องยืนยันพระทศนญาณอัน กว้างไกลของพระองค์ผู้ทรงเป็นต้นตำริ อย่างไรก็ตาม สำนักงาน แม่กองธรรมสนามหลวง ได้คำนึงอยู่เสมอว่า เมื่อวันเวลาผ่านไป สมควรจะได้ปรับปรุงหลักสูตรให้มีความเหมาะสมอยู่เสมอ จึง ดำเนินการให้มีการตรวจชำระหลักสูตรธรรมศึกษา พุทธศักราช ๒๕๖๓ - ๒๕๖๔ ปรากฏดังหนังสือชุดธรรมศึกษาที่ท่านกำลัง อ่านอยู่นี้

โครงสร้างเนื้อหา และแนวทางการใช้หนังสือเรียน

หนังสือชุดธรรมศึกษานี้ แบ่งออกเป็นระดับชั้นตามความ เหมาะสมของผู้ศึกษา ดังนี้

ธรรมศึกษา ระดับประถมศึกษา แบ่งออกเป็น ชั้นตรี โท เอก
 ธรรมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา แบ่งออกเป็น ชั้นตรี โท เอก
 ธรรมศึกษา ระดับอุดมศึกษาและประชาชนทั่วไป แบ่งออก เป็น ชั้นตรี โท เอก

การแบ่งเนื้อหาในหนังสือธรรมศึกษานี้อาศัยการแบ่ง

หมวดใหญ่ในพระไตรปิฎก ได้แก่ พระสุตตันตปิฎก คือ ประมวลพระวินัยและเรื่องราวต่าง ๆ ที่มีในรูปเทศนา พระอภิธรรมปิฎก คือ ประมวลหลักธรรมและเนื้อหาของหลักธรรม และพระวินัยปิฎก คือ ประมวลระเบียบข้อบังคับการปฏิบัติตนของภิกษุ หนังสือธรรมศึกษา แต่ละเล่มจะประกอบด้วยหมวดเนื้อหาคือ

๑. วิชาเรียงความแก้กระทู้ธรรม

การแก้กระทู้ธรรม เป็นลักษณะเฉพาะของการศึกษาธรรมศึกษาของไทย โดยมีมุ่งนำเสนอพุทธศาสนสุภาษิต ธรรมภาษิต และเถรภาษิต ยกเป็นหัวข้อกระทู้ ให้ผู้ศึกษาได้อธิบายหัวข้อนั้น ๆ โดยการประมวลองค์ความรู้ต่าง ๆ ทั้งจากการเรียนวิชาธรรมศึกษา และจากที่ผู้เรียนมีภูมิรู้ในวิทยาการแขนงต่าง ๆ มาเรียบเรียงในรูปแบบของ “เรียงความแก้กระทู้ธรรม” ซึ่งมีลักษณะเฉพาะ เป็นเพียงตัวอย่างประเภทหนึ่งของการเขียนเรียงความอธิบาย และมีใช้จะเป็นการกำหนดกลวิธีการเขียนเรียงความที่ดีที่สุดสำหรับการศึกษาประเภทอื่น ๆ สาระสำคัญอยู่ที่การอธิบายหัวข้อใดหัวข้อหนึ่งให้สามารถเข้าใจได้อย่างแจ่มแจ้งเท่านั้น

๒. วิชาธรรมวิภาค และธรรมวิจารณ์

ในหนังสือชุดนี้ได้คัดเลือกพระธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงแสดง และที่พระเถระรุ่นหลังรวบรวมไว้ โดยแบ่งหมวดตามองค์ประกอบของธรรมนั้น เช่น ธรรมหมวด ๒ หมายถึง บรรดาหลักธรรมอันมีองค์ประกอบภายใน ๒ ประการ เป็นต้น แล้วนำเสนอนิยามและประเด็นบางประการที่นักวิชาการไทยให้ความสำคัญ โดยอ้างอิงตำราของสำนักงานแม่กองธรรมสนามหลวงเป็นแกน และใช้คัมภีร์ในยุคต่าง ๆ เช่น พจนานุกรม สื่อออนไลน์ บทความวิชาการ วิจัย เป็นต้น ขยายความและยกตัวอย่างบางประเด็น อย่างไรก็ตาม พระธรรม

มีมากถึง ๘๔,๐๐๐ พระธรรมชั้นตรี และมีความเชื่อมโยงกันในแง่ มุมต่าง ๆ ฉะนั้น หากผู้ศึกษาปรารถนาจะศึกษาสืบค้นให้ลึกซึ่ง ขึ้นไป ควรค้นคว้าตำราเฉพาะ เช่น พระไตรปิฎก คัมภีร์อรรถกถา บทความ วิจัย เป็นต้น

๓. วิชาพุทธประวัติ อนุพุทธประวัติ พุทธานุพุทธประวัติ และศาสนพิธี

วิชานี้มุ่งนำเสนอรายละเอียดของเหตุการณ์ รวมถึงคติอัน เกี่ยวเนื่องกับเหตุการณ์ในพระชนม์ชีพของพระพุทธเจ้าตลอดจน ชีวิตประวัติของพระสาวก อุบาสก และอุบาสิกาท่านสำคัญ โดย ดำเนินความตามที่ปรากฏในคัมภีร์ รวมถึงวรรณกรรมที่เรียบ เรียงโดยพระอรรถกถาจารย์ และปราชญ์ยุคสมัยต่าง ๆ แล้ว เปรียบเทียบประเด็นที่คัมภีร์แต่ละเล่มรจนาไว้ต่างกัน พร้อม คัดเลือกบทวิเคราะห์ของนักปรัชญาพระพุทธรศาสนาหลาย ๆ ท่าน ที่อธิบายความหมายของเหตุการณ์ตามทัศนะที่แตกต่างไป เพื่อ กระตุ้นให้ผู้ศึกษาได้คิด วิเคราะห์ และทำความเข้าใจแก่นแท้ของ พุทธประวัติให้ได้มากที่สุด ดังนั้น ผู้ศึกษาจะสังเกตได้ว่า เนื้อหา ในหนังสือเรียนเล่มนี้มี ๒ นัยควบคู่กันไปเสมอ ได้แก่

นำเสนอ ลำดับเนื้อหาของพุทธประวัติ ประวัติพระสาวก อุบาสก และอุบาสิกา เช่นที่ปรากฏในวรรณกรรมเล่มต่าง ๆ ซึ่งล้วน แต่งขึ้นเพื่อสรรเสริญพระคุณานุคุณของพระพุทธเจ้า เสริมสร้าง ศรัทธาปสาทะให้เกิดขึ้นในใจศาสนิกชน โดยบางครั้งต้องใช้ เรื่องราวอิทธิปาฏิหาริย์มหัศจรรย์ที่เหนือธรรมดาไว้อย่างแยบคาย นอกจาก เรื่องราวพุทธประวัติ ประวัติพระสาวก อุบาสก และอุบาสิกาแล้ว ผู้เรียนยังจะได้ประเด็นความรู้เกี่ยวกับการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และศิลปวัฒนธรรมในช่วงเวลาต่าง ๆ เพิ่มเติมเป็น

ผลพลอยได้ด้วย

ตีความ เรื่องราวอิทธิปาฏิหาริย์ซึ่งเป็นส่วนที่ขึ้นกับอัศจรรย์ในการเชื่อถือ ให้ทราบถึงหลักธรรม หรือความหมายแท้จริงที่แฝงไว้ รวมถึงทำความเข้าใจเหตุการณ์ พุทธการณ และพฤติกรรมของผู้คนตามบริบทแห่งยุคสมัย อันเป็นแนวคิดพื้นฐานในการศึกษาด้านประวัติศาสตร์ และสังคมศาสตร์ ซึ่งจะส่งผลให้ผู้เรียนเข้าใจแก่นแท้ของพุทธประวัติได้อย่างถ่องแท้ และสามารถเชื่อมโยงเข้ากับปรัชญาแขนงอื่น ๆ สะท้อนความเป็นศาสตร์สากลของพระพุทธศาสนาได้ชัดเจนขึ้นอีกด้วย

ดังที่ทราบกันดีว่าเรื่องราวพุทธประวัติได้รับความนิยมเชื่อถือกันมาตั้งแต่โบราณ และกลายเป็นรากฐานสำคัญของวิถีชีวิตของสังคมไทย จนเป็นแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์งานศิลปะ เพื่อสนองตอบเจตนารมณ์ที่จะจรรโลงพระศาสนา วิธีการศึกษาพุทธประวัติให้ได้อรุณประโยชน์มากขึ้นจึงสามารถศึกษาเรื่องราวไปพร้อมกับศึกษาสังเกตงานศิลปกรรมแขนงต่าง ๆ เช่น วรรณกรรม จิตรกรรม ประติมากรรม โดยมีแหล่งเรียนรู้สำคัญคือ วัด หอสมุด พิพิธภัณฑ์สถานต่าง ๆ เป็นต้น ควบคู่ไปด้วย

นอกจากนั้น ตั้งแต่ระดับมัธยมศึกษาเป็นต้นไปได้ผนวกเนื้อหาศาสนพิธีต่าง ๆ ที่พุทธศาสนิกชนพึงทราบไว้ด้วย มีข้อควรตระหนักว่า ศาสนพิธีมีจุดมุ่งหมายโน้มน้าวจิตใจของศาสนิกชนให้สนใจ เข้าใจ และเข้าถึงหลักธรรมที่ซับซ้อนได้ ดังนั้น ระเบียบแบบแผนศาสนพิธีของแต่ละพื้นที่ย่อมมีรายละเอียดแตกต่างกันด้วยเหตุนี้ ผู้ศึกษาพึงทำทศนะและวางท่าทีที่เหมาะสมควรถูกต้องว่า ศาสนพิธีใดของพื้นที่นั้นของสำนักใด ถ้ายังสามารถรักษาจุดมุ่งหมายการโน้มน้าวชักนำศรัทธาได้ ก็ไม่พึงตัดสินว่าศาสนพิธีนั้นผิด

ถูกไปจากแบบแผนตามที่ได้ศึกษาในหนังสือนี้

๔. วิชาเบญจศิลป์และเบญจธรรม อุโบสถศิลป์ และกรรมบถ

พระวินัยมีหลักใหญ่ คือ ศิลของภิกษุสงฆ์ ๒๒๗ ข้อ และของภิกษุณีสงฆ์ ๓๑๑ ข้อ ดังนั้น ในฝ่ายฆราวาสจึงมุ่งนำเสนอกรอบการครองตน หรือเป็นวินัยฝ่ายฆราวาส ได้แก่ เบญจศิลป์ และชั้นสูง คือ อุโบสถศิลป์ ผู้ปฏิบัติตามวินัยและสิกขาบทดังกล่าว ย่อมเป็นผู้มีศีล คือมีสถานะแห่งความปกติ นอกจากนั้น ยังนำเสนอนิยามและขอบเขตของกรรม อันนำไปสู่ความเข้าใจลึกซึ้งยิ่งขึ้นต่อสิกขาบทต่าง ๆ โดยสรุปจากกล่าวได้ว่า มุ่งเน้นให้เข้าใจว่า อะไรคือความดี จะทำความดีได้อย่างไร อะไรคือความชั่ว และทำอย่างไรจึงเป็นประพฤติชั่ว ความรู้ดีรู้ชั่ว การทำดี ละเว้นความชั่ว และทำใจให้ตั้งอยู่โดยดีนั่นเอง คือลักษณะของบัณฑิตตามแนวทางของพระพุทธศาสนา และเป็นประเด็นแก่นแท้ของพระพุทธศาสนา นอกจากนี้ ได้แทรกบทวิเคราะห์และตัวอย่างบางประการที่นักวิชาการได้ค้นคว้าเพิ่มเติมไว้ด้วย

ในภาพรวม เมื่อพิจารณาขอบข่ายเนื้อหาให้ถี่ถ้วนแล้วจะเห็นแต่ละวิชามีเนื้อหาจำแนกได้มีการไล่เรียงความยากง่ายตามแต่ละชั้น เช่น วิชาเรียงความแก่กระทุ้ธรรม วิชาธรรมวิภาค วิชาเบญจศิลป์ และเบญจธรรม ดังนั้น จึงสามารถศึกษาได้โดยเอกเทศ ส่วนวิชาพุทธประวัติ มีเนื้อหาที่ร้อยเรียงกันต่อเนื่องไปตามแต่ละชั้น เช่น ชั้นตรี เนื้อหาเริ่มที่ชมพู่ทวีปและประชาชนจนถึงทรงผนวชและตรัสรู้ ส่วนชั้นเอก เริ่มที่ทรงบำเพ็ญพุทธกิจในแคว้นมคธจนถึงถวายพระเพลิงพระพุทธสรีระ เป็นต้น ดังนั้น หากจะทราบพุทธประวัติโดยตลอด จึงต้องศึกษาไปที่ละชั้นจึงจะได้ความสมบูรณ์

ข้อเสนอแนะในการจัดการสอนธรรมศึกษาและเป้าหมายปลายทางของธรรมศึกษา

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงนิพนธ์คำนำหนังสือ “เบญจศีล และ เบญจธรรม” ไว้ความตอนหนึ่งว่า

“...หนังสือนี้แต่งเป็นแบบสำหรับครูใช้สอน ถ้านักเรียนเป็นเด็กก็จะไม่เข้าใจ เป็นธรรของครูจะดูแลให้เด็กเว้นข้อห้าม ประพฤติตามข้อที่แนะนำ ยิ่งหาเรื่องต่าง ๆ ที่เป็นเครื่องสาธกข้อความที่กล่าวไว้ในที่นี้ให้กระจ่างขึ้น นำมาให้นักเรียนอ่านได้ด้วยยิ่งดี นักเรียนจะได้เข้าใจและมีความรู้สึกด้วยตัวเอง ถ้านักเรียนเป็นคนรุ่นที่มีความรู้ความเจริญสูงขึ้นไปแล้ว ครูจะใช้สมุดนี้เป็นหนังสือเรียนของเขาก็ได้ เมื่อเรียนจบบทหนึ่งแล้ว ครูควรตั้งปัญหาถาม...”

คณะกรรมการตรวจชำระหลักสูตรธรรมศึกษา มีความเห็นเช่นเดียวกับพระมติข้างต้นว่า หนังสือชุดธรรมศึกษาเป็นเพียงตำราแกนกลาง ผู้สอนสามารถจัดทำแผนและเลือกใช้วิธีการสอน เครื่องมือประกอบการสอนที่เหมาะสมได้ รวมถึงการยกตัวอย่างและรายละเอียดเพิ่มเติมได้ด้วย

ในพระนิพนธ์คำนำข้างต้นนั้น สมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ ทรงอธิบายไว้ด้วยว่า การเรียนวิทยาคำรู้แขนงต่าง ๆ นั้น มุ่งให้เป็นผู้รู้ผู้สามารถประกอบวิชาชีพหรือใช้วิทยากรเหล่านั้นได้ แต่หากปราศจากความประพฤติที่ดี ก็จะไม่มีความยอมรับหรือจ้างใช้งาน การเรียนการสอนในสถาบันการศึกษาก็จะไม่สำเร็จประโยชน์ ดังนั้น จึงได้ทรงพระนิพนธ์หนังสือเล่มที่กล่าวถึงนั้นขึ้นเพราะเป็นข้อธรรมสำคัญที่จะเป็นหลักในความประพฤติของคนเรา ที่จะนำชีวิตไปโดยผาสุกได้

คณะกรรมการตรวจชำระหลักสูตรธรรมศึกษา เห็นตามพระมติข้างต้น และเห็นว่าคติจากประวัติความเป็นมาของนักธรรมและธรรมศึกษา ก็คือ การจัดหลักสูตรการเรียน การจัดสอบ ทั้งของคณะสงฆ์และฝ่ายบ้านเมือง เป็นแต่เครื่องมือให้การศึกษาพระพุทธศาสนาสามารถแพร่หลายได้โดยเร็ว อำนวยความสะดวกแก่ผู้นำไปสอนและผู้เรียน ให้มีโครงสร้างเนื้อหาที่ชัดเจนเป็นแกนกลาง ทั้งยังสามารถวัดประเมินผลได้มีมาตรฐานและเป็นธรรม แต่เครื่องมือนั้นจะต้องนำไปให้ถึงเจตนารมณ์ต้นทาง นั่นก็คือ พระสงฆ์เป็นผู้รู้พระธรรมวินัยเพียงพอที่จะสืบพระพุทธศาสนา และรับภาระปกครองเผยแผ่สั่งสอนได้ และฆราวาสเป็นผู้มีความรู้ธรรมให้เป็นหลักในการดำเนินชีวิตและจรจรโลงสังคมต่อไปได้ จึงจะเรียกได้ว่า สำเร็จวัตถุประสงค์ของธรรมศึกษาอย่างแท้จริง

วิชา

เรียงความแก้กระทู้ธรรม

ขอข่ายเนื้อหาวิชาเรียงความแก้กระทู้ธรรม ธรรมศึกษา ชั้นตรี ระดับประถมศึกษา

วิชาเรียงความแก้กระทู้ธรรม ธรรมศึกษา ชั้นตรี ระดับประถมศึกษา ให้ผู้เรียนแต่งอธิบายความกระทู้สุภาษิตที่กำหนดให้ได้อย่างสมเหตุสมผลและอ้างอิงสุภาษิตที่กำหนดให้เท่านั้น มาประกอบการอธิบายไม่น้อยกว่า ๑ สุภาษิต โดยต้องอธิบายร้อยเรียงและเชื่อมโยงแนวคิดสำคัญให้สัมพันธ์กับกระทู้สุภาษิตที่กำหนดให้พร้อมทั้งยกตัวอย่างเหตุการณ์ในชีวิตประจำวัน โดยชั้นนี้กำหนดความยาวตั้งแต่ ๒ หน้าขึ้นไป (เว้นบรรทัด)

สีลวรรณคดี คือ หมวดศีล		
ที่	สุภาษิต	คัมภีร์/ที่มา
๑	สาธุ สัพพตถ ส่วโร. ความรอบคอบในทุก ๆ เรื่อง เป็นการดี	-สังยุตตนิกาย สคาถวรรค -ขุททกนิกาย ธรรมบท
๒	สุขุ ยาว ชรา สิลล์. ศีลนำสุขมาให้ตราบเท่าชีวิต	ขุททกนิกาย ธรรมบท
๓	สีลล์ รุกเขยฺย เมธาวิ. นักปราชญ์พึงรักษาศีล	ขุททกนิกาย อิติวุตตกะ

วาจาวรรค คือ หมวดวาจา		
ที่	สุภาษิต	คัมภีร์/ที่มา
๔	มุตวา ตบฺปติ ปาปิก. คนพูดไม่ดี ย่อมเดือดร้อน	ขุททกนิกาย ชาดก เอกนิบาต
๕	วาจํ มุญฺเจยฺย กลฺยาณิ. บุคคลควรพูดให้ไพเราะ	สังยุตตนิกาย สคาถาวรรค
๖	ตเมว วาจํ ภาเสยฺย ยายตุตฺตานํ น ตาปเย. ควรกล่าวแต่ถ้อยคำที่ไม่ทำให้ตน เดือดร้อน	-สังยุตตนิกาย สคาถาวรรค -ขุททกนิกาย สุตตนิบาต
ปาปาวรรค คือ หมวดบาป		
๗	ปาปานํ อกรณํ สุขํ. การไม่ทำบาปก็สุข	ขุททกนิกาย ธรรมบท
๘	ปาปานิ ปริวชฺชเย. พึงละเว้นบาปทั้งหลาย	ขุททกนิกาย ธรรมบท
๙	ทุกฺโข ปาปสฺส อุจฺจโย. สะสมบาปเท่ากับสะสมความทุกข์	ขุททกนิกาย ธรรมบท

กัมมวรรค คือ หมวดกรรม		
ที่	สุภาษิต	คัมภีร์/ที่มา
๑๐	สุกร์ สาธุนา สาธ. คนดีทำได้ง่าย	-วินัยปิฎก จุลวรรค -ขุททกนิกาย อุทาน
๑๑	กल्याณการี กल्याณํ ปापการี จ ปาปกํ. ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว	-สังยุตตนิกาย สคาถวรรค -ขุททกนิกาย ชาดก ทุกนิบาต
๑๒	กเรยฺย วาญญํ อนุญมฺปกานํ. ควรเชื่อฟังคนที่หวังดี	ขุททกนิกาย ชาดก ทสกนิบาต
โกธวรรค คือ หมวดโกรธ		
๑๓	น ทิ สาธู โโกโธ. ความโกรธไม่ดีเลย	ขุททกนิกาย ชาดก ฉักกนิบาต
๑๔	อนตฺถชนโน โโกโธ. ความโกรธก่อความพินาศ	อังคุตตรนิกาย สัตตกนิบาต
๑๕	โกธํ ขตฺวา สุขํ เสตี. กำจัดความโกรธได้ อยู่เป็นสุข	สังยุตตนิกาย สคาถวรรค

ตัวอย่างรูปแบบการเขียนเรียงความแก้กระทู้ธรรม ธรรมศึกษา ชั้นตรี ระดับประถมศึกษา

เลขที่.....

ประโยคธรรมศึกษาชั้น ตรี โท เอก ช่วงชั้น ประถม มัธยม อุดม

วิชา เรียงความแก้กระทู้ธรรม

สอบในสนามหลวง

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

(๑)	สุภาชีวิตที่ใจห้อยกมให้
	คำแปลสุภาชีวิตที่ใจห้อยกมให้
	(๒) ณ เวทีนี้.....
	(๓) อธิบายความว่า (อธิบายเนื้อความสุภาชีวิตที่ใจห้อยกมให้)
	(๔) อธิบายความให้สัมพันธ์กับสุภาชีวิตที่จะนำมาเชื่อมประมาณ ๓ - ๕ บรรทัด
	(๕) สมดังพุทธศาสนสุภาชีวิตที่มีใน (คัมภีร์ที่นำ) ว่า
	(๖) สุภาชีวิตที่นำมาเชื่อม
	คำแปลสุภาชีวิตที่นำมาเชื่อม
	อธิบายความว่า (อธิบายเนื้อความสุภาชีวิตที่นำมาเชื่อม)
	(๗) สรุปความว่า (สรุปเนื้อความสองสุภาชีวิตประมาณ ๕ - ๗ บรรทัด)
 สมดังธรรมภาชีวิตที่ยกขึ้นเป็นนิกขาบทเบื้องต้นว่า
	(๘) สุภาชีวิตที่ใจห้อยกมให้
	คำแปลสุภาชีวิตที่ใจห้อยกมให้
	(๙) มีเนื้อดังพรรณนาวัดขอประการจะนี้

ตัวอย่างข้อสอบวิชาเรียงความแก้กระทู้ธรรม ธรรมศึกษา ชั้นตรี ระดับประถมศึกษา

ปัญหาวิชาเรียงความแก้กระทู้ธรรม ธรรมศึกษา ชั้นตรี ระดับมัธยมศึกษา

สอบในสนามหลวง

วันจันทร์ ที่ ๒ สิงหาคม พ.ศ.๒๕๖๔

ทุกขอ ปาปสส อุจโจโย

สะสมบาปเท่ากับสะสมความทุกข์

พุทธนิทาย ธรรมบท

วิชาเรียงความแก้กระทู้ธรรม ธรรมศึกษา ชั้นตรี ระดับมัธยมศึกษา ให้ผู้เรียนแต่งอธิบายความกระทู้สุภาษิตที่กำหนดให้อย่างสมเหตุผลและอ้างอิงสุภาษิตที่กำหนดให้เท่านั้น มาประกอบการอธิบายไม่น้อยกว่า ๑ สุภาษิต โดยต้องอธิบายร้อยเรียงและเชื่อมโยงแนวคิดสำคัญให้สัมพันธ์กับกระทู้สุภาษิต พร้อมบอกชื่อคัมภีร์หรือที่มาของสุภาษิตที่นำมาอ้างอิงนั้นด้วย โดยชั้นนี้ กำหนดความยาวตั้งแต่ ๒ หน้าขึ้นไป (เว้นบรรทัด)

ให้เวลา ๓ ชั่วโมง

สุภาษิตที่กำหนดให้

สุขี ยาว ขรา สิลล.
ศีลนำความสุขมาให้ตราบเท่าชีวิต
สังยุตตนิกาย สคาถวรรค

ททยุย ปุริโส ทานี.
คนควรให้ของที่ควรให้
พุทธนิทาย ชาตค สัตตกนิบาต

ธานี กมmani นยนิ ทุคคตี.
กรรมชั่วของตนเองย่อมนำไปสู่ทุกตี
พุทธนิทาย ธรรมบท

ตัวอย่างการเรียงเรียงความแก้กระทู้ธรรม ธรรมศึกษา ชั้นตรี ระดับประถมศึกษา

ทุกโข ปापสุส อจฺจโย.
สะสมบาปเท่ากัับสะสมความทุกข

ณ บัดนี้ จักได้อธิบายขยายเนื้อความแห่งกระทู้ธรรมภาคितที่
ได้ลิขิตไว้ ณ เบื้องต้น เพื่อเป็นแนวทางแห่งการศึกษาและประพฤติ
ปฏิบัติสืบต่อไป

คำว่า “บาป” หมายถึง ความชั่ว ความเลวร้าย ความไม่ดี
กล่าวคือ การกระทำที่ส่งให้ถึงความเดือดร้อน ดังนั้น การสะสม
บาป จึงเป็นการประพฤติธรรมฝ่ายอกุศลกรรม คือการประพฤติ
ชั่วทางกาย วาจา และใจ นั่นเอง ซึ่งเมื่อสะสมไปทีละเล็กทีละน้อย
ย่อมจะเพิ่มจำนวนมากขึ้น เปรียบเหมือนการที่ฝนตกใส่โอ่งน้ำ
วันละเล็กวันละน้อยแล้ววันหนึ่งก็เต็มโอ่งได้ฉะนั้น การอุปมาเช่นนี้
จึงเปรียบเหมือนกับคนที่สะสมความชั่ว คือบาป โดยการทำทุก ๆ วัน
บาปก็ย่อมสั่งสมทวีคูณขึ้น จนบุคคลนั้นเป็นคนที่มึจิตใจหยาบช้า
จนไม่สามารถแยกแยะได้ว่าอะไรถูกหรือผิด กล่าวคือ ขาดปัญญา
หยั่งรู้บาปบุญคุณโทษ และเมื่อจิตใจไม่มีความเป็นมนุษย์แล้ว ย่อม
สามารถทำความชั่วที่หนัก ๆ ขึ้นได้ ถึงขั้นที่ทำความชั่วหนัก ๆ
เป็นเหตุให้ผิดกฎหมายจนเจ้าหน้าที่บ้านเมืองเข้าจับกุม ซึ่งกรรม
เหล่านี้ล้วนว่าเป็นกรรมที่เห็นได้ทันตา ยังมีกรรมที่จะได้รับนั้นไม่

ได้มีแค่นี้ เป็นกรรมที่ส่งผลไปถึงอนาคตด้วย เพราะฉะนั้น จะเห็นว่าการทำบาปนั้น เท่ากับสะสมทุกข์ ทำให้ผู้กระทำได้รับทุกข์ทั้งในปัจจุบันนี้และอนาคต ไม่ช้าก็เร็วก็ต้องเป็นทุกข์ด้วยกันทั้งนั้น

เมื่อเราเห็นว่า การทำบาปนั้นนำความทุกข์มาให้แล้ว เราไม่ควรประพฤติดัวให้ดี ๆ คือ ทำแต่ความถูกต้องดีงามตามทำนองคลองธรรม เช่น การรักษาศีลให้บริบูรณ์ เป็นต้น แค่นี้ก็นับว่าเป็นการไม่ทำบาปแล้ว เพราะว่าศีลเป็นอุบายที่ไม่ให้เราทำความชั่วนั้นเอง และเมื่อเรามีศีลเราก็จะมีแต่ความสุขความเจริญตราบวัยชรา สมดังพุทธศาสนสุภาษิตที่มาใน ขุททกนิกาย ธรรมบท ว่า

สุขิ ยาว ชรา สิลิ.

ศีลนำความสุขมาให้ตราบเท่าชีวิต

ศีล คือ การประพฤติกายและวาจาให้เรียบร้อย การรักษากาย วาจาให้เรียบร้อยนั้น เป็นข้อที่ควรปฏิบัติของบุคคลสำหรับควบคุมกายและวาจาให้ตั้งอยู่ในคุณงามความดี เมื่อบุคคลมีศีลย่อมนับว่าเป็นคนที่มีกายและวาจาเรียบร้อย มีความระมัดระวังไม่ให้ทำความชั่วทางกายทุจริตและทางวจีทุจริต กล่าวคือ ทางกายทุจริตเป็นเครื่องไม่ให้เกิดการทำกรทำร้ายหรือฆ่าสัตว์ตัดชีวิต ไม่ให้ลักทรัพย์ของผู้อื่นที่เขาไม่ได้ให้ และไม่ให้เกิดผิดผิดในกามส่วนทางวจีทุจริตนั้นย่อมเป็นเครื่องป้องกันไม่ให้พูดคำเท็จ คำส่อเสียด คำหยาบคาย และคำเพ้อเจ้อ นอกจากนี้ คนที่มีศีลย่อมเป็นคนที่มีจิตใจเยือกเย็น มีระเบียบเรียบร้อย จะทำอะไร จะพูดอะไร ก็ประกอบไปด้วยสติมีความสุขุมรอบคอบ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนจะนำประโยชน์มาให้แก่ผู้ประพฤดิรักษาศีล ดังนั้น การที่เป็นคนรักษาศีลย่อมเป็นที่รักของคนทั้งหลายที่พบเห็น จะไปไหนก็มีแต่ผู้คนรักใคร่ ทำอะไรก็สำเร็จได้โดยง่าย นี่ก็เป็นตัวอย่างหนึ่งความสุขส่วน

หนึ่งของผู้รักษาศีล

ศีลเป็นพื้นฐานอภัยาศัยของผู้ปฏิบัติให้มีความบริสุทธิ์ ผ่องใส และประณีตยิ่งขึ้นโดยลำดับ หรือเรียกตามภูมิธรรมอันเป็นรากฐานแห่งคุณธรรมที่สูงขึ้น และยังนำความสุขมาให้แก่ผู้ปฏิบัติ ตามดังตัวอย่างข้างต้น สุขที่เกิดจากการรักษาศีลมีมากมาย ศีลนั้นก็ยังมีหลายประเภทด้วยกัน เช่น ศีล ๕ ศีล ๘ ศีล ๑๐ ศีล ๒๒๗ เป็นต้น บุคคลนั้นควรรักษาให้สมกับสถานะของตนและกำลังของตน เมื่อปฏิบัติได้ตามนี้คือตามศีลที่กำหนดไว้ นั้น ชีวิตก็ย่อมประสบพบแต่ความสุข

สรุปความว่า ศีลเป็นเครื่องป้องกันไม่ให้จิตใจเร่ตกไปในทางที่ไม่ดี ทำให้เรานั้นมีแต่ความสุขความเจริญ ทำการงานอะไรก็สำเร็จได้โดยง่าย เพราะการที่มีศีลก็จะทำให้มีสติด้วย จะไปในที่ใดก็มีแต่คนรักใคร่ ให้ความเคารพนับถือ ฉะนั้นเมื่อเรารู้ว่าศีลมีแต่คุณประโยชน์ ก็ควรจะรักษาศีลให้บริบูรณ์ตามสถานะของตนไม่ควรสะสมทำบาปหรือสิ่งที่ไม่ดี ผู้ที่กลัวจะเป็นทุกข์ก็ควรละบาปแล้วประพฤติรักษาศีล เพราะศีลนั้นนำความสุขมาให้ตราบนาน ส่วนการสะสมบาปนั้นจึงเท่ากับสะสมความทุกข์ สมดังธรรมภาษิตที่ยกขึ้นเป็นนิกเขปบทเบื้องต้นว่า

ทุกฺโข ปาปสฺส อจฺจโย.

สะสมบาปเท่ากับสะสมความทุกข์

มีนัยดังพรรณนามาด้วยประการฉะนี้ ฯ

ตัวอย่างการเขียนเรียงความแก้กระทู้ธรรม ธรรมศึกษา ชั้นตรี ระดับประถมศึกษา

เลขที่..... ๑

ประโยคธรรมศึกษาชั้น ตรี โท เอก ช่วงชั้น ประถม มัธยม อุดม

วิชา เรียงความแก้กระทู้ธรรม

สอบในสนามหลวง

วันที่ ๒ เดือน สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๖๕

คำ ขี้ โย โยติ ภาหุติ หนุ ทหุ
 ผู้ใด ข้อมผิดทาก ดนหมมากขังสมตยเขา
 ณ บัดนี้ จักได้จงนายชงชาตตามแห่งกะทรรณคภาชิตาได้
 ลิงตาริ ฆะ ฆังตงน เพ็งนึ่งหมททางแห่งการศึกษา และจะพลิต
 ปฏิบตติยตง
 ผู้ใด ดย ฆัดยตยวาทแห่งขงตงตงนแห่งนึ่งตงนเพ็ง
 ลิงตาริ ฆะ ฆังตงน เพ็งนึ่งหมททางแห่งการศึกษา และจะพลิต
 ปฏิบตติยตง
 ผู้ใด ดย ฆัดยตยวาทแห่งขงตงตงนแห่งนึ่งตงนเพ็ง
 ลิงตาริ ฆะ ฆังตงน เพ็งนึ่งหมททางแห่งการศึกษา และจะพลิต
 ปฏิบตติยตง
 ผู้ใด ดย ฆัดยตยวาทแห่งขงตงตงนแห่งนึ่งตงนเพ็ง
 ลิงตาริ ฆะ ฆังตงน เพ็งนึ่งหมททางแห่งการศึกษา และจะพลิต
 ปฏิบตติยตง

๑. ขอมหาสมาซึ่งความดุขทางหนาศงขบทยบตตตตขง ดงขงขบดงเควขท
 ๒. ๑ ๒ ๓ ๔ ๕ ๖ ๗ ๘ ๙ ๑๐ ๑๑ ๑๒ ๑๓ ๑๔ ๑๕ ๑๖ ๑๗ ๑๘ ๑๙ ๒๐
 ๓. ๒๑ ๒๒ ๒๓ ๒๔ ๒๕ ๒๖ ๒๗ ๒๘ ๒๙ ๓๐ ๓๑ ๓๒ ๓๓ ๓๔ ๓๕ ๓๖ ๓๗ ๓๘ ๓๙ ๔๐
 ๔. ๔๑ ๔๒ ๔๓ ๔๔ ๔๕ ๔๖ ๔๗ ๔๘ ๔๙ ๕๐ ๕๑ ๕๒ ๕๓ ๕๔ ๕๕ ๕๖ ๕๗ ๕๘ ๕๙ ๖๐
 ๕. ๖๑ ๖๒ ๖๓ ๖๔ ๖๕ ๖๖ ๖๗ ๖๘ ๖๙ ๗๐ ๗๑ ๗๒ ๗๓ ๗๔ ๗๕ ๗๖ ๗๗ ๗๘ ๗๙ ๘๐
 ๖. ๘๑ ๘๒ ๘๓ ๘๔ ๘๕ ๘๖ ๘๗ ๘๘ ๘๙ ๙๐ ๙๑ ๙๒ ๙๓ ๙๔ ๙๕ ๙๖ ๙๗ ๙๘ ๙๙ ๑๐๐

วิชา
ธรรมวิภาค

บทที่ ๑

ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับ ธรรมวิภาค

พ ระพุทธศาสนาถือว่าความจริงที่เป็นเหตุเป็นผลแก่กันของสิ่งทั้งหลายเป็นเรื่องธรรมดาที่มีอยู่แล้วในธรรมชาติไม่ว่าพระพุทธเจ้าจะเกิดหรือไม่เกิดก็ตาม ธรรมชาติก็เป็นธรรมดาอยู่อย่างนั้น เช่น สิ่งทั้งหลายมีความเกิดขึ้น ตั้งอยู่ และดับไปเป็นธรรมดา คนย่อมเกิดแก่เจ็บตายเป็นธรรมดา เป็นต้น ความจริงนี้เรียกว่า *ธรรม* เมื่อพระพุทธเจ้าทรงค้นพบแล้วทรงเห็นว่าสิ่งที่ทรงค้นพบนั้นสามารถอำนวยประโยชน์แก่หมู่มนุษย์ในสังคมได้ จึงทรงนำความจริงที่มีอยู่ในธรรมชาตินี้มาประกาศเผยแผ่ให้เข้าใจด้วยการจัดตั้งระบบระเบียบเป็นกฎในหมู่มนุษย์ที่เรียกว่า *วินัย* โดยนัยนี้ พระศาสนาที่ทรงจัดตั้งขึ้นจึงเรียกว่า *ธรรมวินัย*

ด้วยเหตุที่ธรรมมีอยู่แล้วในธรรมชาติ จึงไม่เป็นของเก่า ล้าสมัย เพราะประกอบด้วยเหตุผล สามารถทดลอง ค้นคว้า หรือพิสูจน์ได้ และให้ประโยชน์แก่ผู้ศึกษาและปฏิบัติ จึงเป็นสิ่งที่ใช้ได้และเหมาะแก่กาลสมัย ธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงค้นพบมี

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส

มากถึง ๘๔,๐๐๐ หมวด หรือที่เรียกว่า **พระธรรมชั้นธ** จำแนกได้หลายลักษณะสุดแต่จะใช้เกณฑ์กำหนด เช่น กำหนดด้วยสาระในพระไตรปิฎกจะแบ่งเป็นพระวินัย พระสูตร และพระอภิธรรม แต่กำหนดด้วยข้อปฏิบัติจะแบ่งเป็นศีล สมาธิ และปัญญา เป็นต้น แม้จะจำแนกด้วยเกณฑ์หรือวิธีใด ๆ แต่ธรรมทั้งหลายต่างสรุปลงที่ **ความไม่ประมาท** ทางกาย วาจา และใจ คือ **มีสติสัมปชัญญะ** กำกับในการทั้งปวง

ธรรมศึกษา

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงพระดำริตั้งหลักสูตรนันทธรรมสำหรับพระภิกษุและสามเณรขึ้นเมื่อ

พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหลวงชินวราลงกรณ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า

พุทธศักราช ๒๔๕๕ เพื่อให้ภิกษุสามเณรมีความรู้ในธรรมวินัย ตลอดถึงความเป็นมาของพระพุทธศาสนาอย่างทั่วถึง พอแก่การที่จะเป็นศาสนทายาทที่มีคุณภาพ สามารถดำรงพระศาสนาไว้ได้ด้วยดี จึงได้ทรงพัฒนาหลักสูตร ตำรา และการเรียนการสอน จนเป็นที่นิยมนับถือของคณะสงฆ์และได้รับการจัดให้เป็นการศึกษาขั้นพื้นฐานของภิกษุสามเณรในประเทศไทยควบคู่ไปกับการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี

ต่อมาคณะสงฆ์ในสมัยพระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหลวงชินวราลงกรณ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า พิจารณาว่า การศึกษานักธรรม

ก็เป็นประโยชน์แม่แก่ผู้ที่มีใช้ภิกษุสามเณร โดยเฉพาะในหมู่ข้าราชการ ครู ดังนั้น คณะสงฆ์จึงอนุญาตให้ครูทั้งหญิงและชายเข้าสอบประโยคนักธรรมชั้นตรีในสนามหลวงได้ โดยได้ตั้งหลักสูตรประโยคนักธรรมสำหรับฆราวาส เรียกว่า *ธรรมศึกษาตรี* ซึ่งประกอบด้วยวิชาที่ต้องสอบเช่นเดียวกับหลักสูตรนักธรรมชั้นตรีสำหรับภิกษุสามเณร ยกเว้นวิชานินยบัญญัติ กล่าวคือ ให้ใช้วิชา *เบญจศีล* *เบญจธรรม* และ *อุโบสถศีล* แทน ซึ่งเปิดสอบชั้นตรีครั้งแรกเมื่อพุทธศักราช ๒๔๓๒ ปรากฏว่ามีฆราวาสทั้งชายและหญิงสมัครสอบกันเป็นจำนวนมาก

เมื่อเห็นว่าฆราวาสสนใจศึกษาและสมัครสอบธรรมศึกษาตรีกันเป็นจำนวนมากแล้ว ในพุทธศักราช ๒๔๓๓ คณะสงฆ์จึงได้จัดตั้งหลักสูตรธรรมศึกษาโทขึ้น เพื่อเป็นการขยายการศึกษา นักธรรมสำหรับฆราวาสให้กว้างขวางยิ่งขึ้น อันเป็นการส่งเสริมการศึกษาพระพุทธศาสนาทางหนึ่ง หลักสูตรธรรมศึกษาโทประกอบด้วยวิชาที่ต้องสอบ ๓ วิชา ได้แก่ ธรรมวิภาค อนุพุทธประวัติ และเรียงความแก่กระทู้ธรรม เช่นเดียวกับหลักสูตรนักธรรมชั้นโทสำหรับภิกษุสามเณรยกเว้นนินยบัญญัติ ซึ่งธรรมศึกษาโทเปิดสอบครั้งแรกเมื่อพุทธศักราช ๒๔๓๓

ต่อมาพุทธศักราช ๒๔๓๔ คณะสงฆ์ได้ตั้งหลักสูตรธรรมศึกษาเอก และอนุญาตให้ฆราวาสสอบได้ในปีเดียวกันเป็นต้นไป หลักสูตรธรรมศึกษาเอกก็ประกอบด้วยวิชาที่ต้องสอบ ๓ วิชา ได้แก่ ธรรมวิภาค พุทธาณุปุทธประวัติ และเรียงความแก่กระทู้ธรรม เช่นเดียวกับหลักสูตรนักธรรมชั้นเอกสำหรับภิกษุสามเณร ยกเว้นนินยบัญญัติ

จะเห็นได้ว่าธรรมศึกษาได้พัฒนามาตามลำดับและมี

หน่วยงานรัฐและเอกชนเข้ามามีส่วนช่วยให้การเรียนการสอนแผ่ขยายรวดเร็วยิ่งขึ้นและพัฒนาไปตามลำดับ โดยกำหนดขอบข่ายเนื้อหา ๓ ชั้น ดังนี้

๑. ชั้นตรี กำหนด ๔ วิชา ได้แก่ เรียงความแก้กระทู้ธรรม พุทธประวัติ ธรรมวิภาค และเบญจศีลและเบญจธรรม

๒. ชั้นโท กำหนด ๔ วิชา ได้แก่ เรียงความแก้กระทู้ธรรม อนุพุทธประวัติ ธรรมวิภาค และอุโบสถศีล

๓. ชั้นเอก กำหนด ๔ วิชา ได้แก่ เรียงความแก้กระทู้ธรรม พุทธานุพุทธประวัติ ธรรมวิจารณ์ และกรรมบท

กระทั่งเมื่อวันที่ ๑๘ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๕๕๗ สำนักงานแม่กองธรรมสนามหลวง กระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา กระทรวงวัฒนธรรม และสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ได้มีการลงนามในบันทึกข้อตกลงร่วมกันในการจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษา ทำให้การเรียนธรรมศึกษาแผ่ขยายไปในสถานศึกษาทุกระดับ รวมทั้งหน่วยงานราชการอื่นและหน่วยงานเอกชนด้วย จึงมีสถิติผู้สมัครเรียนและสอบอย่างเห็นได้ชัด ด้วยเหตุนี้เพื่อความเหมาะสมสอดคล้องกับสถานะและวัยของนักเรียน นักศึกษา และประชาชน สำนักงานแม่กองธรรมสนามหลวง ได้มีประกาศเมื่อวันที่ ๑๘ มกราคม พุทธศักราช ๒๕๖๑ ว่าด้วยการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษา โดยแบ่งเป็น ๓ ระดับ ดังนี้

๑. ระดับที่ ๑ ระดับประถมศึกษา แบ่งเป็น ๓ ชั้น ได้แก่ ธรรมศึกษาชั้นตรี ชั้นโท และชั้นเอก

๒. ระดับที่ ๒ ระดับมัธยมศึกษา แบ่งเป็น ๓ ชั้น ได้แก่

ธรรมศึกษาชั้นตรี ชั้นโท และชั้นเอก

๓. ระดับที่ ๓ ระดับอุดมศึกษาและประชาชนทั่วไป แบ่งเป็น ๓ ชั้น ได้แก่ ธรรมศึกษาชั้นตรี ชั้นโท และชั้นเอก

กล่าวจำเพาะระดับที่ ๑ ระดับประถมศึกษา ได้กำหนด ขอบข่ายเนื้อหาทั้ง ๓ ชั้น ดังนี้

๑. ชั้นตรี กำหนด ๔ วิชา ได้แก่ เรียงความแก้กระทู้ธรรม ธรรมวิภาค พุทธประวัติ และเบญจศีลและเบญจธรรม

๒. ชั้นโท กำหนด ๔ วิชา ได้แก่ เรียงความแก้กระทู้ธรรม ธรรมวิภาค พุทธประวัติ และอุโบสถศีล

๓. ชั้นเอก กำหนด ๔ วิชา ได้แก่ เรียงความแก้กระทู้ธรรม ธรรมวิภาค พุทธประวัติ และกรรมบถ

ธรรมวิภาค

เมื่อพิจารณาข้อมูลข้างต้นจะเห็นได้ว่าในขอบข่ายเนื้อหา ระดับที่ ๑ ระดับประถมศึกษา ก็กำหนดให้เรียนวิชาธรรมวิภาค ถึง ๓ ชั้น ดังนั้น ก่อนที่จะศึกษาเล่าเรียนวิชาดังกล่าว ควรทำความเข้าใจข้อมูลสังเขป กล่าวคือ ธรรมวิภาค หมายถึง การจำแนก ธรรมหรือการจัดหัวข้อธรรมจำแนกออกเป็นหมวดหมู่ เพื่อความสะดวกในการศึกษา ค้นคว้า อธิบายและทำความเข้าใจ โดยในที่นี่ กำหนดให้เรียน ๓ ธรรมหมวด ดังนี้

๑. ธรรมหมวด ๒ เช่น ธรรมมีอุปการะมาก ๒ ธรรมเป็น โลกบาล ๒ เป็นต้น

๒. ธรรมหมวด ๓ เช่น รตนะ ๓ ทุจจริต ๓ เป็นต้น

๓. ธรรมหมวด ๔ ได้แก่ อริยสัจ ๔

บทที่ ๒

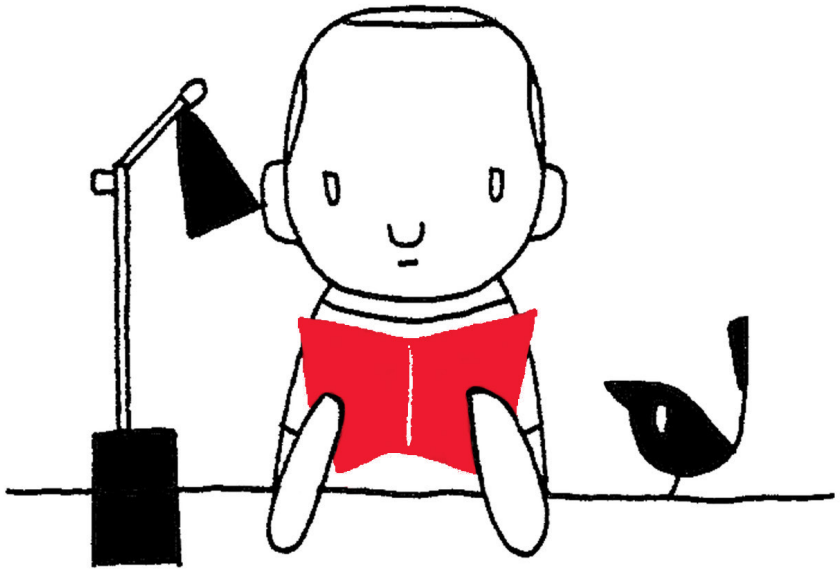
ธรรมหมวด ๒

ธรรมมีอุปการะมาก ๒

ธรรมมีอุปการะมาก หมายถึง ธรรมที่เกื้อกูลสนับสนุน การทำกิจทุกอย่างในชีวิต รวมไปถึงการเจริญกุศลธรรมต่าง ๆ ให้เป็นไปด้วยดี ไม่ให้เกิดความผิดพลาดเสียหาย ได้รับผลสำเร็จ ตามประสงค์ เป็นคุณธรรมส่งเสริมให้มีความรอบคอบ ไม่ประมาท พลังเพลอ หากขาดธรรมนี้แล้ว กิจที่ทำ คำที่พูด สิ่ง que คิดทุกอย่าง ย่อมผิดพลาดเสียหาย มี ๒ ประการ ดังนี้

๑. สติ แปลว่า ความระลึกได้ หมายถึง ความระลึกนึกขึ้น ได้ ถูกคิดขึ้นได้ ถึงสิ่งที่ทำ พูด คิด เป็นอาการที่จิตไม่หลงลืม ไม่ เพลอไพล มีใจจดจ่ออยู่กับสิ่งที่ทำตลอดเวลา เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ความไม่ประมาท ลักษณะของสติ คือความระลึกได้ มีหน้าที่จดจำ สิ่งต่าง ๆ ได้ไม่หลงลืม และกำจัดความประมาท

๒. สัมปชัญญะ แปลว่า **ความรู้ตัว** หมายถึง ความรู้ตัวในขณะที่กำลังทำ พูด คิด ไม่หลงลืม รู้ว่าสิ่งที่กำลังทำ พูด คิด นั้นเป็นอย่างไร ดีหรือไม่ดี คือ จิตตื่นตัวตลอดเวลา เช่น ขณะขับรถอยู่ก็รู้ตัวตลอดเวลาว่ากำลังขับรถ ขณะเรียนก็รู้ตัวอยู่ตลอดเวลาว่ากำลังเรียน เป็นต้น ลักษณะของสัมปชัญญะ คือความไม่หลง หน้าที่ของสัมปชัญญะ คือการพิจารณาตัดสินสิ่งที่รู้กันว่าดีหรือชั่ว และกำจัดความโง่เขลา

คนไม่มีสติสัมปชัญญะถือว่าเป็นคนประมาท ความประมาทนี้พระพุทธเจ้าตรัสว่าเป็นหนทางแห่งความตาย เพราะอาจจะมีพลัดพลาดในขณะที่ทำกิจต่าง ๆ เช่น ขับรถด้วยความประมาทแล้วเสียหลักพุ่งชนต้นไม้ เป็นต้น ฉะนั้น ในการทำกิจทั้งปวง ทั้งคิด พูด และทำ จึงต้องใช้ธรรมสองประการนี้เพื่อความสำเร็จในกิจนั้น ๆ

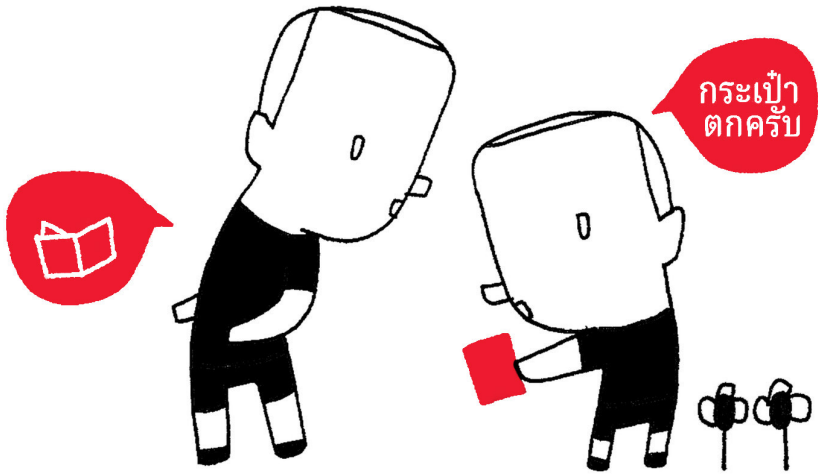
สติสัมปชัญญะจะเกิดขึ้นได้ ด้วยการฝึกฝนอบรมจิตด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น สวดมนต์ ทำสมาธิ หรือปฏิบัติตามแนวสติปัฏฐาน ๔ คือ ตั้งสติสัมปชัญญะไว้ที่กาย เวทนา จิต ธรรม เป็นต้น

ธรรม ๒ ประการนี้ จึงจัดเป็น **พหุประการธรรม** คือ ธรรมที่มีอุปการะมาก

ธรรมเป็นโลกบาล ๒

ธรรมเป็นโลกบาล แปลว่า **ธรรมค้ำครองโลก** หมายถึง คุณธรรมเป็นเครื่องค้ำครองรักษาสัตว์โลกไว้ไม่ให้ทำความชั่ว หรือไม่ให้ทำความชั่วทางกาย วาจา และใจ ทั้งในที่ลับและที่แจ้ง ทำให้หมู่มนุษย์ในโลกนี้อยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข พ้นจากความทุกข์ร้อนต่าง ๆ มี ๒ ประการ ดังนี้

๑. ทิธี แปลว่า **ความละเอียดแก่ใจ** หมายถึง ความละเอียด

ใจตัวเองต่อการทำบาป ทำความชั่ว ต่อความประพฤติทุจริต ผิดศีลธรรมต่าง ๆ รังเกียจต่อความชั่ว ไม่กล้าทำความชั่ว เพราะ รังเกียจต่อความชั่วนั้น ไม่อยากให้มาเปราะจะเป็นตัวเอง เหมือน บุคคลเห็นอุจจาระหรือสิ่งของสกปรกอื่น ๆ แล้วเกิดความรังเกียจ ไม่อยากเข้าใกล้ ไม่อยากสัมผัส ลักษณะของhiri คือ ความรังเกียจ บาป หน้าที่ของhiri คือ ไม่ทำบาปทั้งหลาย เพราะละอายใจ

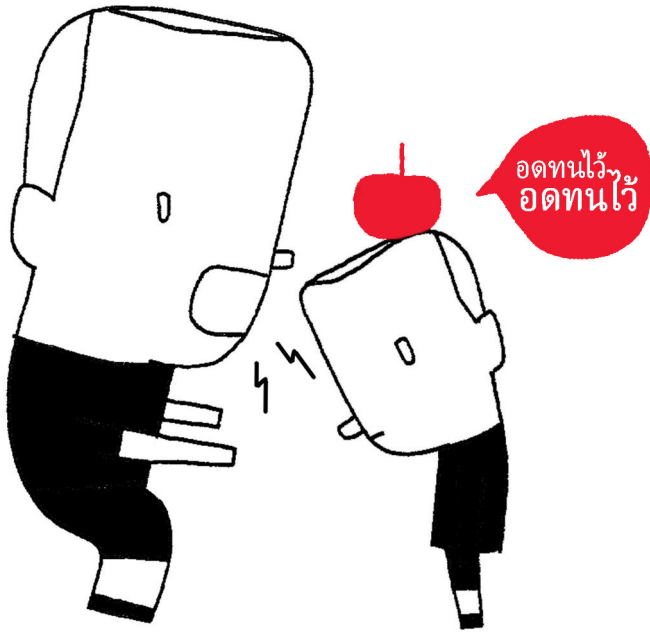
๒. โอตตัมปะ แปลว่า ความเกรงกลัว หมายถึง ความหวาดกลัวต่อผลของความชั่ว ต่อผลของทุจริตที่ทำไว้จะตามให้ผล มีอาการกลัวต่อทุกข์โทษที่จะเกิดจากการทำความชั่วของตน เหมือน บุคคลเห็นอสรพิษ เช่น งูพิษชนิดต่าง ๆ เป็นต้น กลัวพิษของมัน ไม่กล้าเข้าใกล้ พยายามหลีกเลี่ยงให้ไกล ลักษณะของโอตตัมปะ คือ ความกลัวต่อบาป หน้าที่ของโอตตัมปะ คือไม่ทำบาปทั้งหลาย เพราะกลัวต่อผลของบาป

ธรรม ๒ ประการนี้ จัดเป็น เทวธรรม คือ ธรรมที่เป็นแก่นแห่งมนุษยธรรม และทำให้จิตใจของมนุษย์สูงเทียบเท่าเทวดา

ธรรมอันทำให้งาม ๒

ธรรมอันทำให้งาม หมายถึง ธรรมที่ทำให้บุคคลให้งดงามด้วย กิริยาทางกาย วาจา และใจ คือความงามภายใน ไม่ใช่ความงามภายนอกที่เน้นรูปร่างหน้าตา มี ๒ ประการ ดังนี้

๑. ซันติ แปลว่า ความอดทน หมายถึง ความอดทน อดกลั้น ต่อสิ่งที่มากระทบทั้งทางร่างกายและจิตใจ ไม่แสดงอาการ ทุกข์ร้อน ความโกรธ ความไม่พอใจ หรือความฉุนเฉียวออกมา ให้เห็น จัดตามเหตุที่ควรอดทนเป็น ๔ ประเภท คือ

๑) **อดทนต่อความลำบากตรากตรำ** ได้แก่ อดทนต่อความทุกข์ยากลำบาก ในการทำงานอันเป็นอาชีพสุจริต ในการศึกษาเล่าเรียน ไม่ท้อแท้เหน็ดเหนื่อย เช่น ทนร้อน ทนหนาว ทนหิว อดทน อดทน เป็นต้น

๒) **อดทนต่อทุกขเวทนา** ได้แก่ อดทนต่อความเจ็บป่วยทางกาย ไม่อ่อนแอ ร้องโอดครวญ หรือทูลนทูลรายจนเกินเหตุ

๓) **อดทนต่อความเจ็บใจ** ได้แก่ อดทนต่อการที่ผู้อื่นล่วงเกินต่าง ๆ เช่น ถูกตำว่าเสียดสี ถูกดูหมิ่น ไม่แสดงอาการโกรธหรือโต้ตอบ เป็นต้น

๔) **อดทนต่ออำนาจกิเลส** ได้แก่ อดทนต่อสิ่งต่าง ๆ ที่เข้ามาช่วยยวนชวนให้โลภ โกรธ หลง เป็นต้น ไม่อยากได้ โกรธเคืองหรือลุ่มหลงมัวเมาจนเกินงาม

๒. **โสรัจจะ** แปลว่า ความเสงี่ยม หมายถึง การควบคุมกาย วาจา และใจ ให้สงบเรียบร้อยเป็นปกติ ทำให้ใจให้เข้มแข็งเบิกบานเหมือนไม่มีอะไรเกิดขึ้น เมื่อได้รับทุกข์หรือประสบกับสิ่งที่อยากได้พบกับสิ่งที่ทำให้โกรธ หรือลุ่มหลง เป็นธรรมคู่กับขันติ คือความอดทน ส่งเสริมให้ขันติสมบูรณ์ยิ่งขึ้น เช่น เมื่อถูกตำว่า แม้สามารถอดทนไม่ได้ตอบได้ แต่ใจอาจยังเดือดดาลอยู่ หรือเมื่อเจ็บป่วย แม้กายอาจทนได้ แต่ใจอาจยังเร่าร้อนกระสับกระส่าย โสรัจจะนี้ช่วยข่มใจรักษาใจให้สงบเยือกเย็นเป็นปกติ สามารถยั้งรับการหมิ่นหมั่นและอดกลั้นต่อสิ่งชั่วๆ เข้ายวนได้ มีความสงบเสงี่ยมอยู่ภายใน

ธรรม ๒ ประการนี้ จัดเป็น โสภณธรรม คือ ธรรมอันทำให้งาม เพราะผู้มีขันติและโสรัจจะ ย่อมมีกิริยามารยาทสุภาพเรียบร้อย มีความสงบเสงี่ยม มีอัธยาศัยงาม ไม่ก้าวร้าวหยาบคาย

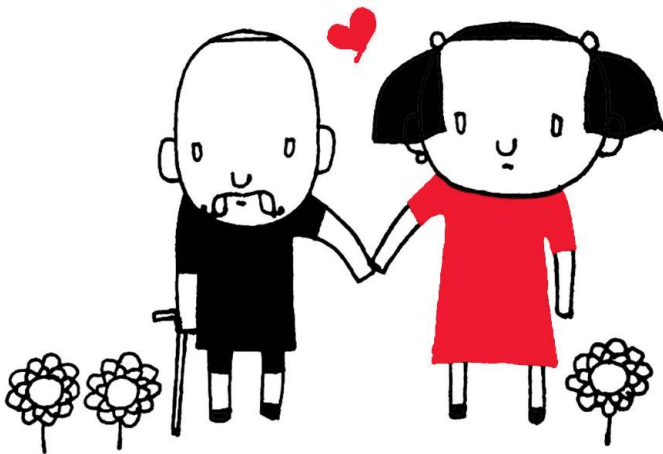
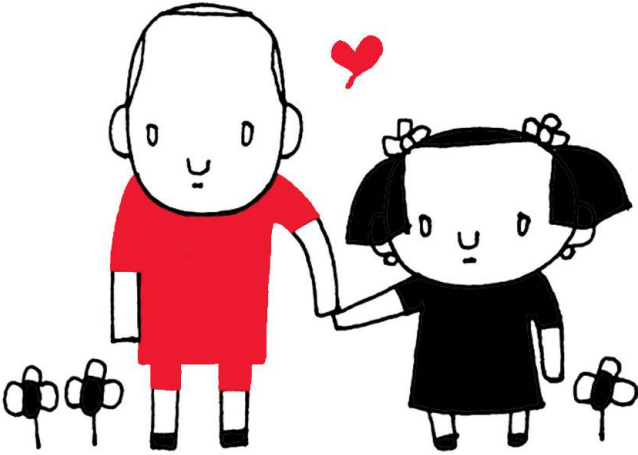
มีจิตใจเข้มแข็งอดทน ไม่แสดงอาการพิศปกติทางกาย วาจา และใจ เช่น ไม่แสดงอาการท้อแท้เบื่อหน่ายเมื่อได้รับความลำบากตรากตรำ ไม่ครวญครางเมื่อเจ็บไข้ได้ป่วย ไม่หน้าบึ้งเมื่อโกรธ ไม่ด่าตอบเมื่อถูกด่า ควบคุมอารมณ์ของตนได้ไม่หวั่นไหวในเมื่อประสบกับสิ่งเย้ายวนชวนให้หลง เป็นต้น จึงจัดเป็นธรรมอันทำให้งาม

บุคคลหาได้ยาก ๒

บุคคลหาได้ยาก หมายถึง บุคคลที่ยากจะพบเจอ การจะพบเจอบุคคลเช่นนี้ เป็นเรื่องยากอย่างยิ่ง เพราะการที่ทั้งสองฝ่ายจะปฏิบัติหน้าที่ต่อกันให้สมบูรณ์ครบถ้วนควบคู่กันไปในนั้นเป็นไปได้ยากมาก กล่าวคือ ฝ่ายหนึ่งทำ แต่อีกฝ่ายไม่ทำ หรือทำด้วยกัน ทั้งสองฝ่าย แต่ยิ่งหย่อนกว่ากัน มี ๒ ประเภท ดังนี้

๑. **บุพพการี** แปลว่า **บุคคลผู้ทำอุปการะก่อน** หมายถึง คนที่ช่วยเหลือเกื้อกูลผู้อื่นก่อน โดยไม่หวังผลตอบแทน และไม่ใส่ใจว่าผู้นั้นจะเคยทำประโยชน์อะไรแก่ตนมาก่อนหรือไม่ แต่ทำด้วยจิตเมตตากรุณา ด้วยความรักและหวังดี เช่น มารดาบิดา ให้การเลี้ยงดูบุตรธิดา เป็นต้น รวมไปถึงบุคคลที่มีจิตอาสาชอบบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ต่าง ๆ เช่น ช่วยชีวิตสัตว์ อนุรักษ์ป่า รักษาสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

๒. **กตัญญูกตเวทী** แปลว่า **บุคคลผู้รู้อุปการะที่ท่านทำแล้ว และตอบแทน** คำว่า กตัญญูกตเวทী แยกเป็น ๒ คำ คือ กตัญญู แปลว่า ผู้รู้อุปการะคุณที่ท่านทำแล้ว กับ กตเวทী แปลว่า ประกาศคุณที่ท่านทำแล้วให้ปรากฏ รวมเป็น กตัญญูกตเวทী หมายถึง คนที่รู้บุญคุณที่ผู้อื่นทำแก่ตนเองแล้วตอบแทนบุญคุณและเผยแพร่คุณงามความดีของบุคคลนั้นให้ปรากฏแก่สาธารณชน ด้วย

วิธีการอันเหมาะสมแก่ฐานะ เช่น บุตรธิดาตอบแทนคุณมารดา บิดาด้วยการเลี้ยงดูท่าน ช่วยท่านทำการงาน เชื่อฟังคำสั่งสอนของท่าน เป็นต้น รวมไปถึงผู้ที่รู้สึกถึงบุญคุณของสัตว์ สถานที่ อยู่อาศัย ประชาชน ประเทศชาติ หรือศาสนา ที่ช่วยให้ตนได้รับความสะดวกสบายอยู่เย็นเป็นสุข แล้วตอบแทนด้วยการช่วยเหลือ เกื้อกูล ดูแลรักษา และประพடுத்தตนเป็นพลเมืองดี อย่างนี้ก็ถือว่า มีความมกัตถุญกตเวทิต่อสังคม

ธรรม ๒ ประการนี้ เป็นเครื่องหมายของคนดี บางตำราเรียกว่า **สัปปุริสภูมิ** คือ ภูมิธรรมของสัตบุรุษหรือคนดี หมายความว่า คนดีทุกคนล้วนมีความมกัตถุญกตเวทิต่อสังคม

บทที่ ๓

ธรรมหมวด ๓

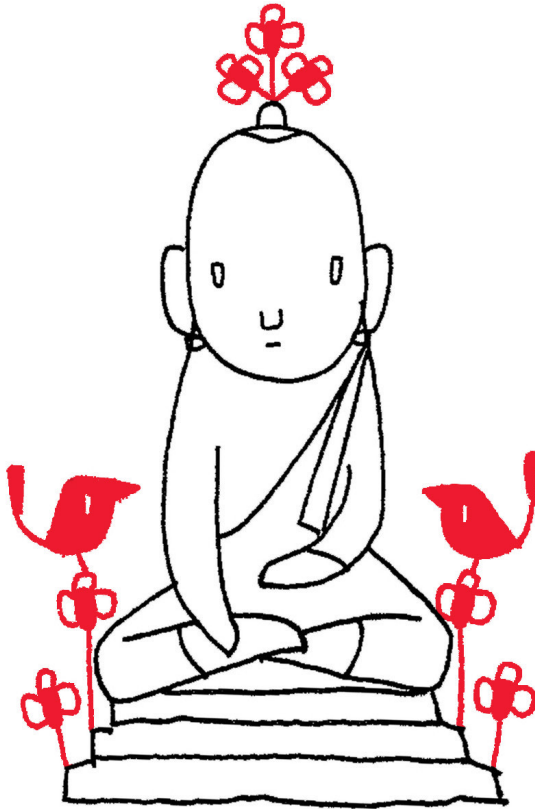
และหมวด ๔

รตนะ ๓

รตนะ หรือ รัตนะ แปลว่า แก้ว โดยทั่วไปหมายถึง อัญมณี หรือแร่ธาตุที่มีค่ามากและหาได้ยาก เช่น เพชร พลอย ทับทิม เป็นต้น บางตำราก็หมายถึงคน สัตว์ หรือสิ่งของที่ดีประเสริฐสุดว่า รตนะ เช่น อิตถิรตนะ หญิงที่ประเสริฐ หัตถิรตนะ ช้างตัวประเสริฐ จักกรตนะ จักกรที่ประเสริฐ แต่รตนะในที่นี้ หมายถึงสิ่งที่ประเสริฐสุด มีค่ามาก หาสิ่งเปรียบมิได้ มี ๓ ประการ ดังนี้

๑. พระพุทธ คำว่า พุทธ แปลว่า ผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน ในที่นี้หมายถึง พระสัมมาสัมพุทธเจ้าหรือพระบรมศาสดา ผู้ตรัสรู้ อริยสัจ ๔ ด้วยพระองค์เองแล้ว มีพระมหากรุณาคุณ ทรงสั่งสอน ประชาชนให้ประพฤติดี ประพฤติถูกต้องด้วยกาย วาจา และใจ

ทำให้ได้รับประโยชน์สุขตามที่ผู้นั้นปฏิบัติได้ และทรงประดิษฐานพระพุทธศาสนาขึ้น พระพุทธเจ้าทรงมีพระคุณอนเนกอนันต์ กล่าวโดยสรุปมี ๓ ประการ คือ

๑) พระปัญญาคุณ คือ ความฉลาดรอบรู้ในธรรมทั้งปวง

๒) พระบริสุทธิคุณ คือ ความบริสุทธิ์ด้วยทรงไม่มีกิเลส

๓) พระมหากรุณาคุณ คือ ความมีพระหฤทัย คิดช่วยสัตว์โลกให้พ้นทุกข์ และทรงอาศัยพระมหากรุณาคุณนี้เป็นที่ตั้ง จึงได้ทรงก่อตั้งพระพุทธศาสนาขึ้น และสั่งสอนประชาชนให้ประพฤติดีปฏิบัติชอบ ได้รับความสุข พ้นจากทุกข์ทั้งปวง

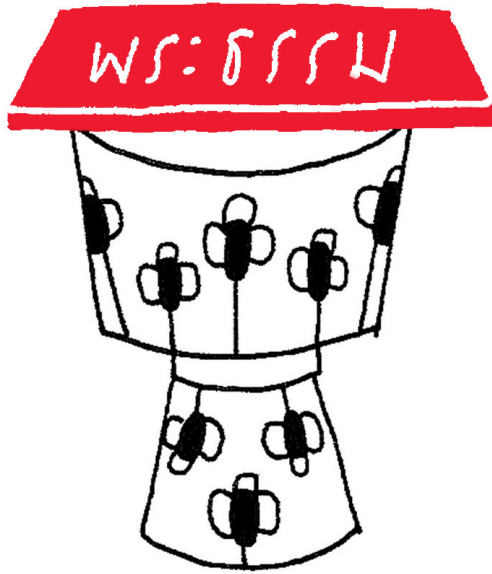
๒. พระธรรม คำว่า ธรรม แปลว่า สภาพที่ทรงไว้ สภาพที่รักษาไว้ ในที่นี้หมายถึงคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหมด จำแนกเป็น ๒ ได้แก่ ธรรม และวินัย กล่าวคือ ธรรม คือ คำสอนที่เป็นหลักที่ควรรู้และควรปฏิบัติ เพื่อฝึกหัดอบรมกาย วาจา และใจ ให้ละเอียดประณีตขึ้นตามลำดับ จนสามารถกำจัดกิเลสให้หมดสิ้นไปได้ วินัย คือ คำสั่งสอนที่เป็นข้อบัญญัติ เป็นข้อห้าม เป็นหลักปฏิบัติเพื่อให้เกิดความสงบเรียบร้อยดีงามในหมู่คณะ

พระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้านั้นเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า สัทธรรม แปลว่า ธรรมของคนดี หรือธรรมที่ทำให้เป็นคนดี จำแนกเป็น ๓ ประเภท คือ

๑) ปริยัตติสัทธรรม คือ สิ่งที่ฟังศึกษาเล่าเรียน ได้แก่ พระพุทธพจน์ในพระบาลีไตรปิฎก

๒) ปฏิปัตติสัทธรรม คือ สิ่งที่ฟังปฏิบัติ ได้แก่ ไตรสิกขา ได้แก่ ศีล สมาธิ และปัญญา หรือที่เรียกว่า อริยมรรค ๘ ปฏิปัตติสัทธรรมนี้ เป็นการศึกษาและปฏิบัติตามปริยัตติสัทธรรม

๓) ปฏิเวธสัทธรรม คือ ผลที่จะฟังบรรลุ ได้แก่ มรรค ผล และนิพพาน ปฏิเวธสัทธรรมนี้ เป็นผลจากปฏิบัติสัทธรรม

คุณของพระธรรม คือ รักษาผู้ประพฤติปฏิบัติไม่ให้เกิดไปในที่ชั่ว ได้แก่ ๑) ที่ชั่วในภพนี้ ได้แก่ การเป็นคนชั่ว เสื่อมจากความดี เสื่อมจากลาภยศ ต้องโทษทัณฑ์ ถูกคุมขัง ได้รับความทุกข์ร้อนต่าง ๆ ๒) ที่ชั่วในภพหน้า ได้แก่ อบายภูมิ คือ ที่อันหาความเจริญมิได้ ได้แก่ นรก สัตว์เดียรัจฉาน เปต และอสุรกาย ผู้ประพฤติปฏิบัติตามพระธรรม ย่อมไม่ถึงความเสื่อม ไม่ตกอบายภูมิ ได้รับความสุขความเจริญตามการปฏิบัติของตนเอง

๓. พระสงฆ์ คำว่า สงฆ์ แปลว่า หมู่ ในที่นี้หมายถึง หมู่ชนที่ฟังคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้วประพฤติดีปฏิบัติชอบตามพระธรรมวินัยที่ทรงแสดงไว้ มี ๒ ประเภท คือ

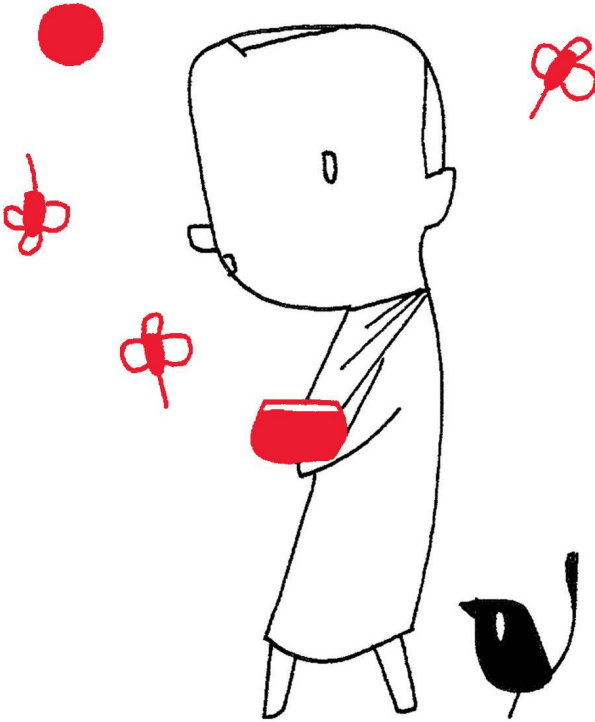
๑) อริยสงฆ์ คือ พระสงฆ์ผู้เป็นพระอริยบุคคล หมายถึง หมู่พระสาวกที่ได้บรรลุมรรคผล แบ่งเป็น ๔ ได้แก่ พระโสดาบัน พระสกทาคามี พระอนาคามี และพระอรหันต์

๒) สมมติสงฆ์ คือ พระสงฆ์โดยสมมติ หมายถึง หมู่พระภิกษุที่บวชถูกต้องตามพระวินัย แต่ยังไม่ได้บรรลุมรรคผล ในทางวินัย หมายถึง ภิกษุตั้งแต่ ๔ รูปขึ้นไป ซึ่งสามารถประกอบสังฆกรรมได้ตามพระวินัยกำหนด

อริยสงฆ์จัดเป็นสังฆรัตนะโดยตรง ส่วนสมมติสงฆ์ผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบตามพระธรรมวินัย จัดเป็นสังฆรัตนะโดยอนุโลม

คุณของพระสงฆ์ คือ ท่านประพฤติชอบตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว สอนให้ผู้อื่นทำตาม การที่พระพุทธศาสนาตั้งมั่นยั่งยืนนานมาได้ถึงบัดนี้ ก็เพราะอาศัยพระสงฆ์ช่วยเป็นกำลังสำคัญในการรักษา ทรงจำ ศึกษา ปฏิบัติ และเผยแผ่สืบมา

พระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์จัดเป็น รตนะ รวมกันเรียกว่า พระรัตนตรัย หรือ พระไตรรัตน์ เพราะเป็นสิ่งประเสริฐ

สุด มีค่ามาก หาที่เปรียบมิได้ เป็นสิ่งที่หาได้ยาก สามารถดับทุกข์ นำความสุขความเจริญมาให้แก่ผู้ยอมรับนับถือ ซึ่งรัตนมียุคอย่างอื่นไม่สามารถนำมาให้ได้ การถึงรัตนทั้ง ๓ นี้ เรียกว่า ไตรสรณคัมภ์ คือสรณะอันสูงสุดของพุทธศาสนิกชน ผู้ถึงรัตนทั้ง ๓ นี้เป็นสรณะ ย่อมสามารถกำจัดทุกข์ในชาตินี้และชาติหน้า มีชีวิตที่สุขสมบูรณ์ และได้สมบัติอันสูงสุด คือพระนิพพาน

โอวาท ๓

โอวาท หมายถึง คำกล่าวสอน คำแนะนำ คำตักเตือน ในที่นี้หมายถึง คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าที่เป็นหลักการใหญ่ มี ๓ โอวาท ดังนี้

๑. เว้นจากทุจริต คือ การไม่ทำความชั่วทุกอย่าง ทั้งทางกาย วาจา และใจ

๒. ประกอบสุจริต คือ การทำความดีทุกอย่าง ทั้งทางกาย วาจา และใจ

๓. ทำใจของตนให้หมดจดจากเครื่องเศร้าหมองใจ คือ การทำใจของตนให้สะอาดโปร่งใสอยู่เสมอ ไม่ปล่อยให้เกิดกิเลส มีความโลภ ความโกรธ ความหลงครอบงำ ซึ่งชักนำให้ทำความชั่วต่าง ๆ

โอวาท ๓ นี้ เรียกว่า โอวาทปาติโมกข์ แปลว่า คำสั่งสอนที่เป็นหลัก เป็นประธาน ถือเป็นหัวใจของพระพุทธศาสนา สามารถสรุปลงว่า ละชั่ว ทำดี และทำใจให้โปร่งใส เป็นคำสั่งสอนที่พระพุทธเจ้าประทานแก่พระอรหันตสาวก ๑,๒๕๐ รูป ในวันมาฆบูชา ที่วัดเวฬุวัน กรุงราชคฤห์

ผู้ละชั่วทุกอย่าง ทำความดีทุกประการ ทำใจให้ผ่องใส ได้ชื่อว่าปฏิบัติตามโอวาทของพระพุทธเจ้าครบทั้ง ๓ ประการ ย่อมได้รับความสุขความเจริญทั้งในชาตินี้และชาติหน้า ตลอดจนถึงได้รับประโยชน์สูงสุดคือพระนิพพาน

ทุจจริต ๓

ทุจจริต แปลว่า การประพฤติชั่ว หมายถึง การทำความชั่ว การทำความผิด การทำสิ่งที่ไม่ดีไม่งาม จัดเป็น ๓ ประการ ดังนี้

๑. **กายทุจจริต** คือ การทำความชั่วทางกาย มี ๓ ประการ คือ

๑) **ปาณาติบาต** แปลว่า ฆ่าสัตว์ หมายถึง การฆ่าสัตว์ ทุกประเภททั้งมนุษย์และเดียรัจฉาน นอกจากนี้ หมายถึงรวมถึงการทำร้าย การเบียดเบียน และการทรมาณผู้อื่นและสัตว์อื่น ให้ได้รับบาดเจ็บหรือความลำบากด้วย

๒) **อทินนาทาน** แปลว่า ลักฉ้อ หมายถึง การถือเอาสิ่งของของคนอื่นโดยที่เขาไม่ได้ให้ รวมทั้งการแสวงหารายได้โดยทางทุจจริต เช่น ลัก ขโมย ปล้น ชิง ฉ้อราษฎ์บังหลวง รับสินบน ฉ้อโกง เบียดบังเอาทรัพย์สินของราชการ เป็นต้น

๓) **กาเมสุมิจฉาจาร** แปลว่า ประพฤติผิดในกาม หมายถึง การล่วงละเมิดคุ้มครองของผู้อื่น หรือในบุคคลที่เขาหวงห้าม เช่น บุตรธิดาที่อยู่ในการปกครองของบิดามารดา หรือบุตรล่วงละเมิดทางเพศมารดาของตน เป็นต้น

๒. **วจีทุจจริต** การทำความชั่วทางวาจา หรือการพูดชั่ว มี ๔ ประการ คือ

๑) **มุสาวาท** แปลว่า พูดเท็จ หมายถึง พูดโกหกหลอกลวง พูดให้คลาดเคลื่อนจากความเป็นจริง โดยมุ่งจะให้ผู้ฟังเข้าใจผิด

การโกหกหลอกลวงด้วยการเขียน ก็จัดเป็นพูดเท็จเหมือนกัน

๒) **ปิสฺนวาจา** แปลว่า พูดส่อเสียด หมายถึง พูดยุยง นำความฝ่ายนี้ไปบอกฝ่ายโน้น นำความฝ่ายโน้นมาบอกฝ่ายนี้ ด้วยเจตนาจะให้เขาแตกแยกกัน หรือให้เขามารักชอบตน

๓) **ผรุสฺววาจา** แปลว่า พูดคำหยาบ หมายถึง พูดเสียดแทง พูดด่าว่า พูดประชด พูดกระทบกระทั่ง พูดคำไม่สุภาพ โดยมุ่งจะให้ผู้ฟังเกิดความเจ็บใจ หรือรู้สึกไม่พอใจ

๔) **สัมผฺปิปลาปะ** แปลว่า พูดเพ้อเจ้อ หมายถึง พูดเหลวไหล ไร้สาระ พูดตลกคณอง พูดเล่นไม่รู้กาลเทศะ พูดในสิ่งที่ไม่มีความประโยชน์ทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น

๓. **มโนทฺจฺริต** คือ การทำความชั่วทางใจ หรือความคิดชั่ว มี ๓ ประการ คือ

๑) **อภิชฌา** แปลว่า โลกอยากได้ของเขา หมายถึง คิดอยากได้ของคนอื่นมาเป็นของตนเองโดยวิธีทุจริต

๒) **พยาบาท** แปลว่า ปองร้ายเขา หมายถึง ความผูกใจเจ็บ คิดมุ่งร้ายทำลายเขาให้พินาศ

๓) **มิจฉาทิฏฐิ** แปลว่า เห็นผิดจากคลองธรรม หมายถึง มีความคิดเห็นขัดแย้งกับหลักธรรม หลักความเป็นจริง เช่น เห็นว่าบาปบุญไม่มี ความดีความชั่วไม่มีเหตุ คนจะดีหรือชั่ว ก็ดีเองชั่วเอง ไม่ใช่เพราะการกระทำ บิดามารดาไม่มีบุญคุณ เป็นต้น

ในบรรดาทุจริต ๓ ประการ มโนทุจริตสำคัญที่สุด เพราะสิ่งทั้งหลายขึ้นอยู่กับใจ เมื่อใจคิดชั่วแล้ว พฤติกรรมทางกายและวาจาก็เป็นไปในทางชั่วทั้งสิ้น

ทุจริต ๓ ประการนี้ เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า **อกุศลกรรมบถ** แปลว่า ทางทำกรรมชั่ว หรือทางทำกรรมไม่ดี ควรละเสีย ไม่ควร

ประพฤติ เพราะทำให้เกิดความทุกข์เดือดร้อนเสียหาย ผู้ประพฤติ
ทุจจริตทั้ง ๓ นี้ ย่อมได้รับโทษ ๕ ประการ ได้แก่ ๑) ตนเอง
ติเตียนตนเองได้ ๒) ผู้รู้ใคร่ครวญแล้วติเตียนได้ ๓) ชื่อเสียงไม่ดี
ย่อมฟุ้งซารไป ๔) ตายอย่างหลงลืมสติ และ ๕) ตายแล้วไปเกิด
ในอบายภูมิ

สุจริต ๓

สุจริต แปลว่า การประพฤติดี หมายถึง การทำความดี
การไม่ทำความผิด การทำสิ่งที่ดีงาม จัดเป็น ๓ ประการ ดังนี้

๑. กายสุจริต คือ การทำความดีทางกาย มี ๓ ประการ
ได้แก่ การไม่ฆ่าสัตว์ การไม่ลักทรัพย์ และการไม่ประพฤติผิดใน
กาม

๒. วจีสุจริต คือ การทำความดีทางวาจา หรือการพูดดี
มี ๔ ประการ ได้แก่ การไม่พูดเท็จ การไม่พูดคำหยาบ การไม่พูด
ส่อเสียด และการไม่พูดเพื่อเจ้อ

๓. มโนสุจริต คือ การทำความดีทางใจ หรือความคิดดี มี ๓
ประการ ได้แก่ การไม่โลภอยากได้ของเขา การไม่พยาบาทปองร้าย
เขา และการมีความเห็นถูกต้องตามทำนองคลองธรรม

จะเห็นได้ว่าสุจริตแต่ละประการ มีนัยตรงกันข้ามกับทุจจริต ๓
และสุจริตทั้ง ๓ ประการนี้ เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า กุศลกรรมบถ
แปลว่า ทางทำกรรมดี หรือทางดี ผู้ประพฤติสุจริตย่อมได้รับผลดี
เพราะสุจริตเป็นเหตุให้เกิดความสุขกาย สบายใจ ผู้ประพฤติสุจริต
ทั้ง ๓ อย่างนี้ ย่อมได้รับผลดี ๕ ประการ ได้แก่ ๑) ตนติเตียน
ตนเองไม่ได้ ๒) ผู้รู้ใคร่ครวญแล้วย่อมสรรเสริญ ๓) ชื่อเสียงอัน
ดีงาม ย่อมฟุ้งซารไป ๔) ตายอย่างมีสติ และ ๕) ตายแล้วไปเกิด

ในสุคติภูมิ ดังนั้น ผู้ศึกษาควรสนใจในการกระทำความดี ละเว้นความชั่วให้เด็ดขาด เพราะความดีให้ผลเป็นความสุข ความชั่วส่งผลให้ได้รับความทุกข์

อกุศลมูล ๓

อกุศลมูล แปลว่า รากเหง้าของอกุศล หมายถึง ต้นเหตุของความชั่วหรือสาเหตุให้ทำสิ่งที่ไม่ดี ซึ่งจัดเป็นความชั่วต่าง ๆ มี ๓ ประการ ดังนี้

๑. โลกะ แปลว่า ออยากได้ หมายถึง ความอยากได้โดยทางทุจริต ออยากได้ในทางที่ผิด เช่น ออยากได้ทรัพย์ของคนอื่นมาเป็นของตน ออยากสอบได้จึงทุจริตในการสอบ ออยากร่ำรวยจึงค้ายาบ้า เป็นต้น ส่วนความอยากตามธรรมชาติ เช่น ออยากกินข้าว เป็นต้น หรือออยากได้ในทางสุจริต เช่น ออยากสอบได้ แล้วขยันศึกษาเล่าเรียน ออยากร่ำรวย แล้วแสวงหาในทางที่ชอบ จัดเป็นฉันทะ ไม่จัดเป็นโลกะ เป็นต้น

๒. โทสะ แปลว่า คิดประทุษร้าย หมายถึง ความคิดที่จะทำร้ายผู้อื่นให้ได้รับอันตราย เช่น บาดเจ็บ เดือดร้อน เสียทรัพย์ เสียชีวิต เป็นต้น

๓. โมหะ แปลว่า หลงไม่รู้จริง หมายถึง ความหลงเพราะไม่รู้ตามที่เป็นอย่างจริง ความหลงมกมายโดยไม่มีเหตุผล เช่น ไม่รู้ว่าอะไรผิดอะไรถูก อะไรเป็นความดี อะไรเป็นความชั่ว เป็นต้น

อกุศลมูล ๓ ประการนี้ เมื่ออย่างใดอย่างหนึ่งเกิดขึ้น อกุศลอย่างอื่นที่ยังไม่เกิดก็เกิดขึ้น ที่เกิดขึ้นแล้วก็เจริญมากขึ้น เพราะเหตุนั้น ควรละเสีย โลกะละได้ด้วยทาน คือการให้ การบริจาค โทสะละได้ด้วยเมตตา คือการมีความรักความปรารถนาดีต่อกัน โมหะละได้ด้วยปัญญา คือใช้ปัญญาพิจารณาให้เห็นจริงในสิ่งนั้น ๆ

กุศลมูล ๓

กุศลมูล แปลว่า รากเหง้าของกุศล หมายถึง ต้นเหตุของความดีหรือสาเหตุให้ทำบุญกุศล ซึ่งจัดเป็นความดีต่าง ๆ มี ๓ ประการ ได้แก่ อโลภะ อโทสะ และอโมหะ ดังนี้

๑. อโลภะ แปลว่า ไม่อยากได้ หมายถึง ความไม่ยอมได้โดยทางทุจริต ความไม่ยอมได้สิ่งของของผู้อื่นมาเป็นของตนด้วยอาการอันไม่ชอบธรรม

๒. อโทสะ แปลว่า ไม่คิดประทุษร้าย หมายถึง ความไม่คิดที่จะทำร้ายผู้อื่นให้ได้รับความเดือดร้อนเสียหาย

๓. อโมหะ แปลว่า ไม่หลง หมายถึง ความไม่หลงมกมาย โดยไม่มีเหตุผล คือรู้ว่าอะไรเป็นกุศล ควรประพฤติ อะไรเป็นอกุศล ไม่ควรประพฤติ เป็นต้น

กุศลมูล ๓ ประการนี้ เมื่ออย่างใดอย่างหนึ่งเกิดขึ้น กุศลอย่างอื่นที่ยังไม่เกิดก็เกิดขึ้น ที่เกิดขึ้นแล้วก็เจริญมากขึ้น เพราะเหตุนี้ ควรทำให้เกิดมีในจิตใจ

อริยสังข์ ๔

อริยสังข์ แปลว่า ความจริงอันประเสริฐ ความจริงที่ทำให้ผู้เข้าถึงเป็นอริยะ อริยสังข์นี้เป็นหลักธรรมสำคัญที่สุดในพระพุทธศาสนา เป็นหลักแห่งความจริงมี ๔ ประการ ดังนี้

๑. ทุกข์ คือ ความไม่สบายกายไม่สบายใจ ที่ได้ชื่อว่าทุกข์ เพราะทนได้ยาก กล่าวคือ สภาพที่ทนได้ยาก สภาพที่บีบคั้น สภาพที่ขัดแย้ง ทุกข์ในที่นี้ ได้แก่ชาติ ชรา มรณะ ความเศร้าโศก ความพิโรธรำพัน ความทุกข์กายทุกข์ใจ ความคับแค้นใจ การประสบกับสิ่งอันไม่เป็นที่รัก การพลัดพรากจากสิ่งอันเป็นที่รัก

ความผิดหวัง กล่าวโดยสรุป คือ อุปาทานชั้น ๕ เป็นทุกข์

๒. สมุทัย คือ สาเหตุที่ทำให้เกิดทุกข์ ได้แก่ ตัณหา คือ ความอยาก มี ๓ ประการ ได้แก่ ๑) ความอยากในอารมณ์ที่นำใคร่ เรียกว่า กามตัณหา ๒) ความอยากเป็นโน้นอยากเป็นนี้ เรียกว่า ภวตัณหา และ ๓) ความอยากไม่ยอมเป็นโน้นเป็นนี้ เรียกว่า วิภวตัณหา

๓. นิโรธ คือ ความดับทุกข์ หมายถึง การดับหรือการละตัณหาที่เป็นเหตุให้เกิดทุกข์ได้อย่างสิ้นเชิง

๔. มรรค คือ ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ เป็นการใช้ปัญญาพิจารณาว่า สิ่งนี้ทุกข์ สิ่งนี้เหตุให้ทุกข์เกิด สิ่งนี้ความดับทุกข์ สิ่งนี้ทางให้ถึงความดับทุกข์ ที่ได้ชื่อว่ามีมรรค เพราะเป็นข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ มีองค์ ๘ ประการ ได้แก่ เห็นชอบ ดำริชอบ เจรจาชอบ การงานชอบ เลี้ยงชีพชอบ เพียรชอบ ระลึกชอบ และตั้งใจชอบ มรรคมองค์ ๘ นี้ เรียกอีกอย่างว่า มัชฌิมาปฏิปทา แปลว่า ทางสายกลาง

อริยสัจ ๔ นี้ ทุกข์เป็นสิ่งที่ควรกำหนดรู้ สมุทัยเป็นสิ่งที่ควรละ นิโรธเป็นสิ่งที่ควรทำให้แจ้ง และมรรคเป็นสิ่งที่ควรทำให้เจริญ

วิชา
พุทธประวัติ

บทที่ ๑

ชมพู่ทวิปและ ประชาชน

ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับชมพู่ทวิป

ชมพู่ทวิป ในครั้งอดีตหมายถึง ดินแดนที่มีต้นหว้า (ชมพู่) มีพื้นที่ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของประเทศไทย ได้แก่ ดินแดนประเทศอินเดีย เนปาล ปากีสถาน บังคลาเทศ อัฟกานิสถาน และภูฏาน ในปัจจุบัน

ชมพู่ทวิปมีพื้นที่อยู่ทางตอนใต้ของเทือกเขาหิมาลัยและมีความเจริญสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรธรรมชาติมากมาย แบ่งลักษณะทางภูมิศาสตร์ออกเป็น ๒ ส่วน ดังนี้

๑. มัชฌิมชนบท หรือ มัชฌิมประเทศ เป็นที่ตั้งแห่งพระนครใหญ่ ๆ เป็นแหล่งอุดมสมบูรณ์ เจริญด้วยการค้า การศึกษา

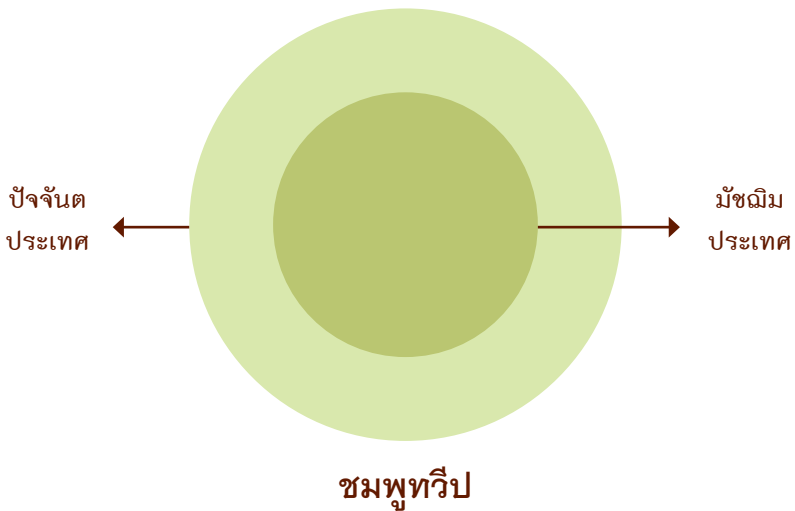
มีประชาชนและนักปราชญ์ราชบัณฑิตอาศัยอยู่มากมาย

๒. **ปัจฉิมชนบท** หรือ **ปัจฉิมประเทศ** เป็นเขตแดนรอบนอกมัชฌิมชนบทออกไป ทิศตะวันออกจรดมหาศาลนคร ทิศตะวันออกเฉียงใต้จรดแม่น้ำสลลวดี ทิศใต้จรดหมู่บ้านเสตุกัณณิกะ ทิศตะวันตกจรดหมู่บ้านณูนคาม ทิศเหนือจรดภูเขาสีรชชะ

ประชาชนในชมพูทวีป แบ่งเป็น ๒ ชนชาติ ดังนี้

๑. **ชาวมิถิลยะ** เป็นเจ้าของถิ่นเดิม มีการศึกษาน้อย อาศัยอยู่ในชมพูทวีปมาแต่เดิม ก่อนชาวอริยกะจะย้ายเข้ามาตั้งรกรากถิ่นฐาน มีความเจริญในระดับหนึ่งและมีวัฒนธรรมเป็นของตนเอง เพียงแต่ไม่รู้จักขนบธรรมเนียมประเพณีในการปกครอง

๒. **ชาวอริยกะ** ไม่ใช่เจ้าของถิ่นเดิม อาศัยอยู่ทางตอน

แผนผังแสดงปัจฉิมประเทศและมัชฌิมประเทศ

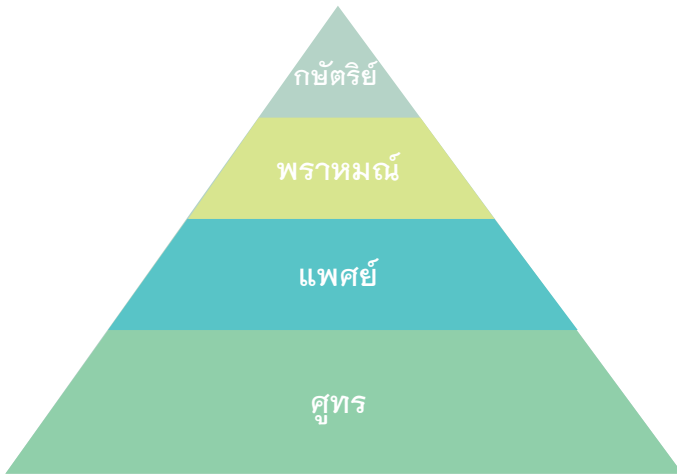
เหนือของเทือกเขาหิมาลัย มีสติปัญญาเฉลียวฉลาดเฉียบแหลม มีขนบธรรมเนียมประเพณีและศิลปวิทยาต่าง ๆ

ชาวอริยกะได้อพยพลงมาจากดินแดนทางตอนเหนือ ข้ามเทือกเขาหิมาลัยรุกไล่ชาวมิลักชะให้ถอยร่นลงมาทางตอนใต้ของชมพูทวีป แล้วแผ่ขยายอำนาจเข้ายึดครองดินแดนที่อยู่ตมสมบูรณ์แทน ภายหลังจึงกลายเป็นศูนย์กลางความเจริญรุ่งเรืองในทุกด้าน เช่น อารยธรรม เกษตรกรรม พาณิชยกรรม เป็นต้น ด้วยเหตุนี้ จึงเรียกดินแดนที่ชาวอริยกะปกครองว่า **มัชฌิมชนบท** หรือ **มัธยมประเทศ** เรียกดินแดนที่ชาวมิลักชะย้ายไปตั้งถิ่นฐานอาศัยอยู่ใหม่ว่า **ปัจฉิมชนบท**

หลังจากชาวอริยกะเข้าปกครองมัธยมประเทศแล้ว ได้แบ่งการปกครองออกเป็นแคว้นใหญ่ ๑๖ แคว้น ได้แก่ แคว้นอังคะ แคว้นมคธ แคว้นกาสิ แคว้นโกศล แคว้นวัชชี แคว้นมัลละ แคว้นเจติ แคว้นวังสะ แคว้นกุรุ แคว้นปัญจาละ แคว้นมัจฉะ แคว้นสุรเสนะ แคว้นอัสดกะ แคว้นอวันตี แคว้นคันธาระ และแคว้นกัมโพชะ นอกจากนี้ ยังมีแคว้นเล็กอีก ๕ แคว้น ได้แก่ แคว้นสักกะ แคว้นโกลิยะ แคว้นภัคคะ แคว้นวิเทหะ และแคว้นอังคุดตราปะ โดยในแต่ละแคว้นมีการปกครองแตกต่างกันไป คือ แบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์บ้าง แบบสามัคคีธรรมบ้าง

ระบวรภาวะ ๔

การปกครองในสมัยนั้น ถ้าผู้ปกครองมีอำนาจมากจะสามารถแผ่ขยายอาณาเขตของตนออกไปได้มาก ถ้าผู้ปกครองเสื่อมอำนาจ ก็ตกเป็นเมืองขึ้นของผู้อื่น ถูกจับเป็นเชลย หรือตกเป็นทาส ทำให้เกิดการรังเกียจกัน เป็นสาเหตุการแบ่งชนชั้น

แผนผังแสดงระบบวรรณะ ๔

เรียกว่า **วรรณะ** ชาวชมพูทวีปในยุคนั้น จึงถูกแบ่งออกเป็น ๔ วรรณะ ได้แก่ กษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ และศูทร ดังนี้

๑. **กษัตริย์** คือ ชนชั้นเจ้า ถือเป็นชนชั้นสูง ได้แก่ นักรบ นักปกครอง เสนาอำมาตย์ต่าง ๆ ที่ศึกษาเรื่องยุทธวิธีการปกครอง มีหน้าที่ปกป้องรักษาและบริหารบ้านเมืองให้มีความสุข

๒. **พราหมณ์** คือ เจ้าลัทธิ ถือเป็นชนชั้นสูงเช่นเดียวกับ กษัตริย์ ได้แก่ นักบวช นักปราชญ์ ครูอาจารย์ ที่ศึกษาเรื่อง ศาสนา คัมภีร์พระเวท และวิทยาการต่าง ๆ มีหน้าที่สั่งสอน ศิลปวิทยาการ และประกอบพิธีกรรมตามลัทธิของตน ตลอดจน ให้คำปรึกษาแก่กษัตริย์

๓. **แพศย์** คือ พลเรือนทั่วไป ถือเป็นชนชั้นกลาง ได้แก่ เกษตรกร และพ่อค้า ที่ศึกษาเรื่องศิลปะ พาณิชยกรรม และ กลีกรรม มีหน้าที่ทำนา ค้าขาย และฝีมือทางการช่าง

วิถีชีวิตของชาวอินเดียในบางรัฐ

วิถีชีวิตของชาวอินเดียในบางรัฐ

บรรยากาศริมแม่น้ำคงคาในยามราตรี

๔. **ศูทร** คือ คนใช้แรงงาน ถือเป็นชนชั้นต่ำ ได้แก่ กรรมกร คนรับใช้ และข้าทาส มีหน้าที่ในการรับจ้างและทำงานทั่วไป

กษัตริย์เป็นวรรณะสูงสุด แต่พราหมณ์ก็ถือว่าตนมีวรรณะสูง เช่นเดียวกัน คนเหล่านี้สำคัญตนว่าสูงกว่าวรรณะอื่น มีมานะ คือ ถือตัวมาก รังเกียจคนวรรณะต่ำกว่า ไม่ยอมสมรสเป็นสามีภรรยา ไม่คบหาสมาคม ไม่ร่วมกินร่วมนอนด้วย เพราะฉะนั้น กษัตริย์ก็ดี พราหมณ์ก็ดี จึงสมรสกันแต่ในพวกของตนเท่านั้น หากสมรสกับ คนต่างวรรณะ เช่น พราหมณ์สมรสกับศูทร มีบุตรออกมา จัด เป็นอีกจำพวกหนึ่ง เรียกว่า **จัณฑาล** บุตรที่เกิดจากมารดาบิดา ต่างวรรณะกันเช่นนี้ ถือเป็นชนชั้นต่ำสุด เป็นที่ดูหมิ่นเหยียดหยาม ของคนวรรณะอื่น

ความเชื่อของประชาชน

ลัทธิความเชื่อของคนในชมพูทวีปยุคนั้น สรุปลงได้เป็น ๒ ฝ่าย คือ ฝ่ายหนึ่งเชื่อว่าตายแล้วเกิด ส่วนอีกฝ่ายหนึ่งเชื่อว่าตายแล้วสูญ

ฝ่ายที่ถือว่าตายแล้วเกิด แบ่งออกไปอีก ๒ ฝ่าย คือ ฝ่ายหนึ่งเห็นว่าชาตินี้เกิดเป็นอะไร เมื่อตายแล้วเกิดใหม่ ก็จะเป็น อย่างนั้นอยู่เช่นเดิม ไม่มีเปลี่ยนแปลงเป็นอย่างอื่น อีกฝ่ายหนึ่ง เห็นว่าชาตินี้เกิดเป็นอะไร เมื่อตายแล้วเกิดใหม่ ย่อมเปลี่ยนแปลง เป็นอย่างอื่นได้

ฝ่ายที่ถือว่าตายแล้วสูญนั้นยังแบ่งออกไปอีก ๒ ฝ่าย เหมือน กัน คือ ฝ่ายหนึ่งเห็นว่าตายแล้วสูญทุกสิ่งทุกอย่าง อีกฝ่ายหนึ่ง เห็นว่าตายแล้วสูญเฉพาะบางสิ่งบางอย่าง

บทที่ ๒

ศากยวงศ์

กรุงกบิลพัสดุ์

ครั้งดึกดำบรรพ์ พระเจ้าโศกกากราช ทรงครองราชสมบัติ ในพระนครแห่งหนึ่ง มีพระโอรส ๔ พระองค์ และพระธิดา ๕ พระองค์ ซึ่งประสูติจากพระครรภ์ของพระมเหสีที่เป็นพระเชษฐภคินี (พี่สาว) ของพระองค์เอง ต่อมาพระมเหสีทิวงคต ได้ทรงอภิเษกสมรสกับพระมเหสีพระองค์ใหม่ ซึ่งทรงโปรดปรานเป็นอย่างมาก ได้ทรงปลั่งพระโอษฐ์ประทานพรแก่พระนางให้ทรงเลือกสิ่งใดที่ปรารถนา พระนางจึงทูลขอราชสมบัติให้แก่พระโอรส แต่พระเจ้าโศกกากราชยังไม่ประทานให้ตามที่ทูลขอ อย่างไรก็ตามพระนางก็ไม่ทรงลดละความพยายาม ทรงกราบทูลรบเร้าอยู่เนื่อง ๆ พระเจ้าโศกกากราชจึงทรงดำริว่า ถ้าไม่ประทานพระองค์ก็จะเสียสัตย์ เพราะได้ลั่นพระวาจาไปแล้ว จึงรับสั่งแก่พระโอรสและพระธิดาให้ไปสร้างพระนครอยู่ใหม่

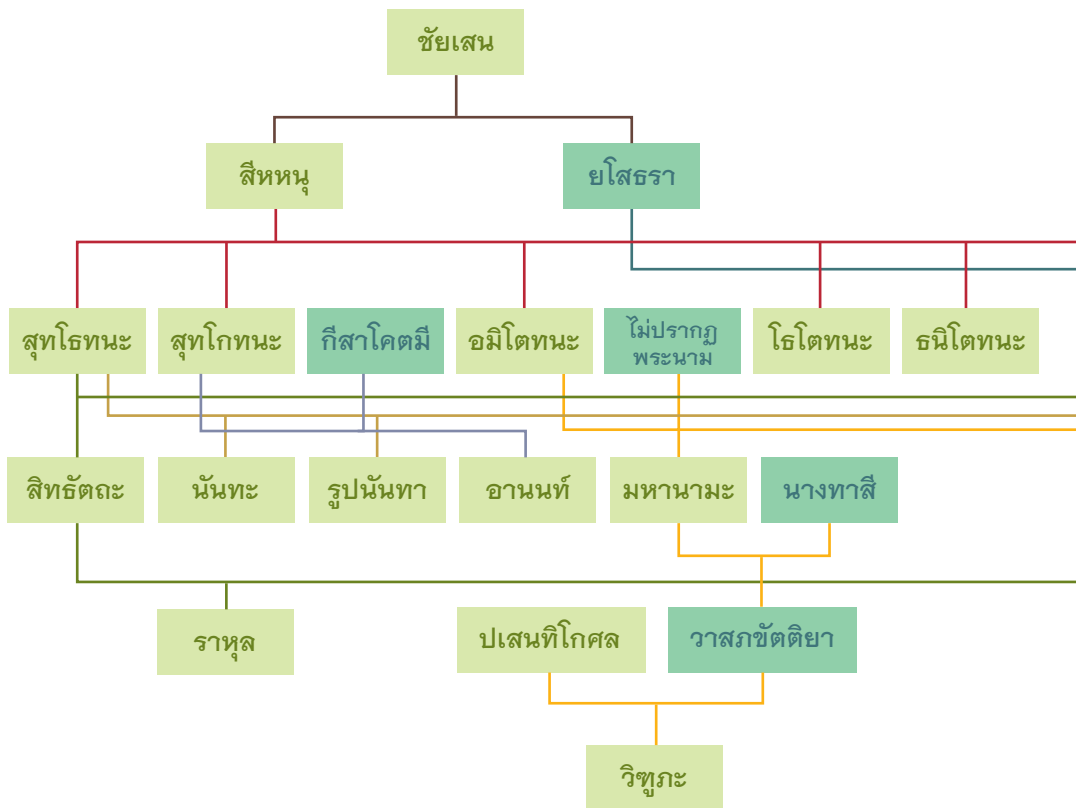
พระโอรส ๔ พระองค์ ถวายบังคมลาพระบิดาแล้วทรงพาพระภคินี ๕ พระองค์ เสด็จไปทรงสร้างพระนครอยู่ในเมืองไม้สักกะเขตป่าหิมพานต์อันเป็นที่อยู่ของกบิลดาบส จึงทรงขนานนามพระนครแห่งใหม่ว่า กบิลพัสดุ์ ให้พ้องกับนามของกบิลดาบสที่สละพื้นที่ให้ทรงสร้างพระนคร ต่อมาทรงอภิเษกสมรสกันเอง และทรงตั้งศากยวงศ์ขึ้นมา ฝ่ายพระเชษฐภคินี (พี่สาวพระองค์โต) ภายหลังได้ทรงอภิเษกสมรสกับผู้ครองกรุงเทวทหะและทรงตั้งโกถิลยวงศ์ในเวลาต่อมา

ลำดับศากยวงศ์

ศากยวงศ์สืบเชื้อสายมาโดยลำดับ ในรัชกาลของพระเจ้าชยเสนะ พระองค์มีพระโอรสพระนามว่า สีหนุ และพระธิดาพระนามว่า ยโสธรา ครั้นพระเจ้าชยเสนะสวรรคต เจ้าชายสีหนุเสด็จขึ้นทรงครองราชสมบัติสืบสันตติวงศ์ ต่อมาทรงอภิเษกสมรสกับพระนางกัญจนา พระกนิษฐภคินี (น้องสาว) ของพระเจ้าอัญชนะ กรุงเทวทหะ มีพระโอรส ๕ พระองค์ ได้แก่ เจ้าชายสุทโธทนะ เจ้าชายสุกโกทนะ เจ้าชายอมิตทนะ เจ้าชายโธโตทนะ และเจ้าชายฆนิโตทนะ และมีพระธิดา ๒ พระองค์ ได้แก่ เจ้าหญิงปมิตา และเจ้าหญิงอมิตา

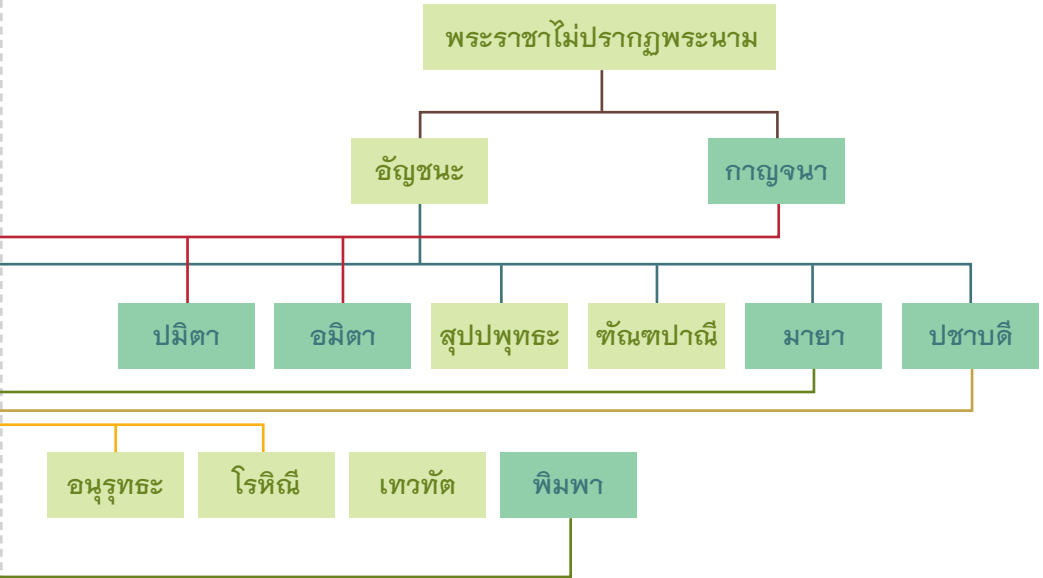
ส่วนพระนางยโสธรา พระธิดาของพระเจ้าชยเสนะ ต่อมาได้ทรงอภิเษกสมรสกับพระเจ้าอัญชนะ มีพระโอรส ๒ พระองค์ ได้แก่ เจ้าชายสุปปพุทธะ และเจ้าชายทัณฑปาณิ และมีพระธิดา ๒ พระองค์ ได้แก่ เจ้าหญิงมาया และเจ้าหญิงปชาบดี

ศากยวงศ์
ครองกรุงกบิลพัสดุ์

แผนผังแสดงลำดับศากยวงศ์

โกถียวงค์
ครองกรุงเทวทหะ

เจ้าชายสุทโธทนะทรงอภิเษกสมรสกับเจ้าหญิงมายา ซึ่งต่อมาจะขนานพระนามว่า สิริมหามายา และได้เสด็จขึ้นครองราชสมบัติในกรุงกบิลพัสดุ์ สืบสันตติวงศ์ต่อจากพระเจ้าสีหหนุ

พระพุทธเจ้าของเราทั้งหลาย ได้เสด็จอุบัติในมัชฌิมชนบท แคว้นสักกะ แห่งชมพูทวีป ทรงเป็นชนชาติอริยกะ วรณะกษัตริย์แห่งศากยวงศ์และเป็นพระโอรสของพระเจ้าสุทโธทนะกับพระนางสิริมหามายา ก่อนพุทธศักราช ๘๐ ปี

บทที่ ๓

เจ้าชายสิทธัตถะ

ประสูติ

พระโพธิสัตว์ประสูติ

เจ้าชายสิทธัตถะทรงถือปฏิสนธิในพระครรภ์ของพระนางสิริมหามายา เมื่อครบกำหนดทศมาส (๑๐ เดือน) จวนจะประสูติ พระนางได้กราบทูลขอประทานพระอนุญาตพระสวามี เพื่อเสด็จไปมีพระประสูติการที่กรุงเทวทหะ ตามธรรมเนียมของพราหมณ์ ที่ภรรยาเมื่อมีครรภ์จะไม่คลอดที่เรือนสามี ต้องกลับไปคลอดที่เรือนสกุลเดิมของตน เพื่อให้มารดาได้แนะนำดูแลอย่างใกล้ชิด ซึ่งพระเจ้าสุทโธทนะได้ประทานพระอนุญาต

ครั้นรุ่งเช้าวันเพ็ญวิสาขมาส หรือดิถีขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๖ ก่อนพุทธศักราช ๘๐ ปี พระนางสิริมหามายาเสด็จโดยสถลมารคไปพร้อมด้วยข้าราชการทั้งฝ่ายในและฝ่ายหน้า เมื่อเสด็จมาถึงอุทยานลุมพินีวัน ซึ่งตั้งอยู่ระหว่างกรุงกบิลพัสดุ์กับกรุงเทวทหะ มีพระประสงค์จะทรงหยุดพักสักครู่หนึ่ง ในขณะนั้นมีพระประสูติการ

สวนลุมพินี ประเทศเนปาล สถานที่ประสูติของเจ้าชายสิทธัตถะ

ได้ประสูติพระโอรสภายใต้ร่มไม้สาละสถานที่นั้นเอง

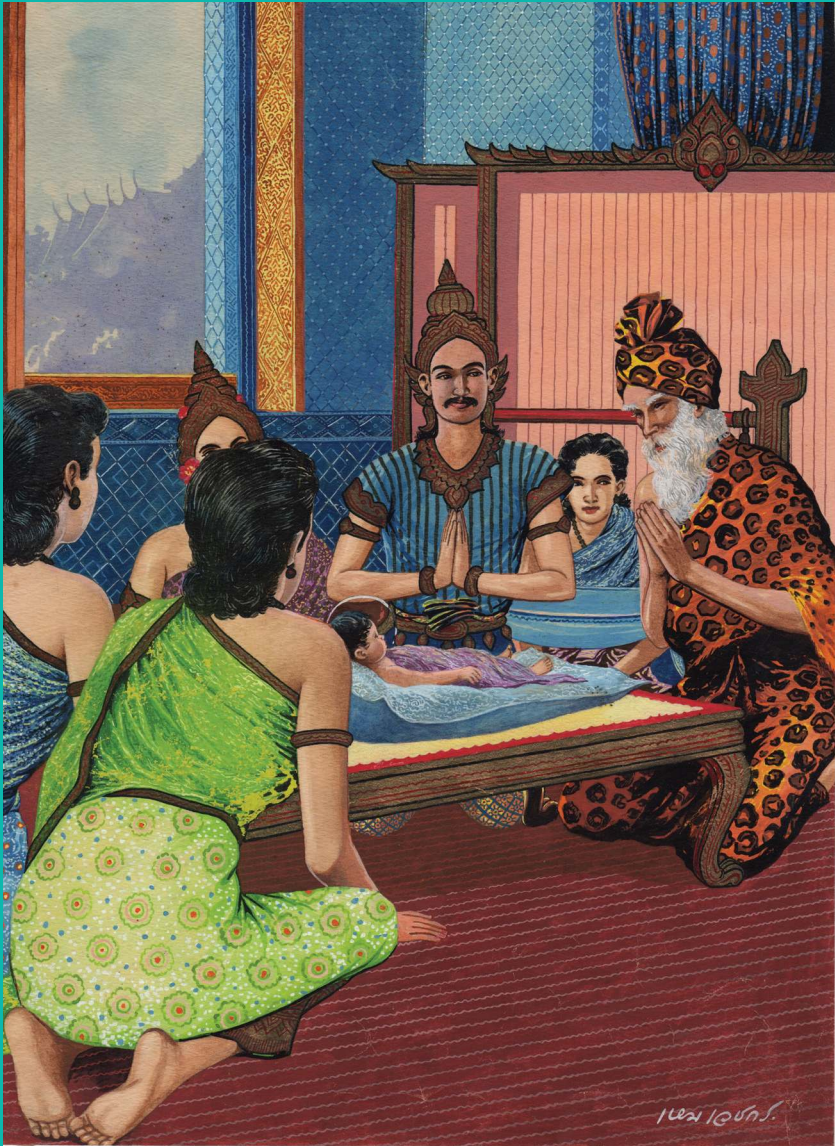
เมื่อเจ้าชายสิทธัตถะประสูติ ได้เสด็จพระดำเนินด้วยพระบาท ๗ ก้าว ทรงเปล่งพระวาจาที่ชื่อว่า **อาสภิวาจา** ความว่า “*อัคโคหะมัสสะมิ โลกัสสะ เขฎฐโฐหะมัสมิ โลกัสสะ เสฎฐโฐหะมัสมิ โลกัสสะ อะยะมันติมา ขาติ นัตถิทานิ บุนฺนพะวะโว*” แปลว่า **เราเป็นเลิศในโลก เราเป็นใหญ่ในโลก เราเป็นผู้ประเสริฐในโลก ขาดินนี้เป็นชาติสุดท้าย บัดนี้ ภพใหม่ไม่มี พระวาจานี้ นับเป็นนิมิตหมายการบรรลुพระสัมมาสัมโพธิญาณ**

ครั้นพระเจ้าสุทโธทนะทรงทราบข่าวการประสูติพระโอรส ทรงดีพระทัยยิ่ง รับสั่งให้ทูลเชิญพระมเหสีและพระโอรสเสด็จกลับคืนสู่กรุงกบิลพัสดุ์

อนึ่ง เรื่องราวปาฏิหาริย์ในวาระประสูติโดยเฉพาะทรงพระดำเนิน ๗ ก้าวนี้ ได้มีผู้ตีความหลายประการ เช่น จะทรงแสดง

จิตรกรรมเล่าเรื่องพุทธประวัติ ตอนเจ้าชายสิทธัตถะประสูติ
ผลงานของอาจารย์เหม เวชกร

จิตรกรรมเล่าเรื่องพุทธประวัติ
ตอนอสิตดาบสเข้าเฝ้าเจ้าชายสิทธัตถะ
ผลงานของอาจารย์เหม เวชกร

ทอดพระเนตรเห็นการกระทำของอสิตดาบสเช่นนั้น ก็ถวายอภิวัต
พระโอรสด้วย นับเป็นการกราบครั้งแรกของพระบิดา พร้อมรับสั่ง
ให้จัดพระพี่เลี้ยงนางนมคอยอภิบาลรักษาพระโอรสเป็นอย่างดี

ขนานพระนามและทำนายพระลักษณะ

เมื่อพระโอรสประสูติได้ ๕ วัน พระเจ้าสุทโธทนะโปรดให้
ประชุมพระประยูรญาติ และเสนามาตย์ พร้อมทั้งเชิญพราหมณ์
๑๐๘ คน มาบริโภคนิเวศนาอาหารในพระราชนิเวศน์ ครั้นเสร็จแล้ว
ทรงคัดเลือกพราหมณ์ ๘ คน ผู้มีความชำนาญในการทำนาย
ลักษณะ พราหมณ์ ๗ คนแรก เห็นพระลักษณะของพระโอรส
ตรงตามตำรามหาบุรุษลักษณะ ได้ทำนายเป็น ๒ คติ เหมือนที่
อสิตดาบสทำนายไว้ แต่โกณฑัญญพราหมณ์ซึ่งเป็นพราหมณ์หนุ่ม
มีอายุน้อยกว่าพราหมณ์ทั้งหมด ได้ทำนายเป็นคติเดียวว่า
พระราชกุมารจะเสด็จออกทรงผนวช และตรัสรู้เป็นพระศาสดาเอกใน
โลกแน่นอน ต่อจากนั้น ได้ขนานพระนามว่า สิทธัตถะ แปลว่า ผู้มี
ความต้องการสำเร็จ แต่มหาชนนิยมเรียกตามพระโคตรว่า โคตมะ

พระนางสิริมหามายาสิ้นพระชนม์

ฝ่ายพระนางสิริมหามายา พระมารดา เมื่อพระโอรสประสูติ
ได้ ๗ วัน ก็สิ้นพระชนม์ พระเจ้าสุทโธทนะจึงทรงสถาปนาพระนาง
มหาปชาบดีโคตมีผู้พระกนิษฐภคินี (น้องสาว) ของพระนาง
สิริมหามายาและพระมาตุจฉา (น้า) ของเจ้าชายสิทธัตถะ ขึ้นเป็น
พระอัครมเหสีและได้ถวายกษีรธारा (น้ำนม) แก่เจ้าชายสิทธัตถะ
สืบต่อพระเชษฐภคินี (พี่สาว)

พระนางมหาปชาบดีโคตมีนั้นมีพระโอรสและพระธิดา

จิตรกรรมเล่าเรื่องพุทธประวัติ ตอนพราหมณ์ทั้ง ๘ คน ประชุมกัน
ทำนายพระลักษณะและขนานพระนามเจ้าชายสิทธัตถะ
ผลงานของอาจารย์เหม เวชกร

๒ พระองค์ คือ เจ้าชายนันทะซึ่งประสูติในเวลาใกล้เคียงกับเจ้าชายสิทธัตถะ และเจ้าหญิงรูปนันทา

เมื่อเจ้าชายสิทธัตถะมีพระชนมายุได้ ๗ ปี พระบิดารับสั่งให้ชุดสระโบกขรณี ๓ สระ ภายในพระราชนิเวศน์ ปลุกบัวขาวสระหนึ่ง ปลุกบัวหลวงสระหนึ่ง ปลุกบัวขาวสระหนึ่ง ตกแต่ง

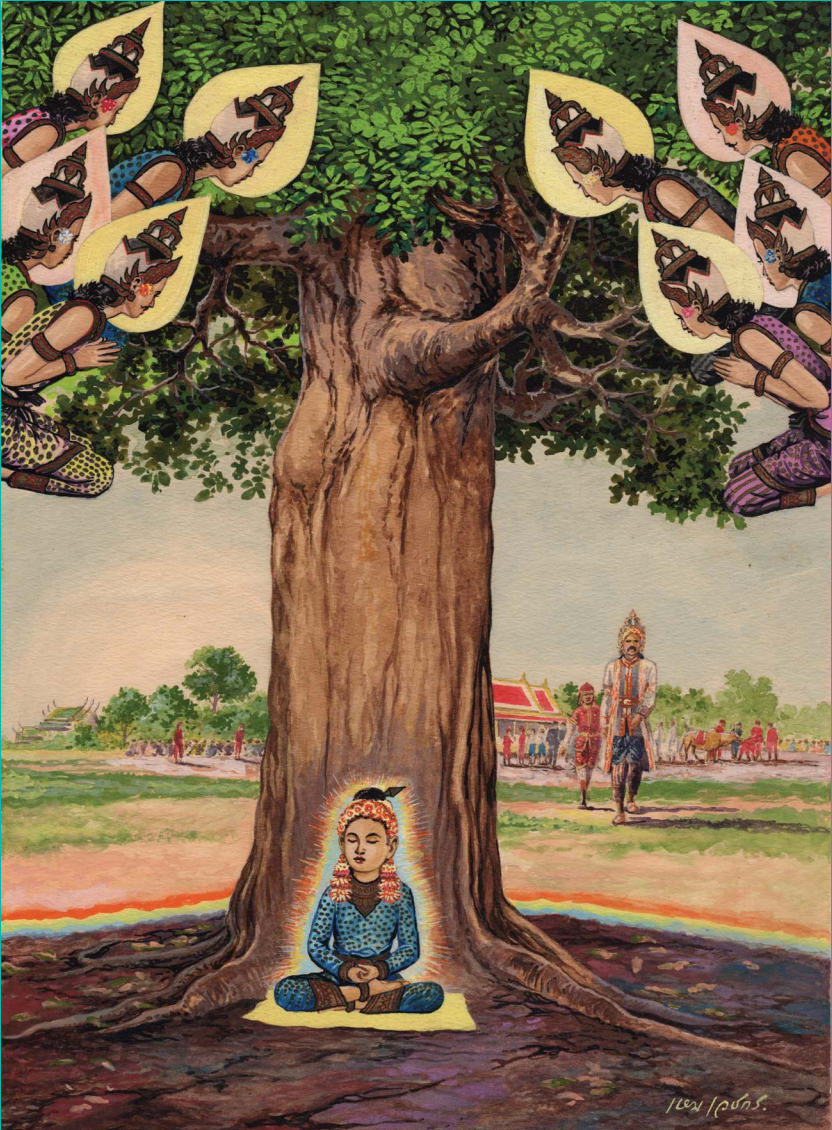
จิตรกรรมฝาผนังในพระวิหารพระพุทธไสยาสน์ (พระนอน) วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม กรุงเทพมหานคร เล่าเรื่องพระประวัติของพระนางมหาปชาบดีโคตมีเถรี พระมาตุจฉา (น้า-น้องสาวของแม่) ซึ่งทรงเลี้ยงดูเจ้าชายสิทธัตถะมาตั้งแต่ทรงพระเยาว์ขณะมีพระชนมายุได้เพียง ๗ วัน ภายหลังจากได้ทรงผนวชเป็นพระภิกษุณีรูปแรกของพระพุทธศาสนา

ให้เป็นที่เล่นสำราญพระทัยของพระโอรส และจัดเครื่องทรง คือ จันทน์สำหรับทา ผ้าโพกพระเศียร ฉลองพระองค์ผ้าทรงสะพัก พระภูษา ล้วนเป็นของแคว้นกาสีทั้งสิ้น ซึ่งนิยมกันว่าเป็นของ ประณีตในเวลานั้น มีคนคอยกั้นเสวตฉัตรทั้งกลางวันกลางคืน เพื่อไม่ให้เย็น ร้อน ฤดูลือเออง แดด น้ำค้าง มาต้องพระวรกายได้

ครั้นเจ้าชายสิทธัตถะมีพระชนมายุเจริญวัย ควรจะศึกษา ศิลปวิทยาได้ พระบิดาทรงพาไปฝากฝังไว้ในสำนักครุวิศวามิตร ทรงศึกษาความรู้ต่าง ๆ ได้อย่างว่องไว จบสิ้นความรู้ของอาจารย์ แสดงศิลปวิทยาให้ปรากฏในหมู่พระญาติ ไม่มีพระกุมารอื่นจะ เทียบได้

ทรงเจริญอานาปานสติ

ขณะทรงพระเยาว์ คราวหนึ่งมีพระราชพิธีจรดพระนังคัล แรกนาขวัญ ถือเป็นนักชตฤกษ์ของบ้านเมือง พระบิดาเสด็จไป ทรงประกอบพิธีแรกนาด้วยพระองค์เอง และโปรดให้เจ้าชาย สิทธัตถะตามเสด็จด้วย และให้จัดที่ประทับภายใต้ต้นหว้า ครั้นถึงเวลาแรกนา เหล่าพระพี่เลี้ยงนางนมพากันออกมาดูข้างนอก พระกุมารประทับอยู่ตามลำพัง เสด็จขึ้นนั่งบนบัลลังก์แล้วทรง กำหนดลมหายใจเข้าออก ที่เรียกว่า **เจริญอานาปานสติ** เป็นการ ทำปฐมฌาน (ฌานขั้นที่ ๑) ให้เกิดขึ้น ขณะนั้นเป็นเวลาบ่าย เงามต้นไม้อื่นคล้อยตามตะวัน แต่เงาต้นหว้าตรงเหมือนเวลาเที่ยง เหล่าพี่เลี้ยงนางนมกลับเข้ามาเห็น ต่างพิศวงสงสัย จึงนำความ กราบทูลให้พระเจ้าสุทโธทนะทรงทราบแล้ว พระองค์เสด็จมาทอด พระเนตรเหตุการณ์อันอัศจรรย์เช่นนั้น จึงถวายอภิวัตพระโอรส อีกครั้งหนึ่งซึ่งนับเป็นการกราบครั้งที่ ๒

จิตรกรรมเล่าเรื่องพุทธประวัติ ตอนเจ้าชายสิทธัตถะทรงบำเพ็ญสมาธิใต้ร่มไม้
ระหว่างพระราชพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ
ผลงานของอาจารย์เหม เวชกร

จิตรกรรมเล่าเรื่องพุทธประวัติ
ตอนเจ้าชายสิทธัตถะทรงอภิเษกสมรสกับพระนางยโสธารา
ผลงานของอาจารย์เหม เวชกร

ทรงอภิเษกสมรส

เมื่อเจ้าชายสิทธัตถะมีพระชนมายุได้ ๑๖ ปี พระเจ้าสุทโธทนะ มีพระประสงค์จะให้เจ้าชายสิทธัตถะเป็นพระเจ้าจักรพรรดิตามคำทำนาย จึงทรงพยายามทะนุถนอมเป็นอย่างดี และรับสั่งให้สร้างปราสาท ๓ ฤดู คือ ฤดูหนาว ฤดูร้อน และฤดูฝน พร้อมกับตกแต่งปราสาทให้เหมาะแก่ฤดูนั้น ๆ เพื่อเป็นที่ประทับอยู่ของพระโอรส โปรดให้อภิเษกสมรสกับเจ้าหญิงยโสธราหรือพิมพา พระธิดาของพระเจ้าสุปปพุทธะ กรุงเทวทหะ ซึ่งประสูติแต่พระนางอมิตา พระกนิษฐภคินี (น้องสาว) ของพระองค์ เจ้าชายสิทธัตถะประทับอยู่ในปราสาท ๓ ฤดู เสวยสุขสมบัติทั้งกลางวัน กลางคืนพอพระชนมายุได้ ๒๙ ปี ได้มีพระโอรสพระนามว่า ราहुล ประสูติแต่พระนางยโสธรา

บทที่ ๔

ทรงผนวชและตรัสรู้

เสด็จออกทรงผนวช

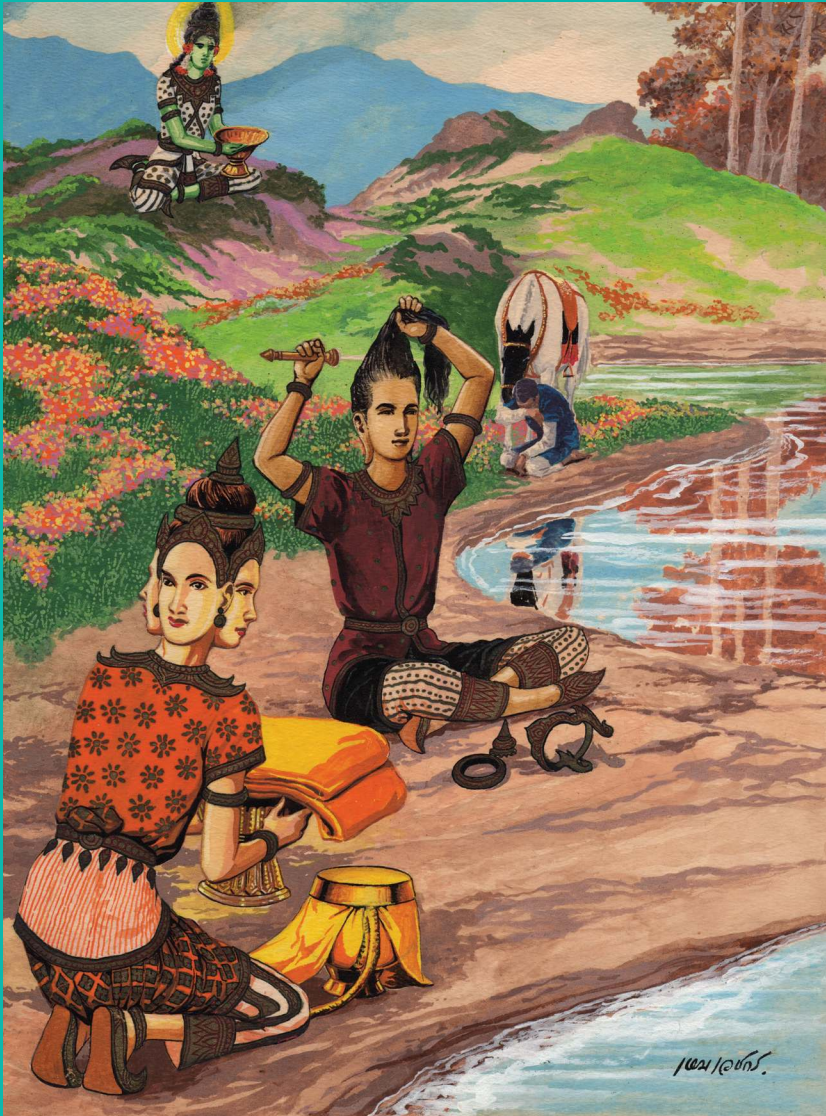
เจ้าชายสิทธัตถะทรงครองเพศฆราวาสจนถึงพระชนมายุ ๒๙ ปี พระองค์ได้เสด็จไปประพาสอุทยานกับนายฉันทะถึง ๔ ครั้ง โดยแต่ละครั้งมีระยะเวลาห่างกัน ๑ เดือน ได้ทอดพระเนตรเห็นเทวทูต ๓ คำว่า เทวทูต หมายถึง สัญญาณเตือนให้ระลึกถึงธรรมดาของชีวิต มิให้มีความประมาท ประกอบด้วย คนแก่ คนเจ็บ และคนตาย ฉะนั้น ในการเสด็จไปประพาสอุทยาน ๓ ครั้งแรก เจ้าชายสิทธัตถะได้ทอดพระเนตรเห็นเทวทูตดังกล่าวปรากฏเบื้องหน้าพระพักตร์ตามลำดับ เมื่อพระองค์ทอดพระเนตรเห็นเทวทูตดังกล่าว ก็ทรงเกิดความสังเวชสลดพระทัย และเมื่อทอดพระเนตรเห็นสมณะ ก็มีพระทัยน้อมไปในการออกผนวช พร้อมกับได้ทรงทราบข่าวการประสูติพระโอรส ทำให้พระองค์ทรงดำริว่า ความแก่ ความเจ็บ และความตาย ล้วนเป็นผลสืบเนื่องมาจากการเกิด เป็นเหตุให้ทรงตัดสินใจเสด็จออกทรงผนวชทันที

จิตรกรรมเล่าเรื่องพุทธประวัติ ตอนเจ้าชายสิทธัตถะประทับราชรถ
เสด็จไปประพาสอุทยาน ได้ทอดพระเนตรเห็นเทวทูต ๔
คือ คนแก่ คนเจ็บ คนตาย และสมณะ
ผลงานของอาจารย์เหม เวชกร

จิตรกรรมเล่าเรื่องพุทธประวัติ ตอนเจ้าชายสิทธัตถะทอดพระเนตร
พระชายาและพระโอรส ก่อนตัดสินใจออกทรงผนวช
ผลงานของอาจารย์เหม เวชกร

จิตรกรรมเล่าเรื่องพุทธประวัติ

ตอนเจ้าชายสิทธัตถะทรงตัดพระเมาลี (มวยผม) ริมฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา

ขณะนั้นขมุกการพรหมเชิญอุปัชฌาย์มาถวาย

ผลงานของอาจารย์เหม เวชกร

พระองค์เสด็จออกทรงผนวชตอนกลางคืน ทรงม้าชื่อว่า กัณฐกะ โดยมีนายฉันทะตามเสด็จไปถึงฝั่งแม่น้ำอนาโณมา รับสั่งให้นายฉันทะนำม้ากัณฐกะนั้นกลับคืนพระนคร ทรงตัดพระเมาลี (มวยผม) ด้วยพระขรรค์ ครั้งเดียว พระเมาลีเหลือยาวประมาณ ๒ องคุลี ในขณะที่นั้นขงกัณฐกะได้นำบริขาร ได้แก่ บาตรและผ้ากาสาฬหพัศตร์ที่ย้อมด้วยน้ำฝาดของต้นไม้ มีสีเหลืองหม่น เข้าไปถวายสำหรับนุ่งผืนหนึ่งและห่มผืนหนึ่ง พระองค์ทรงครองผ้ากาสาฬหพัศตร์นั้นแล้ว ทรงอธิษฐานเพศเป็นบรรพชิต ณ ริมฝั่งแม่น้ำนั้น และต่อจากนี้จึงขนานพระนามของพระองค์ว่า พระมหาบุรุษ

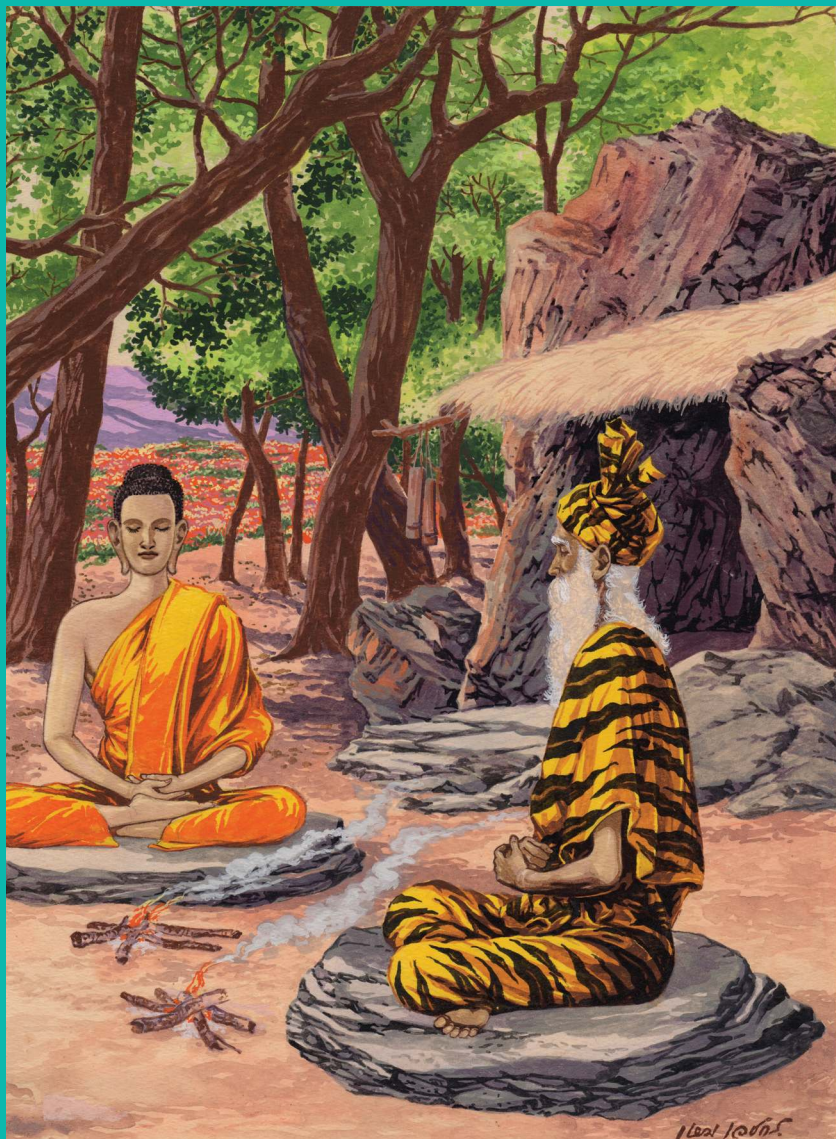
พระเจ้าพิมพิสารเข้าเฝ้า

ครั้นพระมหาบุรุษทรงผนวชแล้ว ได้เสด็จไปประทับแรมที่สวนมะม่วงแห่งหนึ่งชื่อว่า อนุปิยัมพวัน เขตอนุปิยนคร แคว้นมัลลราชราว ๗ วัน หลังจากนั้น ทรงออกแสวงหาความรู้ที่จะทำให้ทรงหลุดพ้นจากทุกข์ ทรงพระดำเนินไปทรงพบปะและทรงสนทนากับนักบวชและอาจารย์ในสำนักต่าง ๆ จนถึงกรุงราชคฤห์ แคว้นมคธ ในขณะที่นั้นพระเจ้าพิมพิสาร ผู้ครองแคว้นมคธ ได้เสด็จมาเข้าเฝ้าและตรัสถามถึงชาติสกุล จึงทรงเชื่อเชิญให้ประทับอยู่ด้วยกันที่แคว้นมคธ โดยจะทรงแบ่งสิริราชสมบัติให้ทรงครอบครองส่วนหนึ่ง แต่พระมหาบุรุษทรงปฏิเสธและทรงแสดงพระประสงค์ว่าจะทรงแสวงหาทางพ้นทุกข์ เมื่อพระเจ้าพิมพิสารทรงทราบดังนั้น ก็ทรงอนุโมทนาและทูลขอปฏิญญาว่า “ถ้าตรัสรู้แล้วขอให้เสด็จมาทรงแสดงพระธรรมเทศนาโปรดด้วย”

เมื่อทรงรับปฏิญญาพระเจ้าพิมพิสารแล้ว พระองค์ได้เสด็จไปยังสำนักของอาหารดาบส กาลามโคตร ทรงฝึกจิตจนสำเร็จ

จิตรกรรมเล่าเรื่องพุทธประวัติ ตอนพระเจ้าพิมพิสาร
กษัตริย์แห่งแคว้นมคธเสด็จมาเข้าเฝ้า
ผลงานของอาจารย์เหม เวชกร

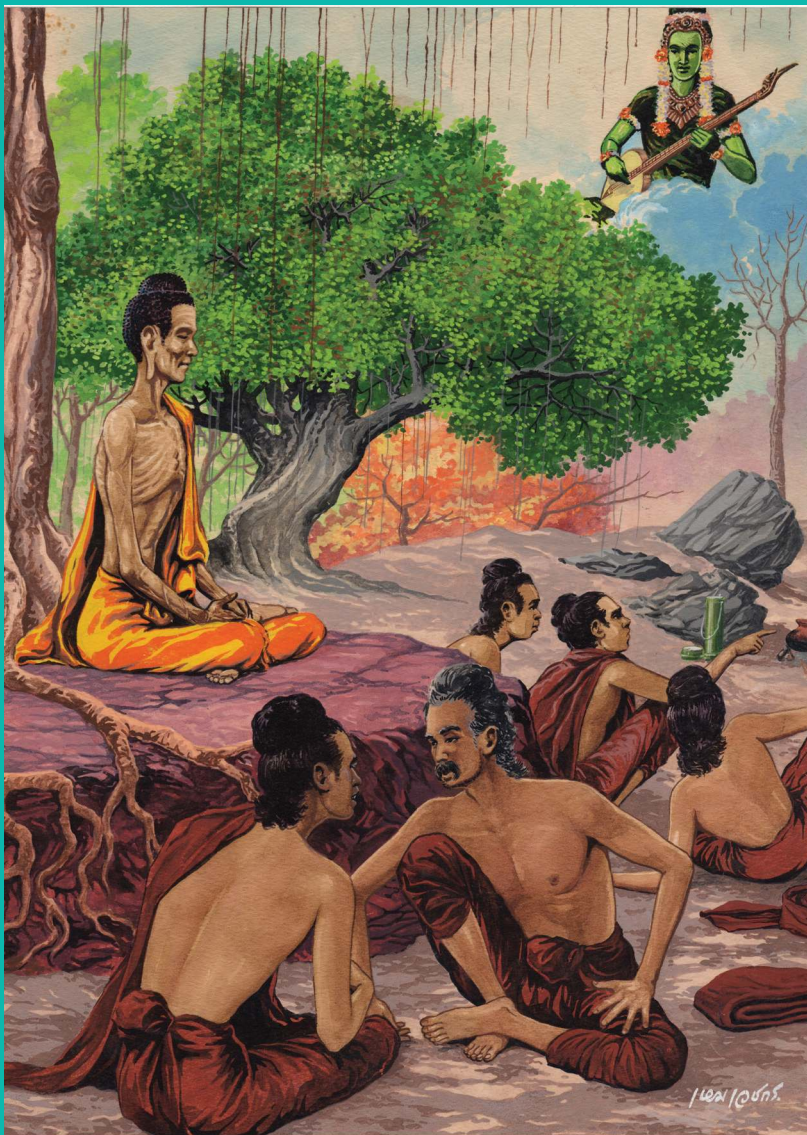
จิตรกรรมเล่าเรื่องพุทธประวัติ
ตอนพระมหาบุรุษทรงศึกษาในสำนักของอาจารย์นักบวชต่าง ๆ
ผลงานของอาจารย์เต็ม เวชกร

สมบัติ ๗ (สมบัติ คือ ภาวะสงบประณีตซึ่งพึงเข้าถึง) แต่ยังคงเห็นว่ายังไม่ใช้ทางพันทุกข์ จึงทรงลาอาภารดาบสแล้วเสด็จไปทรงศึกษาต่อกับอุทกดาบส รามบุตร จนสำเร็จสมบัติ ๘ ทรงพิจารณาว่ายังไม่ใช้ทางพันทุกข์ที่ทำให้พ้นไปจากการเกิด แก่ เจ็บ ตาย จึงทรงลาอุทกดาบส เสด็จจาริกไปทรงแสวงหาทางพันทุกข์โดยลำพังพระองค์เอง เมื่อเสด็จไปถึงตำบลอรุเวลาเสนาณคม ทอดพระเนตรเห็นพื้นที่ร่มรื่น แนวป่าเขียวสดใส เป็นที่เบิกบานใจ มีแม่น้ำอันใสสะอาดไหลผ่าน และอยู่ใกล้หมู่บ้านอันสะดวกต่อการบิณฑบาต เหมาะแก่การบำเพ็ญเพียร จึงตัดสินใจเสด็จไปประทับอยู่ ณ สถานที่นั้น

ทรงบำเพ็ญทุกรกิริยา

เมื่อพระมหาบุรุษทรงตัดสินใจเสด็จแสวงหาทางพันทุกข์ด้วยพระองค์เองเช่นนั้นแล้ว ทรงดำริว่าบางทีการทรมานกายให้ลำบาก จะเป็นทางแห่งการตรัสรู้ จึงทรงเริ่มบำเพ็ญทุกรกิริยา คือ การทำความเพียรที่ทำได้ยาก เป็นการทรมานตนเองให้ลำบาก ด้วยวิธีการต่าง ๆ ๓ วาระ ดังนี้

วาระแรก ทรงกตพระทนต์ (ฟัน) ด้วยพระทนต์ (ฟัน) กตพระตาลุ (เพดาน) ด้วยพระชิวหา (ลิ้น) ให้แน่น จนพระเสโท (เหงื่อ) ไหลออกจากพระกัจฉะ (รักแร้) ทรงทุกขเวทนาแสนสาหัส อุปมาเหมือนกับคนที่แข็งแรงจับคนมีกำลังน้อยที่ศีรษะหรือที่คอบีบให้แน่น แม้พระวรกายจะทรงกระวนกระวาย แต่ทุกขเวทนามก็ไม่อาจครอบงำพระทัยให้กระสับกระส่ายได้เลย มีพระสติมั่นคง ไม่ทรงพินเพื่อน ไม่ทรงทอดอย ครั้นทรงเห็นว่าไม่ใช่ทางตรัสรู้ จึงทรงเปลี่ยนเป็นวิธีอื่น

จิตรกรรมเล่าเรื่องพุทธประวัติ
ตอนพระมหาบรูชทรงบำเพ็ญทุกรกิริยาโดยมีปัญจวัคคีย์เฝ้าปรนนิบัติรับใช้
จนกระทั่งพระอินทร์มาบรรเลงพิณสามสายถวาย
ผลงานของอาจารย์เต็ม เวชกร

วาระที่สอง ทรงกลั่นลมอัสสาสะ (ลมหายใจเข้า) ปัสสาสะ (ลมหายใจออก) ทางช่องพระนาสิก (จมูก) และช่องพระโอษฐ์ (ปาก) เกิดเสียงดังอุ้ทางช่องพระกรรณ (หู) ทั้งสอง ให้ปวดพระเศียร (หัว) เสียดพระอุทร (ท้อง) ร้อนในพระวรกายเป็นกำลัง แม้จะเสวยทุกขเวทนาแสนสาหัสถึงเพียงนี้ ทุกขเวทนานั้น ก็ไม่อาจครอบงำพระทัยให้กระสับกระส่ายได้ มีพระสติมั่นคง ไม่ทรงพินเพื่อน ไม่ทรงทอดอย ครั้นทรงเห็นว่าไม่ใช่ทางตรัสรู้ จึงทรงเปลี่ยนเป็นวิธีอื่นอีก

วาระที่สาม ทรงอดพระกระยาหาร เสวยวันละน้อยบ้าง เสวยพระกระยาหารละเอียดบ้าง จนพระวรกายเหี่ยวแห้ง พระฉวีวรรณ (ผิว) เศร้าหมอง พระอัฐิ (กระดูก) ปรากฏทั่วพระวรกาย เมื่อทรงลูบพระวรกาย เส้นพระโลมา (เส้นขน) มีรากเน่าหลุดร่วงไป มีพระกำลังน้อยลง จะเสด็จไปข้างไหนก็ล้มพับอยู่ตรงนั้น ทรงเห็นว่ายังไม่ใช่ทางตรัสรู้แท้จริง

ทรงยกเลิกการบำเพ็ญทุกรกิริยา

ภายหลังทรงสันนิษฐานว่าทุกรกิริยาไม่ใช่วิธีแห่งการตรัสรู้แน่แล้ว จึงทรงยกเลิกบำเพ็ญทุกรกิริยา ครั้งนั้นอุปมา ๓ ข้อที่ไม่เคยได้สดับฟังมาก่อนเลยปรากฏขึ้นในพระทัยของพระองค์ว่า

๑. สมณพราหมณ์เหล่าใด มีกายยังไม่หลีกออกจากกาม ใจยังระคนด้วยกิเลส มีความพอใจรักใคร่ในกาม เขายังละไม่ได้ ยังสงบระงับไม่ได้ สมณพราหมณ์เหล่านั้น แม้จะเสวยทุกขเวทนาแสนสาหัส เพราะทำความเพียรก็ดี ไม่ได้เสวยก็ดี ก็ไม่สามารถจะตรัสรู้ได้ เหมือนไม้สดชุ่มด้วยยาง แห่อยู่ในน้ำ ถ้าบุรุษมีความต้องการไฟ นำไม้ชิ้นมาสีให้เกิดไฟ ก็ไม่อาจให้ไฟเกิดขึ้นได้เลย

เขาต้องเหน็ดเหนื่อยเปล่า เพราะไม้ นั้นยังสด มียางอยู่ ทั้งแชอยู่ในน้ำ

๒. สมณพราหมณ์เหล่าใด มีกายหลีกออกจากกามแล้ว แต่ ใจยังระคนด้วยกิเลส มีความพอใจรักใคร่ในกาม เขายังละไม่ได้ ยังสงบระงับไม่ได้ สมณพราหมณ์เหล่านั้น แม้จะเสวยทุกขเวทนา แสนสาหัส เพราะทำความเพียรก็ดี ไม่ได้เสวยก็ดี ก็ไม่สามารถจะ ตรัสรู้ได้ เหมือนไม้สดชุ่มด้วยยาง วางไว้บนบก แม้ห่างไกลจากน้ำ ก็ไม่อาจนำมาสีให้เกิดไฟได้ เขาต้องเหน็ดเหนื่อยเปล่า เพราะเป็น ไม้สดชุ่มด้วยยาง แม้จะวางอยู่บนบกก็จริง

๓. สมณพราหมณ์เหล่าใด มีกายหลีกออกจากกามแล้ว ใจก็ ไม่ระคนด้วยกิเลส ทั้งละความพอใจรักใคร่ในกามได้แล้ว สงบระงับ ดีแล้ว สมณพราหมณ์เหล่านั้น ได้เสวยทุกขเวทนาแสนสาหัสเพราะ ทำความเพียรก็ดี ไม่ได้เสวยก็ดี ก็สามารถจะตรัสรู้ได้ เหมือนไม้ แห้งสนิท วางอยู่บนบก ห่างไกลจากน้ำ ย่อมนำมาสีให้เกิดไฟได้ เพราะเป็นไม้แห้ง ทั้งวางอยู่บนบก ไกลจากน้ำ

พระมหาบุรุษทรงดำริว่า สมณพราหมณ์เหล่าใด ได้เสวย ทุกขเวทนาแสนสาหัส เกิดจากการทำความเพียร ในอดีต อนาคต หรือปัจจุบัน ทุกเวทนานั้น อย่างมากก็เท่าที่เราประสบอยู่นี้ ไม่เกินไปกว่านี้ แต่เราก็ไม่สามารถจะตรัสรู้ด้วยทุกกริยาอัน เผ็ดร้อนอย่างนี้ ชะรอยทางแห่งการตรัสรู้ยังมีอยู่อีก ทรงระลึก ได้ว่า เมื่อคราวมีพระชนมายุ ๗ ปี ทรงเจริญอานาปานสติ คือ การกำหนดลมหายใจเข้าออก จนบรรลุปฐมฌาน การบำเพ็ญเพียร ทางจิตจะเป็นทางแห่งการตรัสรู้ได้ และความเพียรเช่นนั้น คนซุบผอมไม่สามารถจะทำให้สำเร็จได้ เราจะกินข้าวสุกและขนม กุมมาสให้ร่างกายแข็งแรงก่อน ครั้นทรงตกลงพระทัยเช่นนี้แล้ว จึงหันมาเสวยพระกระยาหารตามปกติ

ฝ่ายปัญจวัคคีย์ทั้ง ๕ ได้แก่ โกณฑัญญะ วัปปะ ภัททิยะ มหานามะ และอัสสชิ เมื่อทราบข่าวว่าพระมหาบุรุษเสด็จออกทรงผนวช ได้พากันติดตามออกบวชและคอยเฝ้าปรนนิบัติมาตั้งแต่แรก ด้วยหวังว่าเมื่อพระองค์ทรงบรรลุลุครรมแล้ว จะทรงสั่งสอนตนให้บรรลุลุครรมตามบ้าง ครั้นเห็นพระมหาบุรุษทรงยกเลิกอดพระกระยาหารและการทรมานพระวรกายโดยวิธีต่าง ๆ แล้วทรงกลับมาเสวยพระกระยาหารตามปกติ จึงแสดงอาการรังเกียจว่า *พระสมณโคดมทรงคลายความเพียรและเวียนมาเป็นคนมักมากเสียแล้ว* เพราะในขณะนั้นปัญจวัคคีย์มีความเชื่อว่าการทำทุกรกิริยาเท่านั้นเป็นทางแห่งการตรัสรู้ การที่พระมหาบุรุษทรงยกเลิกบำเพ็ญวิธีนี้นั้น คงไม่อาจบรรลุลุครรมพิเศษได้ จึงเกิดความเบื่อหน่ายไม่คิดจะเฝ้าปรนนิบัติรับใช้อีกต่อไป พากันหลีกไปอยู่ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน กรุงพาราณสี

ทรงบำเพ็ญเพียรทางจิต

พระมหาบุรุษเสวยพระกระยาหาร ทำให้พระวรกายกลับมีพระกำลังแข็งแรง ทรงละทิ้งลัทธิที่มีมาแต่เดิมทั้งหมด เพราะทรงแน่พระทัยว่าไม่ใช่ทางแห่งการตรัสรู้ ไม่ทำให้พระองค์ค้นพบทางหลุดพ้นจากทุกข์ เป็นการใช้เวลาให้สูญเปล่าถึง ๖ ปี จึงทรงเลือกข้อปฏิบัติเป็นทางสายกลาง เรียกว่า มัชฌิมาปฏิปทา เพื่อบำเพ็ญเพียรทางจิตต่อไป คำว่า *มัชฌิมาปฏิปทา* เรียกอีกอย่างว่า *อริยมรรค* มีองค์ ๘ ประการ ได้แก่ *สัมมาทิฐิ* คือ เห็นชอบ *สัมมาสังกัปปะ* คือ ดำริชอบ *สัมมาวาจา* คือ เจรจาชอบ *สัมมากัมมันตะ* คือ ทำการชอบ *สัมมาอาชีวะ* คือ เลี้ยงชีพชอบ *สัมมาวายามะ* คือ เพียรชอบ *สัมมาสติ* คือ ระลึกรู้ชอบ และ

สัมมาสมาธิ คือ ตั้งจิตมั่นชอบ

ต่อมาเวลาเช้าของวันตรัสรู้ พระมหาบุรุษทรงรับข้าวปายาสของนางสุชาดา ธิดาของคฤหบดี ผู้มั่งคั่งแห่งตำบลอุรุเวลาเสนานิคม ซึ่งตั้งความปรารถนาไว้ว่า ขอให้ได้สามีที่มีตระกูลเสมอกัน และขอให้ได้บุตรคนแรกเป็นชาย ครั้นสมปรารถนาแล้ว จึงหุงข้าวปายาส คือ ข้าวสุกหุงด้วยน้ำนมโค จัดลงในถาดทองคำ นำไปบวงสรวงเทวดาที่ตนเคยบนบานไว้ เมื่อเห็นพระมหาบุรุษประทับนั่งอยู่ที่โคนต้นพระศรีมหาโพธิ์ มีพระวรกายผ่องใสยิ่งนัก เข้าใจว่าเป็นรุกขเทวดา จึงน้อมถาดข้าวปายาสเข้าไปถวาย ในเวลานั้นบาตรของพระมหาบุรุษอันตรธานหายไป จึงทรงรับถาดข้าวปายาสด้วยพระหัตถ์ แล้วทอดพระเนตรดูนางสุชาดา นางทราบพระอาการเช่นนั้น จึงกราบทูลถวายทั้งถาดแล้วกลับไป พระมหาบุรุษเสวยแล้ว ทรงอธิษฐานแล้ว ทรงลอยถาดทองคำลงในแม่น้ำเนรัญชราว่า “ถ้าได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า ขอให้ถาดนี้ลอยทวนกระแสน้ำขึ้นไป”

ขณะนั้น ถาดทองคำได้ลอยทวนกระแสน้ำตามคำอธิษฐานแล้ว พระองค์เสด็จไปประทับอยู่ที่ดงไม้สาละ ฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา เวลาบ่ายจึงเสด็จกลับไปที่ดินพระศรีมหาโพธิ์ ในระหว่างทางทรงรับหญ้าคา ๘ กำ จากนายโสตถิยะคนหาบหญ้า ทรงนำหญ้านั้นมาทรงปูลาดต่างรัตนบัลลังก์ ณ โคนต้นพระศรีมหาโพธิ์ ประทับนั่งขัดสมาธิ ทรงหันพระพักตร์ไปทางทิศตะวันออก พระปฐมฐาน (หลัง) อยู่ทางต้นพระศรีมหาโพธิ์ ตั้งพระวรกายตรง ดำรงพระสติมั่น ทรงตั้งพระทัยเด็ดเดี่ยวว่า “แม้เนื้อและเลือดจะเหือดแห้งไป เหลือแต่หนัง เอ็น และกระดูกก็ตามที ถ้าไม่ได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า จะไม่ลุกขึ้นจากที่นั่ง”

จิตรกรรมเล่าเรื่องพุทธประวัติ
ตอนพระมหาบุรุษทรงรับข้าวปายาสที่นางสุชาดานำมาถวาย
ผลงานของอาจารย์เหม เวชกร

จิตรกรรมเล่าเรื่องพุทธประวัติ
ตอนพระมหาบุรุษทรงลอยกระทงค่าเพื่อเสียดาย
ผลงานของอาจารย์เหม เวชกร

ทรงผจญมาร

เวลาเย็นของวันตรัสรู้ ขณะที่พระมหาบุรุษทรงบำเพ็ญเพียรเพื่อบรรลुพระสัมมาสัมโพธิญาณ พญาวีสวัตตีมารมีใจริษยา คอยตามขัดขวางการสำเร็จมรรคผลตั้งแต่เสด็จออกทรงผนวช เพราะเกรงว่าพระมหาบุรุษจะพ้นจากอำนาจของตน จึงยกพลเสนามารมาผจญ แสดงฤทธิ์ประการต่าง ๆ เพื่อข่มขู่พระมหาบุรุษให้ทรงตกพระทัยกลัวแล้วทรงยกเลิกการบำเพ็ญเพียร แต่พระมหาบุรุษกลับทรงมีพระทัยสงบนิ่ง มิได้ทรงสะทกสะท้านหวั่นเกรง และทรงระลึกถึงพระบารมี ๑๐ ประการ ได้แก่ ทาน ศีล เนกขัมมะ ปัญญา วิริยะ ขันติ สัจจะ อธิษฐาน เมตตา และอุเบกขา ที่ทรงเคยสั่งสมมาตั้งแต่ในอดีตชาติ ทรงอ้าแผ่นดินเป็นพยานและเข้าช่วยผจญพญามารพร้อมเหล่าเสนามารให้ปราศัย

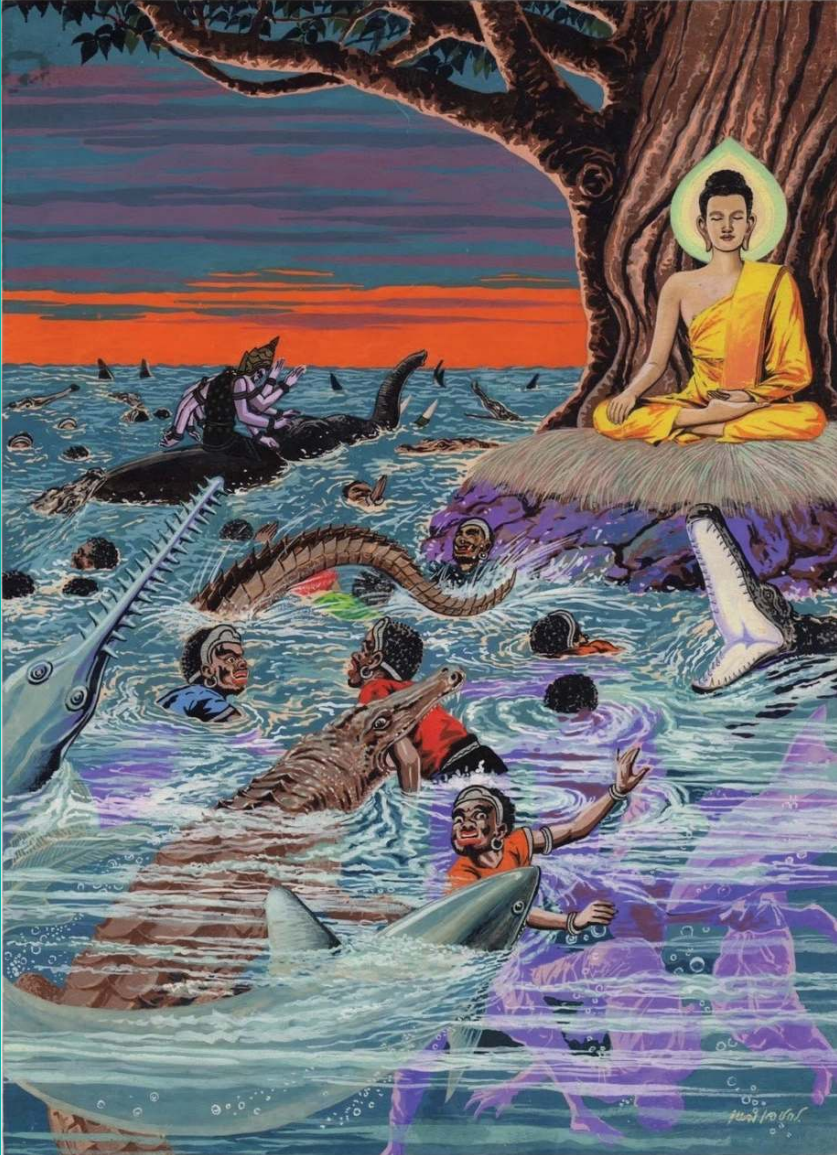
คำว่า มาร แปลว่า ผู้กีดกันบุญกุศล เรื่องของพญาวีสวัตตีมาร เล่ากันว่าเป็นผู้มีใจริษยา คอยจองเวรพระพุทธเจ้ามาหลายภพหลายชาติ นอกจากนี้ ได้มีผู้ตีความว่า พญามาร และเรื่องอันเนื่องด้วยมารในวรรณกรรมพุทธประวัติ นั้น ที่แท้แล้วคือบุคคลาธิษฐานของกิเลส ที่ฉุดรั้งพระมหาบุรุษให้ล้มเลงสลายในการบำเพ็ญเพียร

ตรัสรู้อนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ

หลังจากพญาวีสวัตตีมารและเหล่าเสนามารพ่ายแพ้กลับไปหมดสิ้นแล้ว พระมหาบุรุษทรงบำเพ็ญเพียรต่อไป โดยทรงเจริญสมถภาวนา ทำจิตให้เป็นสมาธิแน่นแน่ว ปราศจากอุปกิเลส คืออารมณ์เครื่องเศร้าหมองใจ พระสติปัญญาแจ่มใส ทรงพิจารณาหลักธรรมได้ละเอียดลึกซึ้งโดยลำดับ ไม่ช้าก็บรรลุปฐมฌาน ทุติยฌาน ตติยฌาน จตุตถฌาน เกิดเป็นความสงบระงับดับเย็นในพระทัย

จิตรกรรมเล่าเรื่องพุทธประวัติ
ตอนพระมหาบุรุษทรงผจญมาร ซึ่งมีพระแม่ธรณีเป็นพยาน
ผลงานของอาจารย์เหม เวชกร

จิตรกรรมเล่าเรื่องพุทธประวัติ ตอนเหล่ามารปราศัย
ผลงานของอาจารย์เหม เวชกร

พุทธคยา ประเทศอินเดีย สถานที่ตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า

เวลาปฐมยาม หรือยามต้น (กำหนด ๑๘.๐๐ - ๒๒.๐๐ น.)
ทรงบรรลुความรู้พิเศษเรียกว่า **บุพเพนิวาสานุสสติญาณ** คือ
ระลึกชาติได้ ทำให้พระองค์สามารถหยั่งรู้อดีตของพระองค์และ
สรรพสัตว์ได้ตามพระประสงค์

เวลามัชฌิมยาม หรือยามกลาง (กำหนด ๒๒.๐๐ - ๐๒.๐๐ น.)
ทรงบรรลुจตุปาตญาณ หรือ **ทิพพจักขุญาณ** ทำให้ทรงทราบ
การจติและการเกิดของสรรพสัตว์ทั้งหลาย

เวลาปัจฉิมยาม หรือยามหลัง ยามสุดท้าย (กำหนด ๐๒.๐๐ -
๐๖.๐๐ น.) ทรงบรรลุอาสวักขยญาณ ทำให้ทรงตัดกิเลสอาสวะ
ทั้งปวงได้สิ้นเชิง ครั้นใกล้รุ่ง ทรงบรรลุพระสัมมาสัมโพธิญาณ
ตรัสรู้อย่าง ๔ ได้แก่ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ และมรรค สำเร็จ
เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๖ ขณะมี
พระชนมายุ ๓๕ ปี ก่อนพุทธศักราช ๔๕ ปี

วิชา

เบญจศีลและเบญจธรรม

บทที่ ๑

วินัย

ระเบียบวินัย

มนุษย์มิได้ดำรงชีวิตอยู่อย่างโดดเดี่ยวเพียงลำพัง หากแต่อยู่ร่วมกันเป็นสังคมตั้งแต่ครอบครัว ชุมชน สังคม ประเทศ ตลอดจนระดับโลก ดังนั้น ถ้ามีชีวิตที่สับสนวุ่นวายหยาบคายระเบียบไม่ได้ โอกาสในการดำเนินชีวิตที่ดีงามก็จะหายไป เช่น ในชั้นเรียนหนึ่ง ถ้าไม่มีระเบียบเลย โต๊ะเก้าอี้ก็วางเกะกะทั่วไป นักเรียนก็เดินกันไปมาในขณะที่ครูกำลังสอนอยู่ นักเรียนที่เรียนอยู่ก็อาจจะฟังที่ครูสอนไม่รู้เรื่อง เป็นต้น

การกระทำกิจการต่าง ๆ ต้องมีระเบียบหรืออาศัยวินัยมาจัดสรรทั้งสิ้น เช่น ในการเตรียมการผ่าตัด ศัลยแพทย์ต้องมีวินัยในการจัดระเบียบเครื่องมือผ่าตัดที่ใช้ตามลำดับการทำงานอย่างเคร่งครัด ต้องมีการตกลงกันไว้ก่อนว่า ขั้นตอนใดใช้เครื่องมือใด

และจังหวะนี้ถึงเวลาไหนส่งเครื่องมืออันไหน เพราะการผ่าตัดอยู่ ในช่วงของความเป็นความตาย พยาบาลที่จัดเตรียมเครื่องมือต้อง มีความพร้อมและต้องจัดเครื่องมือให้ถูกลำดับทุกอย่าง ผิดพลาด นิดเดียวไม่ได้ เพราะงานนั้นต้องเป็นไปตามเวลาที่จำกัด ฉะนั้น ในกิจการที่ยิ่งมีความสำคัญ มีความซับซ้อน มีความเป็นความ ตายเข้ามาเกี่ยวข้อง วินัยจะยิ่งมีความเคร่งครัดแม่นยำมากยิ่งขึ้น

วินัยจึงช่วยให้ชีวิตและสังคมเกิดระบบระเบียบ มีความคล่อง ตัว ทำสิ่งใดก็เกิดความสำเร็จ ฉะนั้น การจัดวางวินัย อันหมาย รวมถึงการประมวลหรือตราบทบัญญัติ ข้อกำหนด กฎระเบียบ กฎหมาย ฯลฯ จึงต้องคำนึงถึงความมุ่งหมายนี้อยู่เสมอ เช่น ต้อง ตรวจสอบว่าการจัดวางวินัยของเรามีความมุ่งหมายชัดเจนแล้ว หรือไม่ ที่จะช่วยให้ชีวิตและกิจการงานเป็นไปได้อย่างดี คือเป็น หลักประกันว่าเมื่อเราจัดระบบระเบียบเรียบร้อยดีแล้ว โอกาสใน การพัฒนาชีวิตจะเกิดขึ้น ความเป็นอยู่และกิจการต่าง ๆ จะเป็น ไปด้วยความคล่องตัว นำไปสู่จุดหมายปลายทางที่ต้องการ

วินัยสัมพันธ์กับศีล

วินัยมีความสัมพันธ์กับศีล ซึ่งคำว่า ศีล ในภาษาไทยนำไปใช้ ในความหมายแคบ ๆ และบางทีก็แตกต่างกันกับคำว่า วินัย แต่ ที่จริงศีลและวินัยเป็นคำที่คู่กัน ดังได้กล่าวข้างต้นว่า วินัยคือการ จัดวางความเป็นอยู่และการจัดระบบสังคมให้มีระบบระเบียบ เมื่อ คนปฏิบัติตามวินัยจนเกิดเป็นคุณสมบัติเฉพาะบุคคล คือกลายเป็น ความประพฤติตามปกติ คุณสมบัติที่เกิดขึ้นนั้น เรียกว่าศีล ฉะนั้น วินัยจึงเป็นเครื่องฝึกคนให้มีศีล ผู้ที่มีศีลจึงเป็นผู้ที่มีวินัย หรือที่ เรียกว่า คนมีวินัย

ความหมายของศีล

คำว่า ศีล นั้นมีความหมายหลายนัย นักวิชาการหลายท่าน ได้สรุปความหมายของศีลไว้ว่า ความสำรวมกายวาจาให้เรียบร้อย การรักษากายวาจาให้อยู่ในสภาวะปกติธรรมดา ไม่ใช่กายวาจาไปทำชั่วพูดชั่วก่อความเดือดร้อนให้แก่ตนเองและคนอื่น การทำกิจหน้าที่ประจำวันอย่างปกติธรรมดา การดำรงอยู่ในกรอบของกฎหมายและระเบียบปฏิบัติในสังคมอย่างปกติ โดยการรักษากายและวาจามั่นคงอยู่ในสุจริตธรรม เช่น รักษาและปฏิบัติตามหลักศีล ๕ เป็นต้น

ศีลคือการรักษาความปกติของมนุษย์

ความปกติเป็นสภาวะพื้นฐานของความสงบเรียบร้อยของทุกสิ่งทุกอย่าง ทั้งสิ่งมีชีวิตและไม่มีชีวิต พระสงฆ์ก็มีความปกติอย่างหนึ่ง ชาวบ้านก็มีความปกติอย่างหนึ่ง คนประกอบอาชีพต่าง ๆ เป็นต้นว่า ครู ชาวประมง ก็มีปกติอย่างหนึ่ง หรือแม้แต่โจรก็มีความปกติอย่างหนึ่ง ซึ่งสภาวะปกติของคนแต่ละกลุ่มนั้นไม่เหมือนกัน ยกตัวอย่างง่าย ๆ ชาวบ้านเวลาปลวกขึ้นบ้านก็แจ้งบริษัทกำจัดปลวกหรืออาจจะกำจัดด้วยตนเองโดยวิธีการต่าง ๆ เป็นปกติของชาวบ้าน แต่พระสงฆ์จะไปกำจัดด้วยตัวเองหรือสั่งให้ใครไปกำจัดเหมือนชาวบ้านนั้น ก็ผิดปกติของพระสงฆ์ เวล่านักเรียนมาโรงเรียน ครูก็อบรมสั่งสอน ก็ไม่ผิดปกติของครู ชาวประมงออกหาปลาก็ไม่ผิดปกติของชาวประมง โจรออกขโมยทรัพย์ตามบ้านเรือนต่าง ๆ ก็ไม่ผิดปกติของโจร แต่ถ้าครูไม่อบรมสั่งสอนนักเรียน ชาวประมงไม่ออกหาปลา โจรไม่ออกขโมยทรัพย์สินบ้านเรือนต่าง ๆ ก็ถือว่าผิดปกติ หรือแม้แต่ในฤดูฝน ฝนก็จะตกเป็นปกติ เป็นเหตุ

ให้การเกษตรเจริญงอกงาม แต่หากว่าปีใด ถึงฤดูฝนแล้ว ฝนไม่ตก ปีนั้นก็จะกลายเป็นปีที่ผิดปกติไป เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม ความปกติดังกล่าว จัดเป็นศีลทั้งหมดหรือไม่ ยกตัวอย่างเช่น ชาวบ้านที่กำลังปลูกที่ขึ้นบ้านเป็นปกติ ชาวประมงที่ออกหาปลาในทะเลเป็นปกติ โจรที่ออกขโมยทรัพย์สินตามบ้านเรือนต่าง ๆ เป็นปกติ เป็นต้น ความปกติเหล่านี้ไม่จัดเป็นศีล เพราะศีลหรือความปกติในทางพระพุทธศาสนานั้น ต้องเป็นปกติในทางที่ดี กล่าวคือ ไม่เป็นไปเพื่อความเบียดเบียนผู้อื่นทั้งร่างกาย ชีวิต หรือทรัพย์สิน

ดังนั้น เมื่อมนุษย์อยู่ในสถานะหรือสังคมใด ก็ต้องรักษาความปกติของสถานะหรือสังคมนั้น ๆ และไม่เป็นไปเพื่อความเบียดเบียนผู้อื่น ซึ่งจะทำให้ตนเองและสังคมเกิดสันติสุขตลอดไป

ความมุ่งหมายในการบัญญัติศีล

พระพุทธเจ้าได้ทรงบัญญัติวางแบบแผนแห่งความประพฤติไว้เป็นพื้นฐาน การตั้งใจประพฤติตามบทบัญญัตินั้น เรียกว่าศีล เมื่อรักษาศีลให้บริบูรณ์แล้ว ก็จะพบแนวทางสำหรับประพฤติกวามดี และสามารถปฏิบัติตามธรรมอย่างอื่นได้ยั่งยืนไม่แปรผัน ศีลจึงเป็นคุณธรรมพื้นฐานให้คนประพฤติดีให้คงที่ เปรียบเหมือนการเขียนหนังสือครั้งแรก ต้องอาศัยเส้นบรรทัดเป็นหลัก ตัวหนังสือที่เขียนจึงจะตรงบรรทัด เมื่อชำนาญแล้ว ก็เขียนไปได้โดยไม่ต้องมีบรรทัด ฉะนั้น เมื่อคนเริ่มจะประพฤติดี ไม่ได้ถืออะไรเป็นหลัก ใจไม่มั่นคง อาจเอนเอียงไปในทางทุจริตได้ เมื่อรักษาศีลให้บริบูรณ์จนเป็นปกติแล้ว ก็สามารถประพฤติคุณธรรมอย่างอื่นได้อีก ข้อนี้ เป็นความมุ่งหมายแห่งการบัญญัติศีล

บทที่ ๒

เบญจศีล

พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติเบญจศีลขึ้น เนื่องจากทรงเล็งเห็นโทษที่มนุษย์เบียดเบียนกันทั้งร่างกาย ชีวิต และทรัพย์สิน โทษจากมุสาวาทหรือกล่าวคำเท็จ และโทษจากดื่มน้ำเมาทำให้เกิดความประมาท จึงทรงบัญญัติเบญจศีลขึ้นเป็นข้อกำหนดเพื่อให้มนุษย์มีคุณธรรมพื้นฐานหรือมนุษยธรรม ซึ่งจะเป็นประโยชน์แก่มวลมนุษย์และสรรพสัตว์ให้สังคมอยู่กันโดยปกติสุข ข้อกำหนดนี้เรียกว่า สิกขาบท ๕ หรือที่นิยมเรียกกันว่า ศีล ๕ มี ๕ ข้อ ดังนี้

๑. ปาณาติปาตา เวระมะณี
๒. อทินนาทานา เวระมะณี
๓. กาเมสุมิจฉารา เวระมะณี
๔. มุสาวาทา เวระมะณี
๕. สุราเมรายะมัชชะปะมาทัฏฐานา เวระมะณี

สิกขาบทที่ ๑ ปาณาติปาตา เวระมะณี

สิกขาบทนี้ แปลว่า เว้นจากการทำชีวิตสัตว์ให้ตกลง คือ เว้นจากการฆ่าสัตว์

คำว่า สัตว์ ในที่นี้ หมายถึง มนุษย์และเดียรัจฉาน ไม่ว่าจะ เพศ วัย หรือขนาดใดก็ตาม ตลอดจนถึงกำลังปฏิสนธิอยู่ในครรภ์ เรียกว่าสัตว์ทั้งหมด

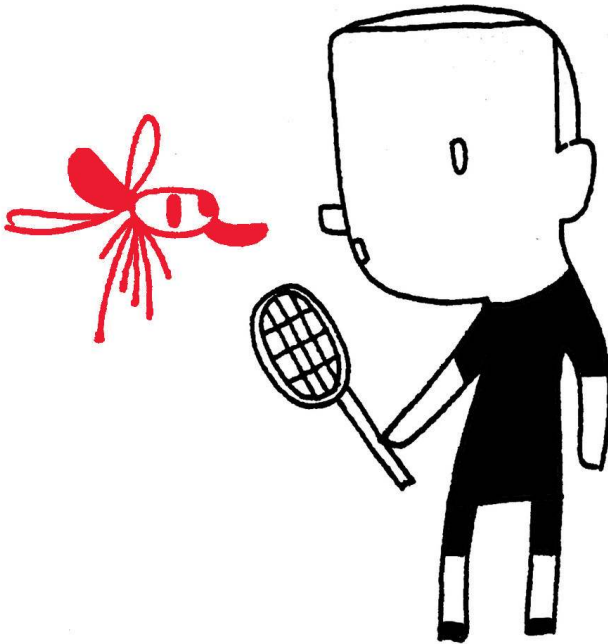
การบัญญัติสิกขาบทข้อนี้ มุ่งให้มนุษย์มีความประพฤติ หรือดำเนินชีวิตที่ปราศจากการเบียดเบียนผู้อื่นทางด้านชีวิตและร่างกาย

ข้อควรเว้นในสิกขาบทข้อนี้มี ๓ ประการ ได้แก่ การฆ่า การทำร้ายร่างกาย และทรกรรม ดังนี้

๑. การฆ่า เป็นการทำให้ตาย จำแนกโดยเจตนาได้ ๒ ประเภท ได้แก่ การฆ่าโดยจงใจ หมายถึง การฆ่าที่ผู้กระทำมีเจตนาจะฆ่าเพราะโลภ ความพยาบาท หรือสาเหตุอื่นแล้วพยายามใช้อุบายหรือเครื่องมือทำให้สัตว์ตาย เช่น ปล้นฆ่าเจ้าของบ้าน ช่มชืนแล้วฆ่า เป็นต้น และการฆ่าโดยไม่จงใจ หมายถึง การฆ่าที่ผู้กระทำไม่ได้เจตนาแต่บังเอิญทำให้สัตว์ตาย เพราะบันดาลโทษะ ป้องกันตัว หรือไม่ได้ตั้งใจ เช่น การตีสั่งสอนเพื่อให้หลาบจำ แต่บังเอิญตีถูกจุดสำคัญทำให้สัตว์ตาย เป็นต้น

การฆ่าสำเร็จด้วยการกระทำ ๒ วิธี ได้แก่ ฆ่าด้วยมือตนเอง และสั่งให้คนอื่นฆ่า จะด้วยใช้เครื่องมือ กลอุบาย ใช้ให้ผู้อื่นฆ่า รับใช้ผู้อื่นไปฆ่า หรือแม้แต่การที่มนุษย์ฆ่าตนเอง ก็เป็นปาณาติบาต เป็นการละเมิดสิกขาบทข้อนี้

๒. การทำร้ายร่างกาย เป็นการกระทำให้มนุษย์ได้รับความเจ็บปวด ไม่ถึงตายแต่ได้รับความทุกข์นั้น คือ อวัยวะของผู้นั้นเกิด

ความเสียหายจนสูญเสียสมรรถภาพ มีลักษณะ ๓ ประการ คือ

- ๑) พิกการ คือ ทำให้เสียอวัยวะ เช่น แขน ขา เป็นต้น
- ๒) เสียโฉม คือ ทำให้มีตำหนิตามร่างกายโดยเฉพาะใบหน้า ให้ความงามลดลง แต่ไม่ถึงกับพิกการ เช่น สาดน้ำกรดที่หน้าจนเกิดตำหนิบนใบหน้า เป็นต้น

๓) ทำให้เจ็บลำบาก คือ ทำให้เจ็บปวดทรมาน ไม่ถึงกับเสียโฉม แต่เสียความสำราญ

การทำร้ายร่างกายนับเป็นปาณาติบาต เป็นการละเมิดสิกขาบทข้อนี้

๓. ทรกรรม เป็นการทำให้สัตว์เดียรัจฉานลำบากโดยไม่มีความเมตตาปรานี มีลักษณะ ๕ ประการ คือ

๑) ใช้การ คือ การใช้งานเกินกำลังและไร้ความปรานี เช่น ให้ลากเข็นของหนัก ขณะใช้งานก็เมื่อยตี ไม่เล็งดูตามสมควร ปล่อยให้อดอยากซบพอม เป็นต้น จัดเป็นทรกรรม อย่างไรก็ตาม การใช้เดียรัจฉานที่เป็นพาหนะหรือใช้งานตามปกติ เช่น เข็มเกี่ยวนา ไถนา ลากเข็น เป็นต้น ลักษณะนี้บางตำราไม่จัดเป็นทรกรรม เพราะถือว่าสัตว์เป็นพาหนะ เป็นทรัพย์สินของมนุษย์อย่างหนึ่ง แต่เจ้าของต้องดูแลเอาใจใส่บำรุงเลี้ยงดูตามสมควรด้วยความปรานี

๒) กักขัง คือ การผูก รััด หรือรั้งสัตว์ไว้ในที่คับแคบหรือไม่สามารถเปลี่ยนอิริยาบถได้ จนอดอยากอดโรย

๓) นำไป คือ การนำสัตว์ไปพิดอิริยาบถหรือพิดธรรมชาติ ทำให้ได้รับความลำบาก เช่น ผูกมัดหรือหามสุกรโดยนำศิระลงยกเท้าขึ้น ทำให้สัตว์นั้นได้รับความทุกข์ทรมานดิ้นรน เพราะเล็ดไหลลงศิระะ ต้องชูศิระะไปตลอดทาง หรือนำปลาเป็น ๆ หลายตัว

ซึ่งในข้อทั้งห้าเปรียบกัน ปล่อยให้ตื่นเสือกสน เป็นต้น

๔) เล่นสนุก คือ การนำสัตว์มาเล่นเพื่อความสนุกสนาน แต่สัตว์ได้รับความลำบาก เช่น หักปีกตัดเท้าข้างหนึ่งปล่อยให้บินแล้ววิ่งไล่จับ นำประทัดมาผูกกับหางสุนัขแล้วจุดไฟให้สุนัขนั้นตกใจกลัววิ่งไป เป็นต้น

๕) พจญสัตว์ คือ การนำการนำสัตว์มาต่อสู้กันหรือแข่งขันพนันกันเพื่อความสนุกสนาน ไม่เห็นแก่ความทุกข์ เช่น ชนโคชนกระบือ ตีไก่ กัดปลา เป็นต้น

ทรมานนับเป็นปาณาติบาต เป็นการละเมิดสิกขาบทข้อนี้

ตัวอย่างโทษของการฆ่าสัตว์ :

เรื่อง นายจุนทะผู้ฆ่าหมู

ในคราวที่เกิดภัยแล้ง ชาวบ้านส่วนมากกำลังประสบปัญหา คือ ความทุกข์ยากอดอยาก เนื่องจากขาดแคลนข้าวปลาอาหาร มีพ่อค้าหมูคนหนึ่งชื่อว่า จุนทะ กลับมองหาช่องทางที่จะเอาไรต์เอาเปรียบชาวบ้าน จึงจัดแจงบรรทุกข้าวเปลือกให้เต็มเกวียน ตระเวนไปตามชนบทที่แห้งแล้งกันดาร แลกลูกหมูของชาวบ้านด้วยข้าวเปลือกประมาณตัวละหนึ่งทะนานบ้าง สองทะนานบ้าง (ทะนานเป็นเครื่องตวงสมัยโบราณอย่างหนึ่ง ทำด้วยกะโหลกมะพร้าว)

เมื่อเขาได้ลูกหมูมาแล้วก็ล้อมสถานที่แห่งหนึ่งหลังบ้านทำเป็นคอกหมู ปลุกผักเลี้ยงหมูอยู่ในที่เดียวกันนั่นเอง ลูกหมูเคี้ยวกินกอกผักต่าง ๆ และของสกปรกก็มีตัวอ้วนพีเพียง ๒-๓ เดือนเท่านั้น เมื่อเห็นว่าลูกหมูอ้วนพี มีน้ำหนักดี นายจุนทะก็จัดการมัดหมูตัวที่ตนต้องการจะฆ่าที่หลักอย่างแน่นหนาแล้ว ใช้ค้อนตีเหล็กมทุบเพื่อต้องการให้เนื้อหนังพองขึ้นเป็นเนื้อหนา เวลานำไปปรุงอาหารจะทำให้มีเนื้อนุ่มมีรสอร่อย เวลาขายจะได้น้ำหนัก พอทราบว่าเป็นเนื้อพองขึ้นแล้ว ก็จัดการใช้แท่งเหล็กแหลมสอดเข้าไปในปากกดให้เปิดอ้าขึ้น เพื่อให้หมูงับปากลงไม่ได้ ใช้กระบวยตักน้ำร้อนที่กำลังเดือดกรอกเข้าปากหมู น้ำนั้นไหลเข้าไปเดือดพล่านอยู่ท้องนำเอาอุจจาระไหลพุ่งออกมาทางทวารหนัก เมื่อท้องหมูสะอาดแล้ว น้ำที่เขากรอกลงไปก็ไหลออกมาเป็นน้ำใส ๆ ต่อจากนั้น เขาก็ราดน้ำร้อนลงบนหลังหมูอีกเพื่อลอกเอาหนังดำหลุดออกไป จากนั้นก็ใช้คบเพลิงหญ้าลนขนให้เกลี้ยง แล้วใช้มีดคาบตัดหัวมัน รongเลือด

ซึ่งกำลังไหลออก เมื่อชำแหละเสร็จก็ขยำเนื้อกับเลือดปิ้งนึ่งกินกับ
บุตรและภรรยา เนื้อส่วนใหญ่ก็ขายแก่คนอื่น

นายจุนทะเลี้ยงชีวิตด้วยวิธีการนี้ ๕๕ ปี เมื่อพระพุทธเจ้า
ประทับอยู่ในวัดใกล้บ้าน เขาไม่เคยบูชาด้วยดอกไม้สักกำหนึ่ง ไม่
เคยถวายอาหารสักทัพพีหนึ่ง ไม่เคยทำบุญอะไรเลยแม้ครั้งเดียว
แม้พระสงฆ์จะบิณฑบาตผ่านหน้าบ้าน เขาก็ทำเฉยทำมองไม่เห็น
ต่อมาเขาก็ล้มป่วยลง ร่างกายของเขาเกิดความเร้าร้อนดุจถูกไฟ
เผาและน้ำร้อนลวก ซ้ำเขายังคลานร้องเหมือนหมูไปทั่วบริเวณ
บ้าน บุตรและภรรยาเห็นอาการของเขาก็รู้สึกสลดสังเวชยิ่งนัก
ทั้งกล่าวว่าคนช่างบ้านจะรำคาญ จึงช่วยกันจับเขาไว้ให้มันแล้วใช้
ท่อนผ้าอุดปากไว้ แต่ขึ้นชื่อว่าวิบากกรรม ใครก็ไม่สามารถห้าม
ได้ ฉะนั้น นายจุนทะเมื่อถูกจับอุดปากก็ใช้ฟันกัดผ้าหรือสะบัดหน้า
ไปมาเพื่อให้ผ้านั้นหลุดออก เทียวร้องไปทางโน้นบ้างทางนี้บ้าง
เสียงร้องของเขาดังโหยหวนไปทั่วบริเวณบ้านใกล้เรือนเคียงนับได้
๗ หลังคาเรือนโดยรอบก็ยังได้ยิน ผู้คนที่อยู่ในละแวกนั้น รวมทั้ง
ผู้ที่เทียวสัญจรไปมาต่างพากันเข้าใจว่า ภายในบ้านของนายจุนทะ
คงจะมีงานมงคลเป็นแน่ เขาจึงปิดประตูเรือน ฆ่าหมูตลอดวัน
นายจุนทะนั้นเทียวร้องโหยหวนอยู่ในบริเวณบ้านจนครบ ๗
วัน ในวันที่ ๘ ก็ตายไปบังเกิดในอเวจีมหานรกเสวยผลกรรมตาม
ที่เขาได้ก่อไว้เมื่อครั้งยังมีชีวิต เสียงก็เจียบหายไป

สิกขาบทที่ ๒ อะทินนาทานา เวระมะณี

สิกขาบทนี้ แปลว่า เว้นจากการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของไม่ได้ให้

คำว่า **สิ่งของที่เขาไม่ได้ให้** หมายถึง สิ่งของมีเจ้าของ หวงแหนยึดถือกรรมสิทธิ์อยู่ สิ่งของหรือวัตถุทุกอย่างที่บุคคลสามารถเข้ายึดถือเป็นกรรมสิทธิ์ได้ ซึ่งเรียกว่า**ทรัพย์** สามารถจำแนกประเภทได้ ๒ ประเภท ได้แก่ **สังหาริมทรัพย์** หมายถึง ทรัพย์เคลื่อนที่ได้ เช่น ช้าง ม้า โค กระบือ สมุด ดินสอ ปากกา เงิน ทอง เป็นต้น และ**สังหาริมทรัพย์** หมายถึง ทรัพย์ที่เคลื่อนที่ไม่ได้ เช่น ที่ดิน บ้านเรือนที่ปลูกอย่างถาวรบนที่ดิน เรือกสวน ไร่ นา เป็นต้น ทรัพย์เหล่านี้มีเจ้าของถือกรรมสิทธิ์อยู่ เรียกว่า **สิ่งของที่เจ้าของไม่ได้ให้**

คำว่า **เจ้าของ** หมายถึง ผู้มีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน คือมีสิทธิครอบครอง ใช้สอย เก็บผลประโยชน์ และจำหน่ายทรัพย์สิน เช่น ถ้าสร้อยทองคำเป็นของใคร คนนั้นก็เป็นเจ้าของ ถ้าที่ดินเป็นของหลวง หลวง (รัฐ) ก็เป็นเจ้าของ เป็นต้น

ส่วนคำว่า **การถือเอา** หมายถึง การถือเอาทรัพย์ของผู้อื่นไปจากความครอบครองของเจ้าของด้วยเจตนาทุจริตหรือที่เรียกสั้น ๆ ว่า **ลัก** การลักสำเร็จด้วยการกระทำ ๒ อย่าง ได้แก่ **ลักด้วยตนเอง** และ**ใช้ให้คนอื่นลัก** จะด้วยใช้ให้ลักด้วยวาจา บังคับ หรือสมยอมก็ตาม นับเป็นอทินนาทาน เป็นการละเมิดสิกขาบทข้อนี้

การบัญญัติสิกขาบทข้อนี้ มุ่งให้มนุษย์มีความประพฤติหรือดำเนินชีวิตที่ปราศจากการเบียดเบียนผู้อื่นทางด้านสินทรัพย์และกรรมสิทธิ์

ข้อควรเว้นในสิกขาบทข้อนี้มี ๓ ประการ ได้แก่ การโจรกรรม การเลี้ยงซีพอนุโลมโจรกรรม และกิริยาเป็นฉายาโจรกรรม ดังนี้

๑. **โจรกรรม** เป็นกิริยาที่ถือเอาสิ่งของที่เจ้าของไม่ได้ให้ด้วยการขโมย จำแนกได้ ๑๔ วิธี คือ

๑) **ลัก** หมายถึง การเอาสิ่งของที่เจ้าของไม่ได้ให้ด้วยอาการซ่อนเร้น มี ๓ วิธี ได้แก่ ๑) ขโมย คือการลอบทำสิ่งที่ตนไม่มีสิทธิ์หรือไม่ได้รับอนุญาต ๒) ย่องเบา คือการย่องเข้าไปลักของเขาเพื่อไม่ให้เจ้าของรู้ตัว และ ๓) ตัดช่อง คือการลักลอบเข้าไปในบ้านผู้อื่นเพื่อลักของ

๒) **ฉก** หมายถึง การฉวยหรือชิงเอาโดยเร็วในเวลาที่เขาของเปลอแล้ววิ่งหนีไป มี ๒ วิธี ได้แก่ ๑) วิ่งราว คือ การวิ่งเอาของแล้ววิ่งหนีไป และ ๒) ตีชิง คือ การทำร้ายเจ้าของทรัพย์แล้วแย่งเอาทรัพย์สินไป

๓) **กรรโชก** หมายถึง การขู่เอาด้วยท่าทางหรือพูดให้กลัวที่นิยมเรียกว่า ขู่หรือจี้ เช่น ขู่ว่าถ้าไม่ให้ หรือถ้าไม่ยอมบอกที่เก็บทรัพย์สินเงินทอง จะฆ่าเสีย เป็นต้น

๔) **ปล้น** หมายถึง การยกพวกไปหักโหมแย่งชิงทรัพย์สินโดยที่เจ้าของไม่รู้ตัว การยกพวกที่ว่านั้นในทางกฎหมายต้องมีตั้งแต่สามคนขึ้นไป จึงจะเรียกว่าปล้น

๕) **ตู่** หมายถึง การกล่าวอ้างหรือทักท้วงเอาของผู้อื่นว่าเป็นของตัวเอง

๖) **ฉ้อ** หมายถึง โกง คือ การใช้อุบายหรือเล่ห์เหลี่ยมหลอกลวงเอาของของผู้อื่นที่ตกอยู่ในมือตนไป นิยมเรียกว่า ฉ้อโกง เช่น รับฝากเงินเขาไว้ เมื่อเจ้าของมาขอคืนกลับปฏิเสธว่าไม่ได้รับเงินดังกล่าวไว้ เป็นต้น

๗) หลอก หมายถึง ทำให้เข้าใจผิดสำคัญผิดเพื่อเอาสิ่งของของผู้อื่น คือการพูดปดนั่นเอง เช่น บางคนจะขอเงินเขาตรง ๆ กลัวเขาจะไม่ให้ จึงพูดปดว่าจะเดินทางไปจังหวัดนั้นจังหวัดนี้แต่ถูกขโมยทรัพย์สินจนหมดตัว จึงขอเงินค่ารถ ผู้ฟังสงสารเพราะหลงกลจึงให้เงินค่ารถไป เป็นต้น

๘) ลวง หมายถึง การถือเอาสิ่งของของผู้อื่นโดยการใช้เล่ห์เหลี่ยมเพื่อให้เจ้าของทรัพย์สินหลงผิด เช่น พ่อค้าแม่ค้าใช้ตาชั่งโก่งน้ำหนักสินค้า เป็นต้น

๙) ปลอม หมายถึง การทำของไม่แท้หรือไม่จริงตามสภาพให้เข้าใจผิดว่าเป็นของแท้ เช่น ทำธนบัตรปลอมเพื่อไปซื้อสินค้าขายของปลอมปน เช่น ขายนํ้าผึ้งปนนํ้าตาล ขายนํ้ามันปนนํ้าเพื่อให้ได้ปริมาณมาก เป็นต้น

๑๐) ทุจริต หมายถึง การยืมหรือกู้ทรัพย์สินของผู้อื่นแล้วยึดเอาเป็นของตน เป็นการฉ้อโกงอย่างหนึ่ง เช่น ยืมเงินเขาไปใช้แล้วไม่ยอมส่งคืน กู้หนີไปแล้วไม่ส่งต้นทุนและดอกเบี้ย เป็นต้น โดยนัยนี้ การลอบนำสินค้าหนีภาษีผ่านด่านภาษีศุลกากรก็เรียกว่า ทุจริตภาษี

๑๑) เบียดบัง หมายถึง การถือหรือยกเอาเศษไว้เป็นประโยชน์ของตน เช่น ลูกจ้างเบียดบังเอากํารั้เล็กน้อยของร้านเจ้านายมาเป็นของตนเสีย ไม่ส่งกํารั้เต็มเม็ดเต็มหน่วยข้าราชการเบียดบังเวลาเล็ก ๆ น้อย ๆ ของทางราชการไว้ทำกิจส่วนตัว เช่น ขายเป็นออนไลน์งานราชการเสียหาย เป็นต้น

๑๒) สับเปลี่ยน หมายถึง การเอาของของตนที่ด้อยค่ากว่าไปเปลี่ยนแล้วเอาสิ่งของของคนอื่นมาเป็นของตนแทน เช่น ตนจับสลากได้ของที่มีราคาน้อย แต่สับเปลี่ยนของที่ดีหรือมีราคาแพงกว่ามาเป็นของตน เป็นต้น

๑๓) **ลักลอบ** หมายถึง การลอบกระทำหรือลอบนำสิ่งของที่ต้องห้ามเข้ามาในประเทศ เช่น การต้มเหล้าเถื่อน การลอบนำสินค้าหนีภาษีเข้าประเทศ เป็นต้น โดยนัยนี้ สิ่งของต้องห้ามนั้น อาจเรียกว่า **ของเถื่อน** หรือ**สินค้าเถื่อน**

๑๔) **ยักยอก** หมายถึง การเอาทรัพย์สินของตนที่จะต้องถูกยึดไปซ่อนไว้ที่อื่น เช่น เป็นหนี้โดนฟ้องล้มละลาย จึงยักยอกทรัพย์สินของตนมิให้ถูกขายทอดตลาดหรือตกเป็นของเจ้าหนี้ หรือเอาทรัพย์สินของผู้อื่นที่อยู่ในความดูแลรักษาของตนไปโดยทุจริต เช่น เจ้าหน้าที่เก็บรักษาเงินของธนาคาร ยักยอกเอาเงินนั้นมาเป็นของตน เป็นต้น นอกจากนี้ หมายถึงการเอาทรัพย์สินที่ผู้อื่นเป็นเจ้าของร่วมอยู่ด้วยมาเป็นของตนหรือบุคคลที่สามโดยทุจริต

วิธีการทั้ง ๑๔ อย่างนี้ เป็นการโจรกรรม ของที่ถูกโจรกรรมมาเรียกว่า **ของโจร** ผู้ใดกระทำ ผู้นั้นจึงเรียกว่า **โจร** นับเป็นอาชญากรรม เป็นการละเมิดสิกขาบทข้อนี้

๒. **การเลี้ยงชีพอนุโลมโจรกรรม** เป็นการแสวงหาทรัพย์สินในทางที่ไม่บริสุทธิ์ คือไม่ได้กระทำอย่างโจรกรรมโดยตรง แต่อนุโลมเข้าในการโจรกรรม จำแนกได้ ๓ วิธี คือ

๑) **สมโจร** หมายถึง การกระทำที่สนับสนุนการโจรกรรม คือรู้เห็นเป็นใจกับโจร เช่น รับซื้อของที่โจรกรรมมา หรือให้ที่หลบซ่อนตัวแก่โจร เป็นต้น ตลอดจนการกระทำอื่น ๆ ที่สนับสนุนให้โจรทำโจรกรรมยิ่งขึ้น

๒) **ปกกลอก** หมายถึง การคบหากับคนอื่นด้วยความไม่ซื่อสัตย์ คือทำให้เขาหลงเชื่อเพื่อหวังเอาทรัพย์สินเขา เมื่อเขาหมดทรัพย์สินสิ้นเนื้อประดาตัวแล้วก็เลิกคบ เช่น เห็นเพื่อนร่ำรวยก็ทำทีผูกมิตรสมัครรักใคร่จนเขาตายใจ เพื่อให้เขาบำรุงเลี้ยงดูตาม

สมควร เมื่อเขาตกทุกข์ได้ยากก็ห่างหนีดีจาก เป็นต้น

๓) **รับสินบน** หมายถึง การถือเอาทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใดที่เขาให้เพื่อให้ช่วยกระทำการใด ไม่ว่าจะการนั้นจะดีหรือไม่ดี โดยในที่นี้ หมายถึง การไม่ดี เช่น ตำรวจรับสินบนจากประชาชน เพื่อให้ละเว้นการออกใบสั่งในข้อหาขับรถฝ่าไฟแดง เป็นต้น การรับสินบนนี้ แม้จะได้ทรัพย์นั้นมาโดยที่เจ้าของเต็มใจ จัดเป็นการเลี้ยงชีพอนุโลมโจรกรรม เพราะเป็นการส่งเสริมให้คนกระทำผิดกฎหมาย

วิธีการทั้ง ๓ ประการนี้ อนุโลมเข้าในการโจรกรรม นับเป็นอทินนาทาน เป็นการละเมิดสิกขาบทข้อนี้

๓. กิริยาเป็นฉายาโจรกรรม

กิริยาเป็นฉายาโจรกรรม เป็นการทำให้ทรัพย์ของผู้อื่นให้สูญหายหรือเสียหาย หรือฉวยมาเป็นของตน ซึ่งต้องชดใช้คืน จำแนกได้ ๒ วิธี คือ

๑) **ผลาญ** หมายถึง การทำลายสิ่งหาวิมทรัพย์สินของผู้อื่น เช่น โค กระบือ สร้อย แหวน เงิน ทอง เป็นต้น ให้สูญหายหรือเสียหาย จะด้วยโทษะ เช่น โกรธเขาจึงลอบเผาบ้านเขา หรือด้วยพยาบาล เช่น ผูกใจเจ็บจึงแอบไปปล่อยโคของเขาในคอกให้สูญหายไป หรือแม้ไม่มีเจตนาจะเอาทรัพย์สินของเขามาเป็นของตน เพียงแต่คะนองไปทำลายทรัพย์สินเขาให้เสียหาย เช่น นำหินไปขว้างปาเล่นแต่โดนกระจกรถยนต์แตก เป็นต้น

๒) **หยิบฉวย** หมายถึง การถือเอาทรัพย์สินของผู้อื่นด้วยความมักง่าย คือเอาสะดวกเข้าว่า ไม่ได้บอกให้เจ้าของรับรู้ เช่น บุตรหลานหยิบเงินญาติไปใช้ด้วยคิดว่าเป็นญาติของตน เพื่อนหยิบปากกาของเพื่อนอีกคนไปใช้ด้วยคิดว่าเพื่อนคนนั้นคงไม่ว่าอะไร เป็นต้น

การถือเอาเช่นนี้ หากญาติหรือเพื่อนไม่พอใจเพราะถูกทำลายความไว้ใจ ก็จัดเป็นโจรกรรม ต้องชดใช้ แต่หากญาติหรือเพื่อนพอใจคือไม่ได้ว่าอะไร ก็นับว่าเป็นวิสาสะ ไม่จัดเป็นโจรกรรม

คำว่า วิสาสะ หมายถึง ความคุ้นเคย ความสนิทสนม คือถือว่าเป็นกันเอง เช่น เป็นญาติกัน เป็นเพื่อนกัน เป็นต้น เรียกว่า คนวิสาสะกัน คนมีวิสาสะกันนี้ อาจถือวิสาสะถือเอาสิ่งของคนเป็นกันเองไปใช้ได้โดยไม่ต้องบอกให้เจ้าของรู้ก่อน อย่างไรก็ตาม การถือวิสาสะที่ไม่จัดเป็นโจรกรรมนั้น มีลักษณะการถือที่ถูกต้อง กล่าวคือ เจ้าของทรัพย์เป็นผู้เป็นกันเองเคยสั่งอนุญาตไว้ เจ้าของทรัพย์ยังมีชีวิตอยู่ และทรัพย์ที่ถือเอาเป็นสิ่งที่เจ้าของไม่หวงหรือพอใจที่จะให้ ฉะนั้น หากถือวิสาสะที่ไม่อยู่ในลักษณะนี้ จัดเป็นโจรกรรม

วิธีการทั้ง ๒ อย่างนี้ นับเป็นอนินนาทาน เป็นการละเมิดสิกขาบทข้อนี้

ตัวอย่างโทษของการลักทรัพย์ :

เรื่อง พราหมณ์สี่ลวิมังสนะ

ครั้งพุทธกาล ในกรุงสาวัตถี มีพราหมณ์คนหนึ่งชื่อว่า สี่ลวิมังสนะ ได้ถึงสรณะ ๓ และรักษาศีล ๕ รับราชการอยู่กับพระเจ้าโกศล พระราชาพร้อมด้วยข้าราชการใหญ่น้อย ต่างให้ความนับถือพราหมณ์นั้น

เขาคิดว่า ที่คนเขานับถือเรานี้ เขานับถืออะไร ชาติ โคตร สกุล ความรู้ หรือศีลกันแน่ จึงต้องการจะทดลอง วันหนึ่งเมื่อกลับจากที่ทำงาน ได้แอบหยิบเอาเงินของหลวงไปจำนวนหนึ่ง เจ้าหน้าที่การเงินไม่ว่าอะไร วันที่ ๒ ได้ทำอย่างนั้นอีก ก็ไม่มีใครว่าอะไร วันที่ ๓ จึงหยิบเอาเงินไปกำมือหนึ่ง จนเจ้าหน้าที่การเงินโกรธ ร้องตะโกนให้คนช่วยกันจับตัว เมื่อจับตัวได้แล้ว ก็ทุบตีคนละสองสามที แล้วควบคุมไปกราบทูลให้พระราชารับสั่งลงอาญาหลวงแก่เขา

พราหมณ์ทราบชัดว่า ที่คนเขานับถือตนนั้น เพราะการรักษา ศีล จึงได้กล่าวว่า เรื่องชาติและชนชั้น เป็นเรื่องไร้สาระ ศีลนี่เอง สูงที่สุด บุคคลขาดศีลเสียแล้ว วิชาความรู้ก็ไม่มีประโยชน์อะไรเลย

สิกขาบทที่ ๓ กาเมสุมิจจาจารา เวระมะณี

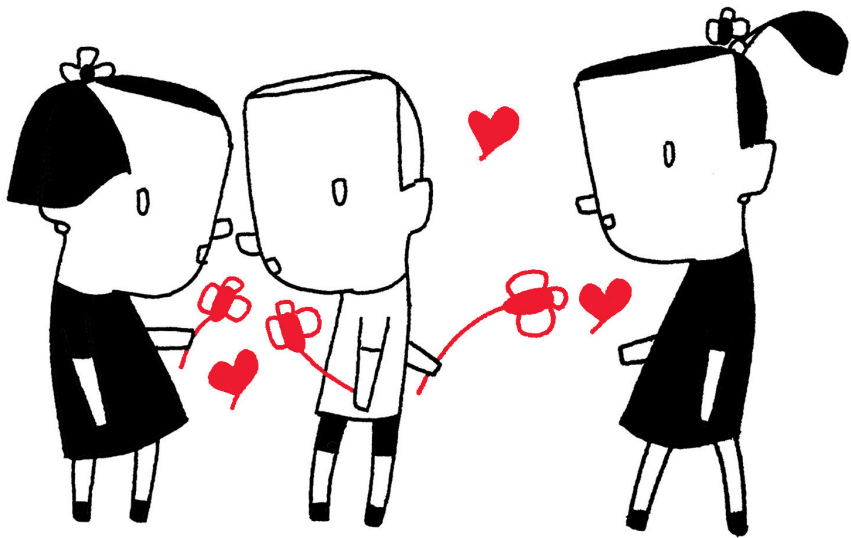
สิกขาบทนี้ แปลว่า เว้นจากประพตติพิดในกาม คำว่า กาม หมายถึง การรักใคร่กันในการร่วมสังวาส คือมีเพศสัมพันธ์ ส่วนคำว่า มิจจาจารา หมายถึง ความประพตติพิดในกาม คือ การล่วงละเมิด ลักลอบ หรือล่วงล้ำทางเพศกับบุคคลต้องห้าม การบัญญัติสิกขาบทข้อนี้ มุ่งให้มนุษย์มีความประพตติหรือดำเนินชีวิตที่ปราศจากการเบียดเบียนผู้อื่นทางด้านคู่ครอง บุคคลผู้เป็นที่รักหวงแหน ไม่พิดประเพณีทางเพศ ไม่นอกใจคู่ครองของตน ไม่ทำลายสายตระกูลวงศ์ผู้อื่น

ข้อดเว้นของสิกขาบทข้อนี้มี ๒ ประเภท ได้แก่ ผู้หญิงต้องห้าม และผู้ชายต้องห้าม ดังนี้

๑. ผู้หญิงต้องห้าม คือ ผู้หญิงต้องห้ามของผู้ชายมี ๓ ประเภท คือ

๑) ผู้หญิงที่มีสามีแล้ว คือ ผู้หญิงที่อยู่กินกับชายในฐานะภรรยาสามี จะได้ทำพิธีแต่งงานกันหรือไม่ก็ตาม จะได้จดทะเบียนสมรสหรือไม่ก็ตาม สำคัญอยู่ที่เขาได้อยู่กินเป็นสามีภรรยากัน แม้แต่ผู้หญิงที่ผู้ชายเลี้ยงไว้เป็นอนุภรรยา ก็จัดเป็นหญิงในประเภทนี้ โดยจะหมดภาวะผู้หญิงที่มีสามีแล้ว ก็ต่อเมื่อสามีเสียชีวิตหรือหย่าขาดกับสามีแล้ว โดยนัยนี้ ผู้หญิงที่สามีถูกจองจำและยังไม่ได้หย่าขาดจากกัน ก็ยังอยู่ในฐานะเป็นหญิงต้องห้าม จนกว่าจะหมดพันธสัญญากับสามีตัว

๒) ผู้หญิงที่มีผู้ปกครอง คือ หญิงสาวที่ไม่เป็นอิสระแก่ตน เพราะอยู่ในการปกครองดูแลของบุพการีหรือผู้อุปการะ ผู้หญิงประเภทนี้ ถ้าผู้ชายอยากได้มาเป็นภรรยา ต้องติดต่อขู้ออกจากผู้ใหญ่ให้ถูกต้องตามประเพณี โดยนัยนี้ การประพตติพิดในกาม

ต่อผู้หญิงประเภทนี้ จึงเป็นการทำลายน้ำใจผู้ใหญ่ทั้งฝ่ายหญิงหรือฝ่ายชาย

๓) ผู้หญิงที่มีจารีตรักษา คือ มีศีลธรรม จาริต หรือกฎหมายคุ้มครองรักษา ซึ่งจำแนกได้ ๓ ประเภท ได้แก่ ๑) ผู้หญิงที่เป็นญาติของตน คือผู้หญิงที่อยู่ในสายเลือดเดียวกัน ได้แก่ นับชั้น ๓ ชั่วคน เช่น ย่าทวด ยายทวด ย่า ยาย มารดา เป็นต้น และนับลง ๓ ชั่วคน เช่น ลูกสาว หลานสาว เหลนสาว เป็นต้น ๒) ผู้หญิงที่อยู่ใต้บทบัญญัติของศาสนา คือหญิงที่ประพฤติพรหมจรรย์ เช่น ภิกษุณี แม่ชี เป็นต้น และ ๓) ผู้หญิงที่กฎหมายห้ามไว้ เช่น ผู้หญิงยังไม่บรรลุนิติภาวะ หญิงพิการหรือทุพพลภาพ เป็นต้น

ผู้หญิงต้องห้าม ๓ ประเภทนี้ หากล่วงละเมิด ลักลอบ หรือล่วงล้ำทางเพศ เป็นกาเมสุมิฉจารย์ เป็นการละเมิดสิกขาบทข้อนี้

๒. ผู้ชายต้องห้าม คือ ผู้ชายต้องห้ามของผู้หญิงมี ๒ ประเภท คือ

๑) ผู้ชายอื่นที่นอกจากสามีของตน คือ ผู้ชายทุกคนนอกจากสามีตน เป็นชายต้องห้ามสำหรับหญิงที่มีสามีและยังอยู่กินกับสามี

๒) ผู้ชายที่มีจารีตรักษา คือ มีศีลธรรม จาริต หรือกฎหมายคุ้มครองรักษาเช่นเดียวกับผู้หญิง จำแนกได้ ๓ ประเภท ได้แก่ ๑) ผู้ชายที่เป็นญาติของตน คือผู้ชายที่อยู่ในสายเลือดเดียวกัน ได้แก่ นับชั้น ๓ ชั่วคน เช่น ปู่ทวด ตาทวด ปู่ ตา บิดา เป็นต้น และนับลง ๓ ชั่วคน เช่น ลูกชาย หลานชาย เหลนชาย เป็นต้น ๒) ผู้ชายที่อยู่ใต้บทบัญญัติของศาสนา คือผู้ชายที่ประพฤติพรหมจรรย์ เช่น ภิกษุ สามเณร เป็นต้น และ ๓) ผู้ชายที่กฎหมายห้ามไว้ เช่น ผู้ชายยังไม่บรรลุนิติภาวะ ผู้ชายพิการหรือทุพพลภาพ เป็นต้น

ผู้ชายต้องห้าม ๒ ประเภทนี้ หากล่วงละเมิด ลักลอบ หรือ

ล้วงลำทางเพศ เป็นกาเมสุมิฉณาจาร เป็นการละเมิดสิกขาบทข้อนี้
อย่างไรก็ตาม การล้วงละเมิด ลักลอบ หรือล้วงลำทางเพศ
แม้ระหว่างเพศเดียวกัน เช่น เพศชายกับเพศชาย เพศหญิงกับ
เพศหญิง เป็นต้น ก็อนุโลมเข้าในกาเมสุมิฉณาจาร เป็นการละเมิด
สิกขาบทข้อนี้

ตัวอย่างโทษของการประพฤตินอกงาม : เรื่อง นายจุฬารัตนคหบดีคหบดี

ในอดีต ได้มีชายหนุ่มชาวพาราณสีคนหนึ่ง ชื่อว่า จุฬารัตนคหบดีคหบดี เรียนวิชาที่บออาจารย์ที่ศิปาปาโมกข์ที่กรุงตักกสิลา เขาเป็นหนุ่มหน้าตาดี มีความประพฤติเรียบร้อย เรียนเก่ง เป็นที่รักใคร่ของอาจารย์ เมื่อเรียนศิลปวิทยาจบแล้ว จึงลาอาจารย์กลับบ้าน อาจารย์จึงได้ยกลูกสาวให้ ขณะเดินทางได้ถูกกลุ่มโจรดักปล้น ได้เกิดการต่อสู้กัน ซึ่งเขาได้ฆ่าโจรตายไปหลายคนจนลูกศรในมือหมด จึงต่อสู้กับหัวหน้าโจรด้วยมือเปล่า เมื่อได้โอกาสจะฆ่าโจรได้ จึงบอกให้ภรรยานำดาบมาให้ แต่ภรรยากลับเกิดความรักในตัวโจรที่ตนเพิ่งจะพบเห็นเดี๋ยวนั้นเอง จึงส่งดาบไปให้โจรอนิจจา โจรได้ฆ่าชายหนุ่มนั้นตาย

โจรพานางไปถึงแม่น้ำสายหนึ่ง คิดว่า *หญิงคนนี้พบชายอื่นเข้าคงจะให้ฆ่าเราเหมือนกับให้เราฆ่าสามีเธอ เราไม่ต้องการผู้หญิงคนนี้* จึงออกอุบายหลอกลวงเอาทรัพย์สินเงินทองของเธอจนหมดสิ้นแล้วจากไป โดยทิ้งคำพูดไว้กับเธว่า “แม่คนงาม เธอฆ่าสามีที่เคยเชยชิดกันมานานแลกับเรา ซึ่งมีใช้สามีที่ไม่เคยเชยชิด ภายหน้าเธอคงจะเอาเราแลกับชายอื่นอีก เราจะหนีเธอไปให้ไกลที่สุดเท่าที่จะไกลได้ เชิญเจ้าไปตามสบาย” หญิงสาวคนนั้นไม่มีใครคบหาสมาคมด้วย เพราะประพฤตินอกศีลข้อที่ ๓ นั้นเอง

ลักษณะที่ ๔ มุสาวาทา เวจระมะณี

ลักษณะนี้ แปลว่า เว้นจากมุสาวาท คำว่า มุสา หมายถึงเท็จ คือไม่เป็นความจริง หรือโกหก ส่วนมากเข้าใจกันแต่ว่า คำพูดที่เป็นเท็จ แต่ลักษณะข้อนี้ หมายรวมถึงการกระทำที่เป็นเท็จด้วย ดังนั้น ความเท็จเกิดขึ้นได้ ๒ ทาง ได้แก่ **เท็จทางวาจา** หมายถึงพูดออกมาเป็นคำเท็จ คือพูดไม่จริงหรือพูดปด เพื่อให้ผู้อื่นเข้าใจผิด เช่น ไม่รู้ก็พูดว่ารู้ ไม่เห็นก็พูดว่าเห็น เป็นต้น และ**เท็จทางกาย** หมายถึง การแสดงกิริยาอาการอันเป็นเท็จ คือทำความเท็จด้วยร่างกาย เช่น เขียนจดหมายโกหก ทำหลักฐานปลอม ดัดพิมพ์ข่าวเท็จเผยแพร่ เป็นต้น ตลอดจนการทำให้คนอื่นเข้าใจผิด เช่น สันนิษฐานในเรื่องที่ใช่ พักหน้าในเรื่องที่ไม่ใช่ เป็นต้น

การบัญญัติลักษณะข้อนี้ มุ่งให้มนุษย์มีความประพฤติหรือดำเนินชีวิตที่ปราศจากการเบียดเบียนผู้อื่นด้วยคำเท็จ โกหก หลอกลวงตัดรอนผลประโยชน์หรือแกล้งทำลาย

ข้อควรเว้นของลักษณะข้อนี้มี ๓ ประเภท ได้แก่ มุสา อนุโลม มุสา และปฏิสวะ ดังนี้

๑. มุสา มี ๗ ประเภท คือ

๑) **ปด** หมายถึง การโกหกตรง ๆ นิยมเรียกว่า **โปปด** เช่น ไม่รู้ก็บอกว่ารู้ ไม่เห็นก็บอกว่าเห็น ไม่มีก็บอกว่ามี เป็นต้น มี ๔ ลักษณะ ได้แก่ ๑) *ส่อเสียด* คือการพูดเพื่อจะยุยงเขาให้แตกกัน ๒) *หลอก* คือการพูดเพื่อจะโกงเขา ๓) *ยอ* คือการพูดเพื่อจะยกย่องเชิดชูในเชิงประจบสอพลอ และ ๔) *กลับคำ* คือการพูดแล้วเปลี่ยนคำพูด ไม่เป็นไปตามที่พูดไว้

๒) **ทนสาบาน** หมายถึง การพูดโกหกเพื่อเน้นให้คนเชื่อ โดยการอ้างสิ่งศักดิ์สิทธิ์ลงโทษตน เช่น สามีสสาบานกับภรรยาว่าจะ

ชื่อสัตว์ต่อภรรยา แต่นอกใจไปคบชู้กับหญิงอื่น เป็นต้น

๓) **ทำเล่ห์กระเท่ห์** หมายถึง การอวดอ้างความศักดิ์สิทธิ์เป็นอุบายลวงให้คนหลงเชื่อและนิยมยกย่องตน เพื่อแสวงหาลาภ เช่น อวดรู้วิชาคงกระพันว่าฟันไม้เข้ายังไม่ออก อวดวิชาเสน่ห์ยาแฝดว่าทำให้คนรักคนหลง อวดคุณวิเศษใบ้หวยให้เบอร์ เป็นต้น

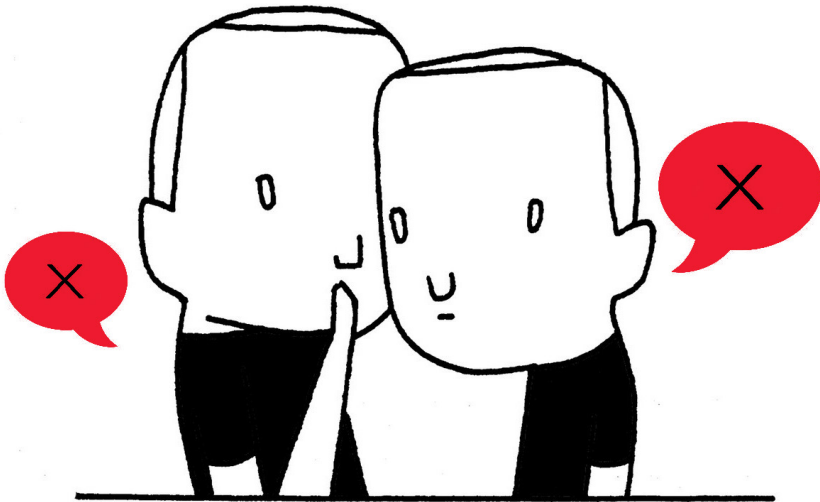
๔) **มารยา** หมายถึง การแสดงอาการหลอกคนอื่นเพื่อให้เขาหลงเชื่อ เช่น ไม่ป่วยก็แกล้งทำเป็นป่วย เจ็บน้อยก็แกล้งทำเป็นเจ็บมาก เป็นคนทุศีลทำท่าทางให้เขาเห็นว่าเป็นคนมีศีล เป็นต้น

๕) **ทำเลศ** หมายถึง การพูดปดแบบมีเลศนัยหรือพูดเล่นสำนวน คือพูดคลุมเครือให้ผู้ฟังคิดผิดเอาเอง เช่น เห็นคนวิ่งหนีเขามา เมื่อมีผู้มาถามว่าเห็นคนวิ่งหนีมาทางนี้ไหม ผู้ตอบไม่ยอมให้คนหนีถูกจับตัว แต่ตนไม่ยอมพูดโกหกตรง ๆ จึงย้ายไปที่อื่นแล้วพูดเล่นสำนวนว่า ตั้งแต่มาที่นี่ไม่เห็นใครวิ่งมาเลย เป็นต้น

๖) **เสริมความ** หมายถึง การพูดเสริมเกินความเป็นจริง คือเรื่องจริงมีน้อยแต่คนพูดอยากจะทำให้คนฟังเห็นเป็นเรื่องใหญ่ จึงพูดหรือทำกิริยาท่าทางให้ผู้ฟังเห็นเป็นเรื่องใหญ่โต เช่น เห็นไฟไหม้บ้านหลังหนึ่งแต่บอกคนอื่นว่าไฟไหม้หมู่บ้านหนึ่ง คนอื่นก็เข้าใจคลาดเคลื่อนว่าไฟไหม้ทั้งหมู่บ้าน หรือโฆษณาชวนเชื่อสรรพคุณสินค้าเกินความจริง เป็นต้น

๗) **อำความ** หมายถึง การพูดความจริงไม่หมด คือปกปิดความบางตอนไว้ เพื่อให้เข้าใจคลาดเคลื่อนเป็นอย่างอื่น โดยหวังจะปกปิดความผิดของตน เช่น นักศึกษากลับจากมหาวิทยาลัยแวะไปบ้านเพื่อน ชวนกันไปเที่ยวเล่นการพนันทำให้กลับบ้านตีพอผู้ปกครองถามว่าไปไหนมา ก็ตอบเพียงว่าไปบ้านเพื่อน เป็นต้น

มุสาทั้ง ๗ ประเภทนี้ นับเป็นมุสาวาท เป็นการละเมิดสิกขาบทข้อนี้

๒. อนุโลมมูสา หมายถึง ถ้อยคำที่เป็นไปตามมูสา คือแม้ผู้พูดไม่ได้มุ่งจะโกหกผู้ใด เพียงแต่ต้องการให้ผู้ฟังเจ็บใจ จำแนกได้ ๒ ประเภท คือ

๑) เสียดแทง หมายถึง การพูดให้ผู้อื่นเจ็บใจโดยอ้างเรื่องไม่มีมูลความจริง มี ๒ อย่าง ได้แก่ ๑) *ประชด* คือการแกล้งทำหรือพูดแสดันด้วยความไม่พอใจโดยการยกเขาให้สูงกว่าพื้นเพเดิมของเขา เช่น พูดว่าของแพ่งอย่างนี้เหมาะกับคนรวยอย่างเธอ และ ๒) *ด่า* คือการใช้ถ้อยคำว่าหรือตำหนิผู้อื่นให้เสียหาย หรือกดเขาให้ต่ำกว่าพื้นเพเดิมของเขา คำด่านั้น มักใช้คำหยาบหรือคำที่ส่อไปในทางที่ไม่ดี เช่น ตำหนิว่าเธอทำตัวแบบนี้ น่าจะมาจากช่องโจรแน่ ๆ เป็นต้น

๒) *สับปลับ* หมายถึง การพูดปิดด้วยความคะนองปาก พูดกลับไปกลับมาหาความแน่นอนหรือความน่าเชื่อถือไม่ได้

อนุโลมมูสาทั้ง ๒ ประเภทนี้ แม้ไม่เป็นการพูดเท็จโดยตรง แต่นับเป็นมูสาวาท เป็นการละเมิดสิกขาบทข้อนี้

๓. ปฏิสวะ หมายถึง การฝืนคำรับปากคือรับปากคนอื่นแล้วกลับใจไม่ทำตามที่รับปากไว้ มี ๓ ประเภท คือ

๑) *ผิดสัญญา* หมายถึง การตกลงทำสัญญาร่วมกัน แต่ภายหลังฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่ทำตามข้อสัญญานั้น เช่น สัญญาว่าจะไม่นอกใจกัน แต่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไปคบชู้ระหว่างคบกันอยู่ สัญญากันว่าเมื่อครบกำหนดสามเดือนแล้วจะคืนหนังสือ แต่พอครบกำหนดก็ไม่ยอมคืน เป็นต้น อย่างไรก็ตาม มีการตกลงอย่างหนึ่งที่ไม่นับเป็นปฏิสวะ คือสัญญากันแล้ว ภายหลังมีเหตุจำเป็นไม่อาจจะทำได้ เช่น สัญญากันว่าเมื่อครบกำหนดสามเดือนแล้วจะคืนหนังสือเพื่อน แต่พอครบกำหนดก็ป่วยไม่สามารถเดินทางมาได้ แต่ได้แจ้ง

ให้เพื่อนรับทราบแล้ว หรือตกลงกับครูที่ปรึกษาแล้วว่าจะไปพบ
พอลถึงวันนัดพบก็ต้องไปงานศพญาติ แต่ได้แจ้งให้ครูที่ปรึกษารับ
ทราบแล้ว เป็นต้น ลักษณะเช่นนี้ไม่นับเป็นปฏิสวะ

๒) **เสียดัตถ์** หมายถึง การรับปากแก่ผู้อื่นฝ่ายเดียวว่าจะทำ
อย่างใดอย่างหนึ่ง แต่ภายหลังบิดพลิ้วไม่ทำตามที่รับปากไว้ เช่น
ข้าราชการถวายสัตย์ปฏิญาณว่าจะปฏิบัติหน้าที่ด้วยความสุจริต
ภายหลังกลับฝ่าฝืน หรือลอกการบ้านเพื่อนแล้วรับปากครูว่าจะ
ไม่ทำความผิดอีก แต่ภายหลังกลับลอกเหมือนเดิม เป็นต้น

๓) **คืนคำ** หมายถึง การรับปากคนอื่นว่าจะให้แล้วไม่ให้ เช่น
รับปากว่าจะให้ทุนการศึกษาแล้วไม่ให้ เป็นต้น

ปฏิสวะทั้ง ๓ ประเภทนี้ แม้ไม่เป็นการพูดเท็จโดยตรง แต่ก็
เป็นมุสาวาท เป็นการละเมิดสิกขาบทข้อนี้

ข้อยกเว้นของมุสาวาท

มีคำพูดเท็จประเภทหนึ่งที่ไม่นับว่ามุสาวาท คือไม่เป็นมุสา
อนุโลมมุสา หรือปฏิสวะ อย่างใดอย่างหนึ่ง เรียกว่าเป็นข้อยกเว้น
เพราะแม้เป็นคำพูดเท็จแต่ผู้พูดไม่ประสงค์จะให้ผู้ฟังเชื่อ เรียกว่า
ยถาสัญญา ผู้พูดไม่ละเมิดสิกขาบทข้อนี้ มี ๔ ประเภท ดังนี้

๑. **โวหาร** หมายถึง ชั้นเชิงหรือสำนวนแต่งหนังสือหรือ
คำพูดที่ใช้กันจนเป็นธรรมเนียม เช่น คำลงท้ายจดหมายที่ลง
ตามธรรมเนียมว่า ขอแสดงความนับถืออย่างยิ่ง ความจริงไม่
ได้นับถืออย่างยิ่งเลย หรืออาจไม่นับถือเลยก็ได้ แต่ก็ต้องทำตาม
ธรรมเนียม เป็นต้น

๒. **นิยาย** หมายถึง เรื่องที่แต่งขึ้นซึ่งมีเนื้อเรื่องแตกต่าง
กับเรื่องจริง เช่น แต่งนิยายหรือเล่านิทานว่าต้นไม้พูดภาษาคน
สัตว์พูดกับคน หรือเรื่องพิลึกอื่น ๆ อีกจำนวนมากที่ไม่ใช่เรื่อง

จริง เป็นต้น โดยผู้แต่งหรือผู้เล่าไม่ได้ตั้งใจจะโกหก แต่มุ่งเน้นเพื่อความอรรถรสเป็นสำคัญ

๓. **สำคัญผิด** หมายถึง การพูดไปเพราะเข้าใจผิด เช่น เข้าใจผิดว่าโรงเรียนหนึ่งเป็นโรงเรียนหญิงล้วนมาโดยตลอด เมื่อมีคนมาถามก็บอกว่าเป็นโรงเรียนชายล้วนหรือสหศึกษา เป็นต้น

๔. **พลั้ง** หมายถึง การพูดไปโดยไม่ทันคิด คือจะพูดอย่างหนึ่งแต่เผลอปากพูดไปอีกอย่าง เช่น จะบอกว่าเดือนนี้คือวันที่ ยี่สิบเอ็ด แต่เผลอไปพูดว่ายี่สิบเจ็ด หรือคนตกใจอุทานว่า ตายแล้ว คุณพระ! ความจริงพระไม่ได้อยู่ตรงนั้นเลยแต่พลั้งปากไป เป็นต้น

จะเห็นว่า คำพูดเท็จทั้ง ๔ ประเภทนี้ ผู้พูดพูดไปตามธรรมเนียม ไม่ได้เจตนาจะพูดให้คนอื่นเข้าใจผิด จึงไม่นับเป็นมุสาวาท

ตัวอย่างโทษของการกล่าวมุสา :

เรื่อง หมอต่า

ในอดีตกาล ณ เมืองพาราณสี ได้มีจักษุแพทย์คนหนึ่ง เทียวรักษาคนตามหมู่บ้าน และตำบลต่าง ๆ ต่อมาได้พบกับหญิงคนหนึ่ง กำลังทุกข์ทรมานด้วยโรคตาเกือบจะมองไม่เห็น หมอตรวจดูอาการแล้วบอกว่าพอจะรักษาให้หายเป็นปกติได้ นางจึงตอบว่า “ถ้าหมอรักษาตาดิฉันให้หายเป็นปกติได้ ดิฉันกับลูกชาย ลูกสาว จะยอมเป็นทาสรับใช้ไปตลอดชีวิต” หมอจึงตกลงรักษาให้ ต่อมาไม่นาน ดวงตาของเธอก็หายเป็นปกติ

เธอกลัวว่าจะต้องเป็นทาสของหมอตามที่ให้สัญญาไว้ เมื่อหมอมาถามอาการจึงแกล้งพูดโกหกว่า “ก่อนนี้ ดวงตาของดิฉันเจ็บปวดเพียงเล็กน้อย แต่พอหยอดยาของท่านแล้ว กลับเจ็บปวดมากกว่าเดิม” หมอรู้ทันว่า ผู้หญิงคนนี้หลอกลวงเรา เพราะต้องการจะไม่ให้ค่ารักษา โกรธมาก จึงปรุงยาขนานใหม่ให้ เมื่อนางใช้ยานั้นหยอดตาแล้ว ตาทั้ง ๒ ข้างได้บอดสนิท สตรีนั้นตาบอด เพราะการกล่าวเท็จ

สิกขาบทที่ ๕ สุราเมระยะมัชชะปะมาทัฏฐานา เระมะณี

สิกขาบทนี้ แปลว่า เว้นจากการดื่มน้ำเมาคือสุราและเมรัย ที่ทำให้เกิดความประมาท โดยนัยนี้ จึงหมายถึง สิ่งเสพติดด้วย คำว่า เมรัย หมายถึง น้ำเมาที่เกิดจากหมักหรือแช่ คือน้ำเมาที่ยังไม่ได้กลั่น เช่น สาโท เหล้าดิบ เครื่องดื่มผสมสารแอลกอฮอล์ทุกชนิด เป็นต้น และคำว่า สุรา หมายถึง น้ำเมาที่เกิดจากการกลั่น เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า เหล้า ส่วนคำว่า สิ่งเสพติด ได้แก่ ฝิ่น กัญชา และสิ่งเสพติดอย่างอื่น เช่น เฮโรอีน ยาบ้า ยาไอ เป็นต้น เมื่อดื่มหรือเสพสิ่งเหล่านี้ในปริมาณมากจะมีอาการที่เรียกว่า เมา

การบัญญัติสิกขาบทข้อนี้ มุ่งให้มนุษย์มีความประพฤติหรือดำเนินชีวิตที่ปราศจากความประมาทหลังผลัดมัวเมาเนื่องจากการใช้สิ่งเสพติดที่ทำให้เกิดความประมาท คือขาดสติสัมปชัญญะ

โทษของการดื่มสุราเมรัย

การดื่มสุราเมรัยมีโทษ ๖ ประการ ดังนี้

๑. ทำให้เสียทรัพย์สิน เพราะต้องเสียเงินซื้อและถ้าเสพหรือดื่มกับผู้อื่นก็ยิ่งเสียเงินซื้อมากขึ้นด้วย บางครั้งอาจจะต้องซื้อกับแกล้มอีกด้วย ตลอดจนหากเมาจนถึงขั้นขาดสติ อาจลุกลามถึงขั้นทำลายทรัพย์สินหรือร่างกายผู้อื่น ก็อาจจะต้องชดใช้ค่าเสียหายให้เขาด้วย เป็นต้น

๒. ทำให้เกิดการทะเลาะวิวาท เพราะคนที่เมาถึงขั้นขาดสติ จะไม่สามารถควบคุมตนเองได้ จะพูดหรือทำอะไร ก็อาจพลั้งพลาดบาดหูบาดตาผู้ฟัง เกิดการกระทบกระทั่งลงไม้ลงมือทำร้ายร่างกาย ตีรันฟันแทง หรือในที่สุดแม้ฆ่ากันตายเลยก็มีการกระทำเหล่านี้แม้คนในครอบครัวก็อาจได้รับผลกระทบเช่นกัน

๓. ทำให้เกิดโรค เช่น โรคหัวใจ ตับแข็ง โลหิตในสมองแตก โรคระบบประสาท เป็นต้น ซึ่งอาจส่งผลถึงขั้นเสียชีวิตเลยก็ได้

๔. ทำให้เสื่อมเสียชื่อเสียง ถูกเหยียดหยามและตำหนิติเตียนว่าเป็นคนขี้เหล้าขี้ยาหรือขี้คุก เพราะไปพูดและทำสิ่งที่ไม่ดี หรือทำสิ่งที่ไม่ดี เช่น ขับรถชนคนเสียชีวิต ทะเลาะวิวาท หรือกระทั่งถูกดำเนินคดีตามกฎหมาย เป็นต้น

๕. ทำให้ไม่รู้จักร่างกาย เพราะพอมมาแล้ว อาจกล้าทำในสิ่งที่ไม่กล้า เช่น แก้วผ่ากลางถนน เอะอะโวยวายตามที่สาธารณะ เป็นต้น

๖. ทำให้บั่นทอนกำลังปัญญา คือ สมองมีนงง จะคิดจะสั่งการอะไร ก็เฉื่อยชาหลงลืมได้ง่าย หรือในที่สุดสติอาจฟื้นเพื่อนได้

โดยนัยนี้ ในทางพระพุทธศาสนาจึงจัดสิกขาบทข้อนี้เป็นข้อที่ไม่ควรละเมิดที่สุด เพราะเป็นเหตุให้เกิดความประมาท อาจทำให้เกิดการละเมิดสิกขาบทข้ออื่น ๆ ได้ง่าย

สิ่งเสพติดที่อนุโลมเข้าในสุราเมรัย

เมื่อพิจารณาความหมายของสุราเมรัยจะเห็นว่าสิ่งเสพติดไม่จัดอยู่ในน้ำเมื่อดังกล่าว เหตุที่พระพุทธเจ้าไม่ทรงบัญญัติสิ่งเสพติดเข้าในสิกขาบทข้อนี้ เนื่องจากสิ่งเสพติดยังไม่มีในสมัยพุทธกาล คือ ยังไม่มีใครรู้จักใช้ในชมพูทวีป อย่างไรก็ตาม พระพุทธองค์ทรงวางหลักที่เรียก มหาประเทศ ไว้เป็นหลักอ้างอิงเทียบเคียงว่า สิ่งใดที่ไม่ได้ทรงห้ามไว้หรือไม่ได้ทรงอนุญาตไว้ ถ้าสิ่งนั้นเป็นสิ่งไม่ควรก็จัดเป็นสิ่งไม่ควร หรือถ้าเป็นสิ่งที่ควรก็จัดเป็นสิ่งที่ควร ด้วยเหตุนี้ ในทางบ้านเมืองได้จัดสิ่งเสพติดเป็นสิ่งที่ไม่ควร คือ เป็นเหตุให้ผู้เสพเกิดความประมาท ทั้งยังผิดกฎหมายทั้งผู้ค้า ผู้เสพ และผู้ครอบครอง ดังนั้น ผู้เสพฝืน และสิ่งเสพติดอย่างอื่น เช่น เฮโรอีน

ยาบ้า ยาไอ เป็นต้น จึงนับเป็นการละเมิดสิกขาบทข้อนี้

ข้อยกเว้นของสุราเมรัย

มีการดื่มน้ำเมาประการหนึ่งที่เป็นข้อยกเว้น คือไม่นับเป็นสุราเมรัยมีชขปมาทัฏฐาน น้ำเมาที่ผสมในอาหาร เพื่อจะแก้กลิ่นคาวหรือชุกกลิ่นขุรส ถ้าสีกลิ่นรสของมันไม่ปรากฏ เรียกว่าเป็นอัมโพหาริก ไม่นับเป็นการละเมิดสิกขาบทข้อนี้ นอกจากนี้ทางการแพทย์มีการใช้สิ่งเสพติดเพื่อบำบัดผู้ป่วย เช่น แพทย์ฉีดมอร์ฟินเพื่อบรรเทาอาการปวด เป็นต้น การที่แพทย์กระทำเช่นนี้เป็นการใช้สิ่งเสพติด เพื่อเป็นยา ไม่ได้เพื่อผู้อื่นตั้งอยู่ในความไม่ประมาท ด้วยเหตุนี้ จึงไม่นับเป็นการส่งเสริมให้ผู้ป่วยละเมิดสิกขาบทข้อนี้

ตัวอย่างโทษของการดื่มน้ำเมา :

เรื่อง พระราชาผู้เสวยน้ำเมา

ในอดีตกาล ในกรุงพาราณสี พระราชาพระองค์หนึ่ง เสวยสุราเป็นประจำ ถ้าไม่เสวยน้ำเมาแล้วไม่สามารถจะทรงปฏิบัติราชกิจได้ ถ้าไม่มีเนื้อแล้วจะไม่เสวยพระกระยาหาร

ตามปกติ ในวันอุโบสถจะไม่มีการฆ่าสัตว์ คนทำครัวจะต้องซื้อเนื้อในวัน ๑๓ ค่ำแล้วเก็บไว้ วันหนึ่ง คนทำครัวเก็บเนื้อไว้ไม่ดี สุนัขทั้งหลายคาบไปกินเสียหมด จนคนทำครัวหาเนื้อใหม่มาทำอาหารไม่ได้ จึงไม่กล้านำพระกระยาหารเข้าไปถวายพระราชา จึงกราบทูลเรื่องนั้นแต่พระเทวี

พระนางตรัสว่า “พ่อ บุตรของเราเป็นที่รัก เป็นที่พอพระทัยของพระราชา เมื่อพระองค์ ทอดพระเนตรเธอแล้ว ทรงจุมพิตคลอเคลียเธออยู่ จะไม่ทรงทราบว่าพระกระยาหารของพระองค์ มีเนื้อหรือไม่มี เราจะให้บุตรนั้นนั่งที่พระอุรุของพระองค์ เจ้าควรนำพระกระยาหารเข้าไปในเวลาที่ยังทรงเข้าหยุกกับพระโอรส” แล้วได้ทรงทำอย่างนั้น

คนทำครัวเชิญพระกระยาหารเข้าไปในเวลานั้น พระราชาทรงเมาน้ำจันท์ ไม่เห็นเนื้อในถาดจึงตรัสถามว่า “เนื้ออยู่ไหน” คนทำครัวกราบทูลว่า “ข้าแต่สมมติเทพ วันนี้เป็นวันอุโบสถ ข้าพระพุทธเจ้าหาเนื้อมาทำพระกระยาหารไม่ได้” พระราชาตรัสว่า “เนื้อสำหรับเราหาได้ยากนักหรือ” ดังนี้แล้ว ทรงรัดพระศอพระโอรสจนถึงสิ้นพระชนม์แล้วโยนไปข้างหน้าคนทำครัวให้นำไปทำอาหารแล้วนำมาโดยเร็ว

คนทำครัวได้ทำอย่างนั้น ไม่มีแม้แต่คนเดียวที่จะร้องให้หรือจะกราบทูล เพราะกลัวพระราชอำนาจ พระราชาเสวยพระกระยาหารด้วยเนื้อพระโอรส บรรเทาความหิวแล้ว ในเวลาใกล้รุ่งทรงตื่น สร้างเม้าแล้ว รับสั่งให้นำพระโอรสมา ขณะนั้นพระเทวีทรงคร่ำครวญพลาญทูลว่า “ข้าแต่สมมติเทพ วานนี้ฝ่าพระบาททรงประหารพระโอรสแล้วเสวยพระกระยาหารด้วยเนื้อของพระโอรส”

พระราชาทรงกันแสงเพราะความโศกในพระโอรส เห็นโทษในการดื่มสุราว่า “ทุกข์นี้เกิดขึ้นแก่เรา เพราะการดื่มสุรา” ทรงหยิบฟืนขีดพระพักตร์ อธิษฐานว่า “ตั้งแต่นี้ไป เรายังไม่บรรลुพระอรหันต์ จักไม่ดื่มสุราอันเป็นเหตุแห่งความพินาศเช่นนี้เพียงนั้น” ตั้งแต่นั้นมา ท้าวเธอก็ไม่ทรงเสวยสุราอีก

มนุษย์จึงควรรักษาเบญจศีล เพราะถ้าเราไม่เป็นที่ขึ้นชอบและพอใจที่จะถูกทำลายชีวิต ถูกถือเอาของที่เราไม่ได้ให้ ถูกละเมิดหรือล่วงล้ำทางเพศ ถูกทำลายประโยชน์จากการกล่าวมุสาและมัวเมาในสิ่งเสพติดจนขาดสติ ฉันทใด ถ้าหากเราจะทำลายประโยชน์ของเขาด้วยการกระทำได้กล่าว ย่อมไม่เป็นที่ขึ้นชอบและพอใจแก่เขา ฉันทนั้น ด้วยเหตุนี้ มนุษย์พึงรักษาสิกขาบทห้าข้อนี้ เพื่อให้สังคมปกติสุขสืบไป

บทที่ ๓

วิริติและอานิสงส์ ของการรักษาศีล

วิริติ

คำว่า วิริติ มีความหมายเหมือนกับคำว่า เหวะมะณี คือ ความตั้งใจดเว้นจากการละเมิดศีล เพราะการรักษาศีลนั้นไม่ใช่เพียงแค่งดการเบียดเบียนผู้อื่นทางร่างกาย ชีวิต และทรัพย์สินเท่านั้น กล่าวคือ แม้บางครั้งคนที่ไม่เบียดเบียนผู้อื่นอาจเป็นเพราะยังไม่มีโอกาส เช่น นักโทษที่ถูกคุมขังอยู่ยังไม่มีโอกาสออกไปทำร้ายหรือขโมยของใคร ก็ไม่อาจเรียกว่าคนมีศีล เป็นต้น เนื้อแท้ของการรักษาศีลอยู่ที่เจตนาและความตั้งใจสมาทาน คือตั้งใจรับไปปฏิบัติ ฉะนั้น เจตนาและความตั้งใจดเว้นจากความชั่ว เรียกว่า วิริติเจตนา จำแนกได้ ๓ ประการ ดังนี้

๑. สัมปัตตวิริติ หมายถึง การงดเว้นเมื่อประสบซึ่ง ๆ หน้า หรืองดเว้นได้ทั้งที่มีโอกาส คือไม่ได้สมาทานหรือปฎิญญาไว้ว่าตนละเว้นจากละเมิดสิกขาบทข้อนั้น ๆ เช่น เมื่อได้เห็นยุงกัดต่ออยู่ที่แขน

พอที่จะตบตีฆ่าให้ตายได้ก็ไม่ฆ่า เห็นเงินผู้อื่นหล่นจากกระเป๋าเขา พอที่จะลักได้ก็งดเว้นไม่ลัก เป็นต้น

๒. **สมาทานวิริติ** หมายถึง การงดเว้นด้วยการสมาทาน คือตั้งใจเข้าไปปฏิบัติ กล่าวคือ ได้ตั้งใจไว้ก่อนแล้วว่าจะไม่ละเมิดสิกขาบทข้อนั้น แม้เมื่อมีโอกาสที่จะทำชั่วก็งดเว้นตามที่ตั้งใจไว้ การสมาทานศีลนั้นจะสมาทานด้วยตนเองโดยการตั้งใจว่าตนจะงดเว้นจากการละเมิดสิกขาบทข้อนั้น ๆ เองก็ได้ หรือจะสมาทานด้วยการรับจากผู้อื่นซึ่งเป็นผู้ทรงศีล เช่น ภิกษุ สามเณร เป็นต้น ก็ได้ ซึ่งการสมาทานนั้นจะกำหนดเวลาเฉพาะหรือไม่กำหนดเวลา คือตั้งใจปฏิบัติตลอดชีวิตก็ได้ เช่น จะสมาทานศีล ๕ ทุกวันพระ หรือตั้งใจจะไม่ละเมิดสิกขาบทข้อ ๕ ตลอดพรรษานี้ เป็นต้น

๓. **สมุจเฉทวิริติ** หมายถึง การงดเว้นจากบาปและอบายมุขต่าง ๆ ได้อย่างเด็ดขาด เป็นคุณธรรมของพระอริยบุคคล

อานิสงส์ของการรักษาเบญจศีล

การรักษาเบญจศีลมีอานิสงส์หรือประโยชน์อย่างน้อย ๓ ประการ ได้แก่ พาไปสู่สุคติ ทำให้มีโภคทรัพย์ และช่วยให้ดับทุกข์ ดังนี้

๑. **ศีลพาไปสู่สุคติ** ตรงกับภาษาบาลีว่า ลีเลนะ สุกะติง ยันติ คำว่า **สุคติ** มี ๒ ระดับ ได้แก่ **ระดับใกล้ตัว** หมายถึง ทางดำเนินที่ดี กล่าวคือ คนรักษาศีลจะมีทางชีวิตที่ราบรื่น ดำเนินชีวิตสะดวกสบาย ประกอบอาชีพได้คล่องตัว ไม่ต้องโทษคดีต่าง ๆ เป็นต้น ถ้าพิจารณาว่าครูที่สอนหนังสือเป็นปกติ ชาวบ้านที่กินข้าวมือเย็นเป็นปกติ จะต้องต้องโทษคดีต่าง ๆ หรือไม่ คำตอบคือไม่เลย เพราะคนเหล่านี้ปฏิบัติการณ์บนพื้นฐานการไม่

เปียดเบียนผู้อื่นเป็นปกติ และระดับไกลตัว หมายถึง ภูมิที่ถือว่าไปเกิดแล้วมีความสุขความสบาย โดยมุ่งเน้นตอนขึ้นปลายของชีวิตเป็นต้นไปที่สืบเนื่องมาจากตอนดำเนินชีวิต กล่าวคือ คนที่ไม่รักษาศีล จิตใจจะระลึกถึงแต่สิ่งที่ไม่ดีไม่งาม ไม่สามารถมีธรรมที่เข้มแข็งมาเป็นหลักให้ใจแล้วก็จะประคองสติไว้ไม่ได้ จิตใจหลงไหลพันเพื่อนก็จะตายอย่างไร้สติแล้วไปสู่ทุคติ คือ นิรยคติ ตีรัจฉานคติ หรือเปตคติ แต่ในขณะที่คนรักษาศีล จิตใจก็ตั้งมั่นมีสติได้ง่าย ไม่หลงไหลจะตายอย่างไร้สติแล้วไปสู่สุคติ คือ มนุษยคติ หรือเทวคติ

๒. ศิลทำให้มีโภคทรัพย์ ตรงกับภาษาบาลีว่า สีเลนะ โภคะสัมปะทา ศิลทำให้ผู้ที่รักษาศีลด้วยทรัพย์สิ่งของที่ใช้อุปโภคบริโภค เมื่อคนที่มีศีลอาศัยความไม่ประมาทเป็นเหตุ คือ ไม่เอาเวลาไปยุ่งเกี่ยวกับอบายมุขต่าง ๆ เช่น เล่นการพนัน ดื่มสุราเมรัย เป็นต้น ทำให้มีเวลาขยันทำงานเพิ่มขึ้น ด้วยเหตุนี้ ทรัพย์ที่มีอยู่เดิมก็ไม่รั่วไหลออกไป ทรัพย์ที่ชวนขวายขยันทำมาหากินก็เพิ่มพูนยิ่งขึ้น นอกจากนี้ ถ้าหากพิจารณาสังคมในวงกว้าง จะเห็นว่าองค์กรต่าง ๆ ล้วนต้องการบุคลากรที่มีศีลคือมีความประพฤติดีทั้งกายวาจา ในการสมัครเข้าทำงานผู้มีศีลย่อมได้รับการพิจารณาก่อน หรือแม้แต่บุพการีที่มีทรัพย์สมบัติ เมื่อถึงคราวที่จะมอบทรัพย์ให้แก่ทายาท ย่อมต้องพิจารณาเลือกสรรผู้มีศีล มีธรรม เพื่อความมั่นใจว่าผู้นั้นจะสามารถรักษาทรัพย์สมบัติที่มอบให้ได้ และสามารถใช้จ่ายทรัพย์นั้นไปเพื่อทำประโยชน์ได้อย่างเต็มที่

๓. ศิลช่วยดับทุกข์ ตรงกับภาษาบาลีว่า สีเลนะ นิพพุตัง ยันติ ศิลช่วยให้ดับทุกข์ได้ทั้งส่วนผลและส่วนเหตุ การดับทุกข์ในส่วนผลนั้น มิได้หมายถึงความทุกข์ประจำสังขารทั่วไป เช่น ปวดหัว ตัวร้อน ปวดฟัน แต่หมายถึงความทุกข์กายทุกข์ใจที่เกิดเป็น

ผลจากการไม่รักษาศีล เช่น คนไม่รักษาศีลจะคอยทำลายชีวิตสัตว์ (ฆาตกร) ก็ต้องคอยหวาดระแวงไม่กล้าไปไหนมาไหน เพราะกลัวถูกตำรวจจับ คนที่คอยจับจ้องลักษณะของผู้อื่น คนในสังคมที่คอยเบียดบังสมบัติของหลวงหรือภาษีประชาชน (โจร) ก็ต้องคอยหวาดกลัวว่าเจ้าของหรือทางการจะจับไปดำเนินคดี หรือคนที่โกหกคู่ครองของตนว่าไปทำงาน แต่แท้จริงแล้วไปเที่ยวยุ่งกับหญิงหรือชายอื่น หรือแม้แต่คนที่มีคู่ครองแล้ว (ชู้) ก็ต้องคอยระแวงว่าคู่ครองของตนจะจับได้ไล่ทันจนลูกกลมไปถึงทะเลาะเบาะแว้งลงไม้ลงมือกัน เป็นต้น จะเห็นได้ว่าทั้งฆาตกร โจร หรือชู้ จะต้องใช้ชีวิตอย่างหวาดระแวงว่าตำรวจหรือผู้ที่เกี่ยวข้องจะให้บทลงโทษตามแต่ความผิดอย่างไร ดังนั้น ถ้าหากสามารถรักษาศีลหรือรักษากายวาจาให้เป็นปกติเรียบร้อยดีงามแล้ว ความทุกข์ในส่วนผลนี้จะไม่เกิดขึ้น

ส่วนการดับทุกข์ในส่วนเหตุหรือนิพพานต้องประพฤติตามหลักไตรสิกขา ได้แก่ ศีล สมาธิ และปัญญา ไม่เพียงแค่มีสีลอย่างเดียวจึงจะดับทุกข์ในส่วนเหตุได้ แต่การดับทุกข์ในส่วนนี้จำเป็นต้องมีศีลเป็นรากฐานเบื้องต้น เพราะ ศีล ทำให้คนมีความประพฤติดีงามเป็นปกติ ทำให้ใจเป็นปกติหรือมีความสุข ถ้าหากคนรักษาศีลดีจะมีความแช่มชื่นใจ มีปิติ เอิบอ้อมใจว่าตนได้ประพฤติดีงามจากการรักษาศีล จิตใจก็พลอยสบายเป็นสมาธิได้ง่าย และจะพาให้เกิดปัญญาได้ด้วย อุปมาเหมือนกับคนจะเด็ดผลไม้ที่อยู่ที่สูงตนเองก็จะเด็ดเองไม่ได้ ศีลนั้นเปรียบเหมือนที่ยืนหรือพื้นเหยียบ ถ้าไม่มีที่ยืนหรือพื้นเหยียบ การจะไปเด็ดผลไม้ นั้นไม่มีทางทำได้ แต่ถ้าพึ่งเฉพาะที่ยืนหรือพื้นเหยียบอย่างเดียวก็หาพอมไม่ จำเป็นต้องมีอุปกรณ์หรือบันไดที่จะเหยียบยันขึ้นไปตลอด หรือแม้แต่ปีนขึ้น

ไปด้วยตนเองก็อาศัยต้นไม้ขึ้นเป็นพื้นเหยียบ พอถึงก็เอื้อมมือถึงแล้วเด็ดได้ผลไม้ได้ในที่สุด กำลังแขนที่จะเด็ดนั้นเปรียบเหมือนสมาธิ ส่วนเครื่องมือเครื่องมือที่ใช้หรือแขนของเรานั้นเปรียบเหมือนปัญญาเป็นตัวทำให้สำเร็จ ด้วยเหตุนี้ พระพุทธเจ้าจึงทรงอุปมาว่าศิลปะเปรียบเหมือนรากฐานการทำงานกิจการงานต่าง ๆ รวมถึงการดับทุกข์ให้สำเร็จ เพราะศิลปะเป็นสิ่งที่เปิดโอกาสให้ไตรสิกขาข้ออื่นแสดงออกอย่างสามัคคี ถ้าหากประมาทในการรักษาศิลปะแต่เพียงอย่างเดียว การดับทุกข์ก็มีอาจสำเร็จได้

โดยนัยนี้ เบลูจศิลปะจึงเป็นเกณฑ์มาตรฐานพื้นฐานของความประพฤติของมนุษย์สำหรับรักษาสภาพสังคมให้อยู่ในภาวะเกื้อกูล เป็นพื้นฐานของการดำเนินชีวิตที่ติงามและการพัฒนาที่สูงขึ้นไป

บทที่ ๔

เบญจธรรม

พระพุทธศาสนาถือว่าความจริงเป็นสิ่งที่มียอยู่แล้วในธรรมชาติ ไม่ว่าพระพุทธเจ้าจะเกิดหรือไม่เกิดก็ตาม ความจริงก็เป็นอยู่อย่างนั้น เช่น คนย่อมมีความเกิดแก่เจ็บตายเป็นธรรมดา เป็นต้น ความจริงนี้เรียกว่า ธรรม เมื่อพระพุทธเจ้าทรงค้นพบแล้ว ทรงเห็นว่า ธรรมที่ทรงค้นพบนั้นสามารถสร้างประโยชน์สุขให้แก่มวลมนุษย์ได้ จึงนำธรรมที่มีอยู่ในธรรมชาตินี้มาประกาศเผยแพรให้เข้าใจง่าย

ลักษณะและความสำคัญของธรรม

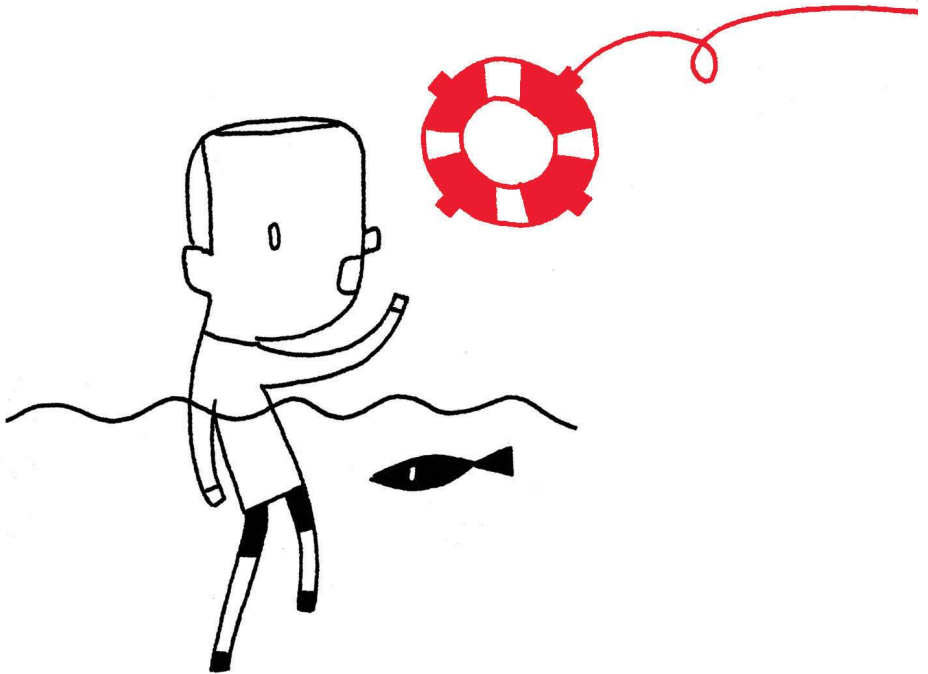
โดยเหตุที่ธรรมมีอยู่แล้วในธรรมชาติ จึงไม่เป็นของเก่าล้าสมัย เพราะประกอบด้วยเหตุผล สามารถทดลอง ค้นคว้า หรือพิสูจน์ได้ และให้ประโยชน์สุขทั้งแก่ผู้ศึกษาและปฏิบัติ จึงเป็นสิ่งที่ใช้ได้ และเหมาะแก่ยุคสมัย ธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงค้นพบมีจำนวนมาก

ถึง ๘๔,๐๐๐ หัวข้อ หรือที่เรียกว่า พระธรรมชั้นตรี แม้ธรรมจะมีมากมายถึงเพียงนี้ แต่ธรรมที่สรุปได้คือความไม่ประมาททางกาย วาจา และใจ คือมีสติสัมปชัญญะกำกับในการทั้งปวง

อย่างไรก็ดี ความสำคัญของธรรมอยู่ที่มนุษย์รู้จักนำธรรมไปใช้ตามหน้าที่ของตน ซึ่งพระพุทธศาสนาได้จัดวางเป็นระบบระเบียบไว้แล้ว ผู้ประพฤติธรรมจะได้รับประโยชน์สุขมากมาย เช่น หากพระราชาทรงทศพิธราชธรรมแล้ว บ้านเมืองก็จะร่มเย็นเป็นสุข ผู้นำผู้ปกครองที่เปี่ยมด้วยพรหมวิหารธรรม สังคมนั้นก็จะมีความสุข เป็นต้น กล่าวโดยเฉพาะคนทั่วไป พระพุทธศาสนาได้จัดวางธรรมไว้หมวดหนึ่งเป็นแนวประพฤติตนเพื่อเป็นคนดี หมวดธรรมนี้เรียกว่า เบญจธรรม

เบญจธรรม

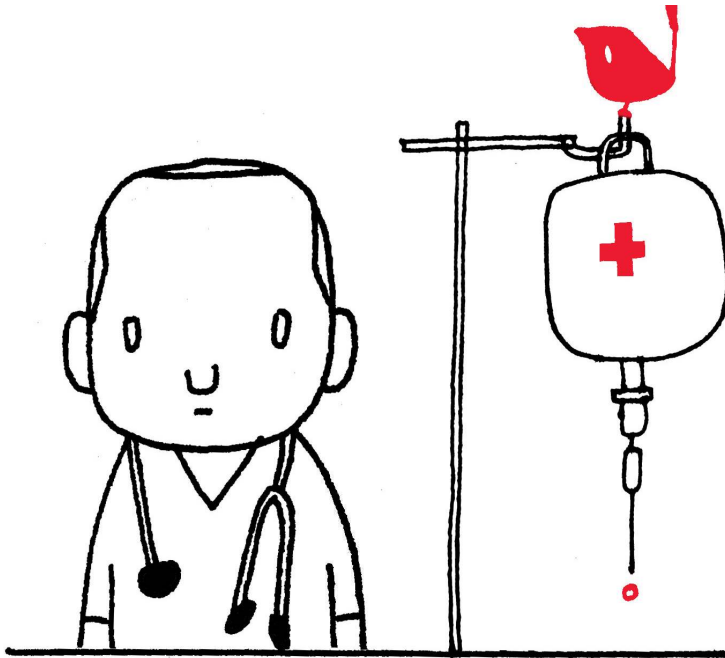
เบญจธรรม เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า เบญจกัลยาณธรรม แปลว่า ธรรมอันงาม ซึ่งเป็นธรรมที่นักปราชญ์ยุคหลังพุทธกาลได้นำธรรมบางข้อมาจับคู่กับสิกขาบท ๕ หรือศีล ๕ สำหรับแนะนำให้คนทั่วไปปฏิบัติควบคู่กันไปกับเบญจศีล โดยนัยนี้ เบญจศีล จึงนับว่าเป็นข้อห้าม ส่วนเบญจธรรม นับว่าเป็นข้อควรปฏิบัติ หัวข้อของเบญจธรรมนั้นเรียงตามลำดับเข้าคู่กับศีล ๕ ได้แก่ ๑) เมตตาและกรุณา ๒) สัมมาอาชีวะ ๓) กามสังวร ๔) สัจจะ และ ๕) สติสัมปชัญญะ

เบญจธรรมข้อ ๑ เมตตาและกรุณา

เมตตาและกรุณาเป็นหนึ่งในหลักพรหมวิหารธรรม ๔ ประกอบด้วย เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา ซึ่งเป็นคุณธรรมพื้นฐานที่เป็นท่าทีของจิตใจ คือ จะทำให้คนแสดงออกหรือปฏิบัติต่อผู้อื่นอย่างถูกต้อง โดยสอดคล้องกับสถานการณ์ทั้ง ๔ ที่ประสบพบเจอ คำว่า เมตตา หมายถึง ความรักความปรารถนาดีให้ผู้อื่นมีความสุข ส่วนคำว่า กรุณา หมายถึง ความสงสารคิดจะช่วยให้พ้นทุกข์ ความห่วงใยเมื่อเห็นผู้อื่นทุกข์และคิดหาทางช่วยเหลือ ปลดปล่อยทุกข์ของผู้อื่น ฉะนั้น เมตตาและกรุณา จึงหมายถึง ความรัก ความปรารถนาดี ความสงสาร และความต้องการช่วยเหลือให้ผู้อื่นพ้นทุกข์

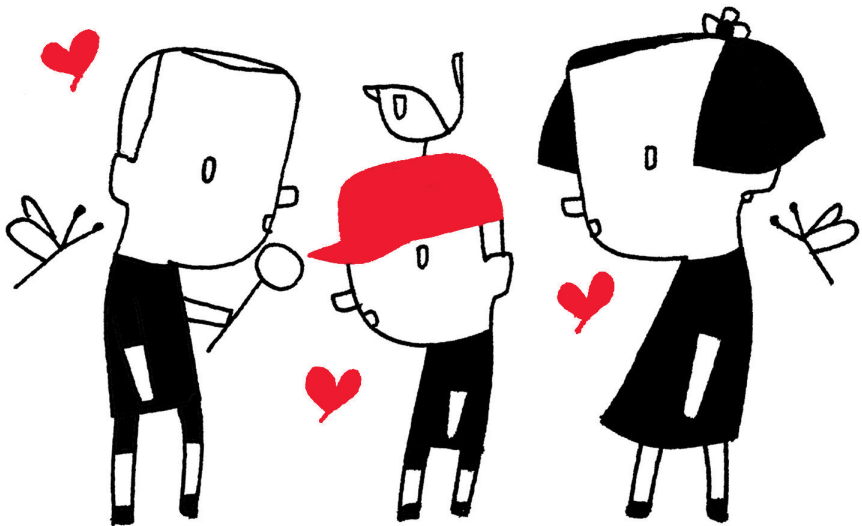
ผู้มีเมตตาและกรุณาย่อมเห็นการเบียดเบียนผู้อื่นเป็นสิ่งไม่ดี จึงไม่ปรารถนาที่จะทำลายชีวิตและร่างกายผู้อื่น ในยามที่ผู้อื่นไม่เดือดเนื้อร้อนใจก็ปรารถนาเกื้อกูลกันและให้มีความสุขยิ่งขึ้น ยามที่ผู้อื่นตกทุกข์ได้ยากก็พลอยห่วงไหวไปด้วยและช่วยเหลือเกื้อกูลให้พ้นทุกข์นั้นไปได้ ฉะนั้น ผู้แผ่เมตตาและกรุณาไม่มีประมาณ ย่อมไม่ละเมียดศีลข้อ ๑

เบญจธรรมข้อ ๒ สัมมาอาชีพ

สัมมาอาชีพ หมายถึง การเลี้ยงชีพโดยชอบ ได้แก่ ไม่เป็น
มิฉอาชีพ เช่น ค้ายา ค้ามนุษย์ เล่นการพนัน เป็นต้น นอกจากนี้
ต้องมีความขยันหมั่นเพียรในการประกอบอาชีพที่สุจริตด้วย

ผู้เลี้ยงชีพชอบย่อมพิจารณาเห็นว่าการเบียดเบียนทรัพย์สิน
เป็นสิ่งไม่ดี การเอาไร้อาเปรียบเป็นสิ่งไม่ดี การฆ่าสัตว์ตัดชีวิต
ไม่ดี เป็นต้น ผู้เลี้ยงชีพชอบจึงมุ่งประกอบสัมมาอาชีพ เพราะ
เห็นคุณค่าของชีวิตและทรัพย์สินผู้อื่น ส่งผลไม่ทำให้เบียดเบียน
ชีวิตและทรัพย์สินของผู้อื่นไปด้วย ฉะนั้น ผู้ประกอบสัมมาอาชีพ
ย่อมเกื้อกูลไม่ให้ละเมิดศีลข้อ ๒

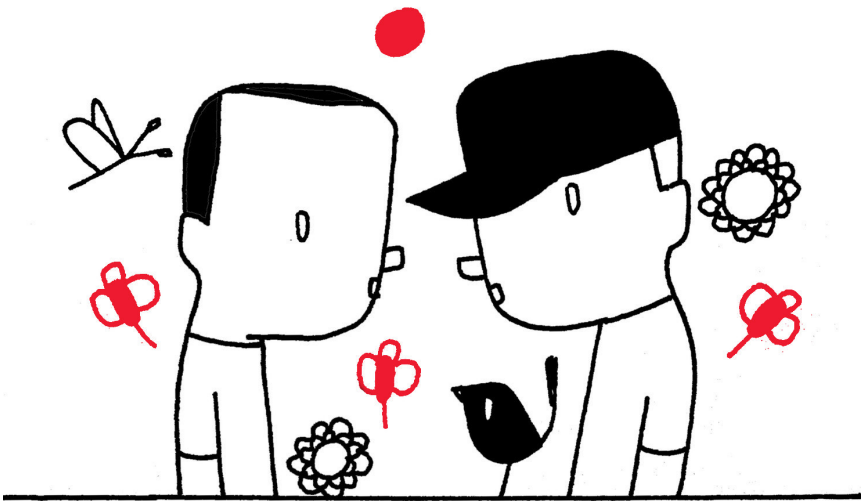

เบญจธรรมข้อที่ ๓ กามสังวร

กามสังวร หมายถึง ความสำรวมในกาม รู้จักยับยั้งควบคุมตนในกามไม่หลงใหลหมกหมุ่นในรูป เสียง กลิ่น รส และสัมผัส คือ การรู้จักยับยั้งควบคุมตนในเรื่องรักใคร่ไม่ให้ผิดศีลธรรม กล่าวคือ การยินดีในคู่ครองของตน

เมื่อพิจารณาแบบกว้าง ๆ สาระสำคัญของกามสังวรไม่ได้กำหนดจำนวนคู่ครองไว้ตายตัวว่าต้องมีคู่ครองคนเดียวหรือกี่คน แต่ต้องสอดคล้องกับประเพณีและบัญญัติของสังคม คือ ไม่ละเมิดต่อคู่ครองหรือของหวงห้ามที่เป็นสิทธิของผู้อื่น ไม่ละเมิดฝ่าฝืนความสมัครใจของคู่กรณี และไม่นอกใจคู่ครองของตน เมื่อบุคคลสองฝ่ายพร้อมใจกันและใช้ชีวิตร่วมอย่างเปิดเผย ไม่ละเมิดและไม่เสียความซื่อสัตย์ต่อกันแล้ว ก็ไม่จัดเป็นเสีย อย่่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาความนิยม สังคมต่างยกย่องคู่ครองแบบผัวเดียวเมียเดียว ซึ่งมีความรักใคร่รักดีต่อกันมั่นคงยั่งยืน มีความมั่นคงในครอบครัว ลูกหลานมีความร่มเย็นเป็นสุขและอบอุ่นใจตลอดไป

ผู้มีความสำรวมในกามย่อมตระหนักว่า การละเมิดต่อคู่ครองหรือบุคคลต้องห้ามที่เป็นสิทธิของผู้อื่นเป็นสิ่งไม่ดี แม้ประเพณีและกฎหมายบางสังคมจะเปิดโอกาสให้มีคู่ครองได้หลายคน ก็ไม่ปรารถนาที่จะนอกใจคู่ครองตนหรือละเมิดใจคู่กรณี เพื่อความมั่นคงในครอบครัวของตนและความร่มเย็นเป็นสุขของทายาท เพราะฉะนั้น ผู้มีกามสังวรย่อมไม่ละเมิดศีลข้อ ๓

เบญจธรรมข้อ ๔ สัจจะ

สัจจะ หมายถึง ความจริง มี ๓ ประการ ได้แก่ ๑) จริ่งทางใจ หรือ จริ่งใจ คือ ซื่อสัตย์ เป็นการตั้งใจไว้ให้เที่ยงตรงไม่โลภ ไม่โกรธ ไม่หลง และไม่อาฆาตพยาบาทผู้ใด ๒) จริ่งวาจา หรือ พูดจริง ได้แก่ พูดแต่ความจริง พูดจาสุภาพ ไม่พูดยุยงให้แตกแยก และพูดแต่สิ่งที่มีสาระ และ ๓) จริ่งกาย หรือ ทำจริง คือ การตั้งตนให้อยู่ในสภาวะปกติคือไม่เบียดเบียนผู้อื่น สัจจะนี้เรียกอีกอย่างว่า ซื่อสัตย์

ผู้มีสัจจะอาศัยความจริงใจเป็นพื้นฐานก่อนที่จะแสดงออกเป็นการพูดจริงหรือทำจริง กล่าวคือ จะพูดหรือจะทำอะไร ก็มีแต่ความจริงใจ ไม่เบียดเบียนผู้อื่นด้วยวาจาและการกระทำ ฉะนั้นผู้มีสัจจะย่อมไม่ละเมิดศีลข้อ ๔

เบญจธรรมข้อ ๕ สติสัมปชัญญะ

สติและสัมปชัญญะเป็นธรรมมีอุปการะหรือมีคุณมาก คำว่า สติ หมายถึง ความระลึกได้ ความระลึกถึงสิ่งในการหนหลังได้ ทำให้รู้สึกตัว มีความรู้สึกว่าจะอะไรคือผิด อะไรคือชอบ อะไรคือชั่ว อะไรคือดี ไม่ว่าจะกำลังจะทำอะไร พุดอะไร คิดอะไร ได้ไตร่ตรอง อย่างรอบคอบด้วยความไม่ประมาทแล้ว ส่วนคำว่า สัมปชัญญะ หมายถึง ความรู้ตัวทั่วพร้อม ความรู้ตระหนัก ความรู้ชัดเข้าใจชัด ในสิ่งที่นึกได้ เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ปัญญา มักมากคู่กับสติ

ตัวอย่างการใช้สติและสัมปชัญญะในชีวิตประจำวัน เช่น เมื่อเราจะขับรถ สติก็เอาจิตมาจับอยู่กับการกระทำที่กำลังทำอยู่คือการขับรถและสิ่งที่เกี่ยวข้องกับการขับรถ เมื่อจิตอยู่กับการขับรถ สัมปชัญญะที่เรามีในขณะนั้น จะพร้อมพร้อมอยู่ในตัวสามารถขับรถไปได้ทันที คือรู้จุดหมายที่จะไป รู้ว่าพวงมาลัยหรือเบรกใช้อย่างไร อยู่ในตัวเสร็จสรรพ เป็นต้น ทำให้การขับรถนั้นสำเร็จถึงจุดหมาย แต่ ถ้าเรามีแต่สติอย่างเดียวก็ต้องนึกไปที่ละอย่าง ๆ เช่น พวงมาลัย ทำหน้าที่อะไร เราจะทำอย่างไรกับพวงมาลัย เบรกทำหน้าที่อะไร เราจะใช้เมื่อไหร่ เป็นต้น การขับรถนั้นก็จะไม่สำเร็จถึงจุดหมาย

จะเห็นได้ว่า สัมปชัญญะจะทำงานได้ต้องอาศัยสติทุกกรณี จึงเป็นที่นิยมเรียกคู่กัน คือสติสัมปชัญญะบ้าง หรือสติปัญญา บ้าง เป็นต้น และในการทำกิจต่าง ๆ จะสำเร็จได้ก็ต้องอาศัย สติสัมปชัญญะทุกกรณีเช่นกัน โดยนัยนี้ พระพุทธศาสนาจึงจัด สติสัมปชัญญะว่าเป็นธรรมมีอุปการะมาก

ผู้มีสติสัมปชัญญะจะมีความระมัดระวังและรู้จักยับยั้งในการกระทำต่าง ๆ ทุกขณะ โดยนัยนี้ ผู้มีสติสัมปชัญญะจึงชื่อว่า ผู้ไม่ประมาท เมื่อจะดื่มน้ำเมาหรือสิ่งเสพติดต่าง ๆ ที่เป็นการละเมิด

ศีลข้อ ๕ สติสัมปชัญญะจะกระตุ้นให้รู้ตัว ให้ระมัดระวังตัวว่าที่ กำลังจะดื่มหรือจะเสพมีโทษอย่างไร หากไม่ดื่มหรือเสพแล้วมี ประโยชน์อย่างไร เป็นต้น

อานิสงส์ของการรักษาเบญจธรรม

การรักษาเบญจธรรมมีอานิสงส์หรือประโยชน์มากมาย มนุษย์ควรหมั่นรักษาเบญจธรรม เพื่อเกื้อกูลตนเองไม่ให้ละเมิด เบญจศีลด้วยการเบียดเบียนผู้อื่น เพื่อเป็นหลักประกันชีวิตและ สังคมว่าเกิดการอยู่ร่วมกันอย่างปกติสุข ตลอดจนเป็นหลักประกัน คุณค่าของชีวิตที่จะพัฒนาขึ้นด้วยคุณธรรมอันทำให้จิตเป็น อิศระในที่สุด

บรรณานุกรม

- กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม. (๒๕๖๑). *ธรรมศึกษาชั้นตรี*.
 โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ธรรมโชติ [DHAMMACHOTE]. (๒๕๖๓, ๒๙ พฤษภาคม). *อานิสงส์ของศีล - สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต)*. [วิดีโอ]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=Y7sk-GtJqRs>
- บรรจบ บรรณรุจิ. (๒๕๕๙). *พุทธปาฏิหาริย์ ตำนานหรือเรื่องจริง (พิมพ์ครั้งที่ ๒)*. อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- ปัญญาณินุช [punjanin]. (๒๕๖๓, ๒๙ พฤษภาคม). “*สติ ปัญญา*” *สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต)*. [วิดีโอ]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=FFPNsvgWOpM&t=883s>
- พระเทพวิสุทธิญาณ (อุบล นนทโก). (๒๕๕๕). *อธิบายธรรมวิภาค ประเด็นที่ ๑* (พิมพ์ครั้งที่ ๙). โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (๒๕๔๓). *พุทธประวัติ* (พิมพ์ครั้งที่ ๔). สหธรรมิก.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต). (๒๕๕๘). *พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์* (พิมพ์ครั้งที่ ๒๓). ผลิติมม์.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต). (๒๕๕๘). *สยามสามไตร*. พิมพ์สว.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต). (๒๕๕๙). *วินัยเรื่องใหญ่กว่าที่คิด* (พิมพ์ครั้งที่ ๑๓). ผลิติมม์.
- พระมหาโพธิวงศาจารย์ (ทองดี). (๒๕๖๑). *พระวินัยบัญญัติ* (พิมพ์ครั้งที่ ๒). รุ่งศิลป์การพิมพ์ (1977).
- พระเมธีวราภรณ์ (สุทัศน์). (๒๕๕๔). *เบญจศีลเบญจธรรม: อุดมชีวิตของมนุษย์* (พิมพ์ครั้งที่ ๑๐) พิมพ์โดยเสด็จพระราชกุศลงานออกเมรุพระราชทานเพลิงศพ พระพรหมกวี (วรวิทย์) อดีตเจ้าอาวาสวัดโมลีโลกยาราม และอดีตเจ้าคณะภาค ๑๐ ณ เมรุหลวงหน้าพลหา อิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส ๘ มกราคม ๒๕๕๕. ต้นบุญ.
- พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (จันทร์ สิริจันโท). (๒๕๔๙). *บันทึกธรรมเทศนาชุดที่ ๑ เล่ม ๒* (จัดพิมพ์เนื่องในโอกาสครบ ๑๕๐ ปี พระอุบาลีคุณูปมาจารย์).

- ปมาจารย์ (สิริจันทิมา จันทร์). โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.
ราชบัณฑิตยสถาน. (๒๕๕๖). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.
๒๕๕๔* (พิมพ์ครั้งที่ ๒). ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์.
- วชิรญาณวโรรส, สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยา. (๒๕๓๘). *เบญจศีล
และเบญจธรรม* (พิมพ์ครั้งที่ ๑๕). โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- วชิรญาณวโรรส, สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยา. (๒๕๖๐). *นวโกวาท*.
โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- วชิรญาณวโรรส, สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยา. (๒๕๕๓). *พุทธศาสน
สุภชาติ เล่ม ๑*. โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม. (๒๕๕๒). *จินตากรมหาเถรานุสรณ์* (พิมพ์
เป็นที่ระลึกในงานพระราชทานเพลิงศพสมเด็จพระพุทธปาพจนบดี
(ทองเจือ จินตากร) ๗ มีนาคม ๒๕๕๒). ศิลป์สยามบรรจุกัณฑ์และ
การพิมพ์.
- สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
(๒๕๕๘). *ศีล ๕ คุณค่าของชีวิตและสังคม*. ดีไซน์ ดีไลท์.
- สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก.
(๒๕๕๙). *ศีลในพระพุทธศาสนา* (พิมพ์ครั้งที่ ๖). โรงพิมพ์มหามกุฏ
ราชวิทยาลัย.
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต). (๒๕๖๒). *ภาวะผู้นำ* (พิมพ์
ครั้งที่ ๓๙). โอ.เอส.พริ้นติ้ง เฮ้าส์.
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต). (๒๕๕๙). *พุทธธรรม ฉบับปรับ
ขยาย* (พิมพ์ครั้งที่ ๔๗). ผลิตัมภ์.
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต). (๒๕๕๙). *พจนานุกรมพุทธ
ศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม* (พิมพ์ครั้งที่ ๓๘). ผลิตัมภ์.
- สมเด็จพระวันรัต (จุนท์ พุทธิมคฺคโต). (ม.ป.ป.). *โลกสงบร่มเย็นได้ด้วย
ศีล*. (ม.ป.ท.).
- สมเด็จพระวันรัต (จุนท์ พุทธิมคฺคโต). (ม.ป.ป.). *ศีลธรรมดีชีวิตมีความสุข*. พรชัย
การพิมพ์.

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (อมฺพรมหาเถร) สมเด็จพระสังฆราช สกล
มหาสังฆปริณายก. (๒๕๕๒). *ศราทพรตเทศนา*. (ม.ป.ท.).

สมเด็จพระวันรัต (จุนท์ พุทธิมคฺคโต). (๒๕๖๒). *พระพุทธรูปศาสนาจำเป็นสำหรับ
ชีวิต*. โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.

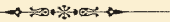
สำนักงานแม่กองธรรมสนามหลวง. (ม.ป.ป.). *ประวัติความเป็นมาการศึกษา
พระปริยัติธรรม*. สืบค้น ๒๙ พฤษภาคม ๒๕๖๓ จาก [http://www.
gongtham.net/my_data/history_gongtham/index.php](http://www.gongtham.net/my_data/history_gongtham/index.php)

คำสั่งแม่กองธรรมสนามหลวง

ที่ ๖/๒๕๖๓

เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการที่ปรึกษาตรวจชำระหลักสูตรธรรมศึกษา
ฉบับปรับปรุง ปีพุทธศักราช ๒๕๕๗

ในการประชุมคณะผู้บริหารสำนักงานแม่กองธรรมสนามหลวง ครั้งที่ ๑/๒๕๕๙ เมื่อวันที่ ๗ กรกฎาคม ๒๕๕๙ ที่ประชุมได้พิจารณาเรื่องการจัดพิมพ์หนังสือหลักสูตรธรรมศึกษา เพื่อเป็นอุปกรณ์การเรียนการสอนในสถานศึกษา ซึ่งได้จัดพิมพ์เสร็จเรียบร้อยแล้วรวมจำนวนหนึ่งล้านเล่ม และเพื่อให้หนังสือหลักสูตรมีเนื้อหาที่สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ที่ประชุมได้มีมติให้ตั้งคณะกรรมการตรวจชำระหลักสูตรธรรมศึกษา ฉบับปรับปรุง ปีพุทธศักราช ๒๕๕๗ จึงแต่งตั้งคณะกรรมการตรวจชำระหลักสูตรธรรมศึกษา มีรายนามดังนี้

๑. พระเทพมหาเจติยาจารย์	วัดพระปฐมเจดีย์	ประธานกรรมการ
๒. พระราชบัณฑิต	วัดธาตุทอง	รองประธานกรรมการ
๓. พระราชพิพัฒน์โกศล	วัดเศวตฉัตร	กรรมการ
๔. พระราชสุนทรธมฺมณี	วัดบรมนิวาส	กรรมการ
๕. พระสุธีรัตนภรณ์	วัดสุทัศนเทพวราราม	กรรมการ
๖. พระศรีภักทิยมิตี	วัดชนะสงคราม	กรรมการ
๗. พระมหาสิริชัย สุขญาโณ	วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม	กรรมการและเลขานุการ

ทั้งนี้ ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป จนกว่าจะเสร็จการ

สั่ง ณ วันที่ ๒๕ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๕๖๓

(สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า)

แม่กองธรรมสนามหลวง

คำสั่งแม่กองธรรมสนามหลวง

ที่ ๗/๒๕๖๓

เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการตรวจชำระหลักสูตรธรรมศึกษาฝ่ายคฤหัสถ์
ระดับประถมศึกษา

ในการที่สำนักงานแม่กองธรรมสนามหลวง ได้พิจารณาเรื่องการจัดพิมพ์หนังสือหลักสูตรธรรมศึกษาเป็นอุปกรณ์การเรียนการสอนในสถานศึกษา เพื่อให้หนังสือหลักสูตรมีเนื้อหาที่สมบูรณ์ยิ่งขึ้น เหมาะสมสอดคล้องกับสถานะและวัยของนักเรียนนักศึกษาและประชาชนทั่วไป จึงแต่งตั้งคณะกรรมการตรวจชำระหลักสูตรธรรมศึกษา มีรายนามดังนี้

ธรรมศึกษาชั้นตรี

๑. นายเกรียงไกร ทองศรี	ที่ปรึกษา
๒. นางสาวธัญญภัทสรส์ คำเกลี้ยง	วิชาเบญจศีล
๓. นางสาวบุษบง คงศิริ	วิชาธรรมวิภาค
๔. นางสาวพรรณธิดา สายตา	วิชาพุทธประวัติ

ธรรมศึกษาชั้นโท

๑. ดร.ปรัชญา เหลืองแดง	ที่ปรึกษา
๒. นายกันตพัฒน์ สุวรรณเรือง	วิชาอุโบสถศีล
๓. นางสาวจันทรี แซ่มทอง	วิชาธรรมวิภาค
๔. นางสาวธัญญธร ปุณณะคง	วิชาพุทธประวัติ

ธรรมศึกษาชั้นเอก

๑. นายจตุรงค์ ภิรมยา	ที่ปรึกษา
๒. นายเอกราช ปัญญาโรจน์	วิชากรรมบถ
๓. นางสาวเสาวนิจ จุลรัตน์	วิชาธรรมวิภาค
๔. นายวีรพันธ์ จันทะยอด	วิชาพุทธประวัติ

ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป จนกว่าจะเสร็จการ

สั่ง ณ วันที่ ๒๕ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๕๖๓

(สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า)

แม่กองธรรมสนามหลวง

รายนามผู้ประเมินหนังสือ
ธรรมศึกษา ชั้นตรี ระดับประถมศึกษา

๑. นางสาวฉัตรดา ดีศรีศักดิ์	โรงเรียนราชนิ
กรุงเทพมหานคร
๒. นายพิรุณเทพ เพชรบุรี	โรงเรียนสาธิตจุฬาลงกรณ์-
มหาวิทยาลัย ฝ่ายประถม
กรุงเทพมหานคร
๓. นางสาวสุรางค์ วงศ์กังวาน	โรงเรียนเทศบาล ๓
(วัดแสงธรรมสุทธาราม)
นครสวรรค์
๔. นายคะเน ดามี	โรงเรียนวัดแจรงร้อน
กรุงเทพมหานคร
๕. นางพัชราภรณ์ แสงกงพลี	โรงเรียนวัดสุทัศน์
กรุงเทพมหานคร

คณะผู้จัดทำ

คณะที่ปรึกษา

สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (อคุศิโน)
พระเทพมหาเจติยาจารย์ (ปณฺณาสิริ)
พระเทพเจติยาจารย์ (กิตฺติยุตฺโต)
พระราชพิพัฒน์โกศล (ปริยตฺติธารี)
พระราชสุนต์มุนี (อดตกาโม)
ดร.สมใจ วิเศษทักษิณ

กองบรรณาธิการ

พระราชบัณฑิต (ปสิทฺธิโก)
พระสุธีรัตนภรณ์ (อธิจิตฺโต)
พระศรีภักทียบดี (จิตสโร)
พระมหาสิริชัย สุขนาโณ
นายจตุรงค์ ภิรมยา
นางสาวพรรณธิดา สายตา
นายสิริวิทย์ เอี่ยมสุดใจ
นายกันตพัฒน์ สุวรรณเรือง
อาจารย์ ดร.เธียรदनัย เสริมบุญไพศาล
นายปกรัฐ กนกธนาพร
อาจารย์ศิริรัช ศิริชุมแสง
นายอภิรักษ์ นามวิชา
นายทศพล ตั้งจิตสามัคคี

หน่วยงานและบุคคลที่อนุเคราะห์ภาพประกอบ

วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม	กรุงเทพมหานคร
พระราชเวที (ชิตวาโน)	วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม กรุงเทพมหานคร
พระมหาสิริชัย สุขวาโน	วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม กรุงเทพมหานคร

ผู้วาดภาพลายเส้น

หม่อมหลวงจิราธร จิรประวัติ

ผู้จัดทำคำบรรยายภาพประกอบ

นายสิริวิทย์ เอี่ยมสุดใจ
นายอภิรักษ์ นามวิชา
นายทศพล ตั้งจิตสามัคคี

ผู้ประสานงาน

พระมหาสุวรรณ กุศลจิตโต	วัดโสมนัสวิหาร กรุงเทพมหานคร
พระมหาปรีณ ภูริวิโส	วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม กรุงเทพมหานคร
พระมหาอรรถสิทธิ์ อคฺคสิทธิ	วัดสุทัศนเทพวราราม กรุงเทพมหานคร
พระมหายุทธนา ธีรยุทธโธ	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
นางสาวนลินทิพย์ ศรีวงศ์เสียง	
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.หม่อมหลวงวิจิตรจิราธร จิรประวัติ	
ดร.อรุสา บรรณกิจโศภน	

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มนสิการ เฮงสุวรรณ

นายธารนนท์ สุขพูล

นายแพทย์ณัฐ ไกรภัสสรพงษ์

นายวัลลภ รุจิขจร

นายพุฒิกร บุญเต็ม

นายบัญชา รัตนศรีสมบูรณ์

